

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
28 серпня 2021 року,
протокол № 1 .

Перша проректорка, голова методичної
ради університету, кандидатка наук з
державного управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

_____ 2021 року

м.п.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 293 Міжнародне право
галузі знань 29 Міжнародні відносини
за денною формою навчання

ЧАСТИНА 2

м. Хмельницький
2021

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	3
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	3
1.2.	Лекції		4
1.3.	Семінарські (практичні, лабораторні) заняття	–	8
1.4.	Самостійна робота студентів	–	54
1.5.	Індивідуальні завдання	–	62
1.6.	Підсумковий контроль	–	63
2.	Схема нарахування балів	–	67
3.	Рекомендовані джерела	–	69
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	83

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна форма навчання					
		Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак.)		Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Тема 1. Кримінальне право як галузь права. Кримінальний закон.	6	2	1			3
2.	Тема 2. Поняття кримінального правопорушення та кримінальної відповідальності	6	2	1			3
3.	Тема 3. Об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення	8	2	2			4
4.	Тема 4. Суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення	8	2	2			4
5.	Тема 5. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення	8	2	2			4
6.	Тема 6. Стадії вчинення кримінального правопорушення. Співучасть у кримінальному правопорушенні	8	2	2			4
7.	Тема 7. Множинність кримінальних правопорушень	8	2	2			4
8.	Тема 8. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння	7	2	1			4
9.	Тема 9. Звільнення від кримінальної відповідальності	7	2	1			4
10.	Тема 10. Поняття, мета, види та порядок призначення покарань	8	2	2			4
11.	Тема 11. Звільнення від покарання і його відбування	8	2	2			4
12.	Тема 12. Інші заходи кримінально-правового характеру. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх	8	2	2			4
	Всього по Загальній частині	90	24	20	0	0	46
13.	Тема 13. Поняття та структура Особливої частини КК України. Кваліфікація злочинів	6	1	1			3
14.	Тема 14. Злочини проти основ національної безпеки України	6	1	1			3
15.	Тема 15. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	6	2	2			3
16.	Тема 16. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи	6	2	1			3
17.	Тема 17. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина	6	2	1			3
18.	Тема 18. Кримінальні правопорушення проти власності	6	2	1			3
19.	Тема 19. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності	6	2	1			3

20.	Тема 20. Кримінальні правопорушення проти довкілля.	6	1	1			3
21.	Тема 21. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	6	2	1			3
22.	Тема 22. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту	6	1	2			2
23.	Тема 23. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення	6	2	2			3
24.	Тема 24. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку	6	2	2			3
25.	Тема 25. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	6	2	2			3
26.	Тема 26. Кримінальні правопорушення проти правосуддя	6	2	1			3
27.	Тема 27. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	6	2	1			3
	Всього по Особливій частині	90	26	20			44
	Всього годин:	180	50	40	-	-	90

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
13.	Тема 13. Поняття та структура Особливої частини КК України. Кваліфікація кримінальних правопорушень	1
13.1.	Поняття Особливої частини кримінального права. Значення Особливої частини Кримінального права України.	
13.2.	Система Особливої частини кримінального права України.	
13.3.	Поняття кваліфікації злочинів. Підстави кваліфікації кримінальних правопорушень.	
13.4.	Принципи кваліфікації, їх класифікація. Особливості кваліфікації попередньої злочинної діяльності, кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, множинності кримінальних правопорушень.	
14.	Тема 14. Злочини проти основ національної безпеки України	1
14.1.	Поняття та загальна характеристика злочинів проти основ національної	

14.2.	безпеки України. Кримінально - правова характеристика форм державної зради, спеціальна підстава звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила цей злочин.	
14.3.	Аналіз юридичного складу злочину «диверсія».	
14.4.	Кримінально - правова характеристика шпигунства.	
15.	Тема 15. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	2
15.1.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я особи.	
15.2.	Кримінальні правопорушення проти життя. Поняття вбивства, види вбивств.	
15.3.	Кримінальні правопорушення проти здоров'я. Поняття і види тілесних ушкоджень та їх ознаки.	
15.4.	Кримінальні правопорушення, що становлять небезпеку життю і здоров'ю людини, які вчиняються у сфері медичного обслуговування.	
15.5.	Інші кримінальні правопорушення, що становлять небезпеку для життя і здоров'я людини.	
16.	Тема 16. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи	2
16.1.	Поняття і загальна характеристика кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.	
16.2.	Незаконне позбавлення волі або викрадення людини: кримінально - правова характеристика.	
16.3.	Торгівля людьми: аналіз юридичного складу кримінального	
16.4.	правопорушення. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень	
16.5.	проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.	
16.6.	Поняття та кримінально - правова характеристика зґвалтування. Кримінально-правова характеристика розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України).	
17.	Тема 17. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина	2
17.1.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав	
17.2.	і свобод людини і громадянина. Кримінально-правова характеристика окремих кримінальних	
17.3.	правопорушень проти виборчих прав громадян.	
17.4.	Кримінальні правопорушення проти сім'ї. Особливості юридичних складів грубого порушення законодавства	
17.5.	Кримінальні правопорушення проти свободи совісті. про працю (ст. 172 КК України) та невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України).	
18.	Тема 18. Кримінальні правопорушення проти власності	2
18.1.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти власності.	
18.2.	Кримінально-правова характеристика окремих кримінальних правопорушень проти власності, пов'язаних з обертанням чужого майна на свою користь або користь інших осіб (ст.ст.185-187, 188-1 – 191 КК України).	
18.3.	Кримінально-правова характеристика окремих кримінальних	

18.4.	правопорушень проти власності, не пов'язаних з обертанням чужого майна на свою користь або користь інших осіб (ст. ст. 192, 193, 198 КК України). Аналіз юридичних складів окремих некорисливих кримінальних правопорушень проти власності (ст.ст.194-197 КК України), самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва (ст.197-1 КК України).	
19.	Тема 19. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності	2
19.1.	Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.	
19.2.	Характеристика окремих кримінальних правопорушень у сфері кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем України (ст.ст.199, 200, 210 Кримінального кодексу України).	
19.3.	Кримінально-правова характеристика окремих кримінальних правопорушень у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання (ст. ст. 205, 209, 213 Кримінального кодексу України).	
19.4.	Аналіз юридичних складів окремих кримінальних правопорушень у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів (ст. ст. 222, 224, 232-1 Кримінального кодексу України).	
19.5.	Кримінально - правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна.	
20.	Тема 20. Кримінальні правопорушення проти довкілля.	1
20.1.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти довкілля.	
20.2.	Кримінальні правопорушення у сфері землеволодіння, охорони надр і атмосферного повітря.	
20.3.	Кримінальні правопорушення у сфері водних ресурсів.	
20.4.	Кримінальні правопорушення у сфері охорони рослинного світу.	
20.5.	Кримінальні правопорушення у сфері охорони тваринного світу.	
21.	Тема 21. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	2
21.1.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.	
21.2.	Кримінально - правова характеристика створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь в ній.	
21.3.	Бандитизм.	
21.4.	Аналіз юридичних складів кримінальних правопорушень «терористичний акт» та кримінальних правопорушень пов'язаних з тероризмом.	
21.5.	Кримінально - правова характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.	
22.	Тема 22. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту	1
22.1.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва.	
22.2.	Кримінально-правова характеристика кримінального правопорушення передбаченого ст.272 КК України – порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.	

22.3.	Аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.273 КК України – порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або вибухонебезпечних цехах.	
22.4.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.	
22.5.	Кримінально-правова характеристика деяких кримінальних правопорушень, що посягають на безпеку руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту.	
22.6.	Кримінально-правова характеристика деяких кримінальних правопорушень, що посягають на безпеку руху або експлуатації автотранспорту і міського електротранспорту.	
23.	Тема 23. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення	2
23.1.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти громадського порядку і моральності.	
23.2.	Кримінальні правопорушення проти громадського порядку: кримінально-правова характеристика.	
23.3.	Кримінальні правопорушення проти суспільної моральності: аналіз юридичних складів кримінальних правопорушень.	
23.4.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення.	
23.5.	Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших речовин, небезпечних для здоров'я населення.	
23.6.	Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням для їх виготовлення.	
23.7.	Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних і одурманюючих засобів, а також допінгу.	
24.	Тема 24. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку	2
24.1.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.	
24.2.	Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці та конфіденційної інформації. Кримінальні правопорушення у сфері забезпечення призову та мобілізації.	
24.3.	Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів.	
24.4.	Кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням	

24.5.	діяльності організацій та об'єднань громадян. Кримінальні правопорушення проти представників влади, інших службових осіб та представників громадськості.	
24.6.	Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.	
25.	Тема 25. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	2
25.1.	Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Поняття службової особи.	
25.2.	Кримінально – правова характеристика кримінального правопорушення передбаченого ст.364 Кримінального кодексу України.	
25.3.	Кримінально-правова характеристика службового підроблення (ст.366 Кримінального кодексу України).	
25.4.	Юридичний аналіз складу кримінального правопорушення передбаченого ст.367 Кримінального кодексу України.	
25.5.	Кримінально – правова характеристика кримінального правопорушення передбаченого ст.368 Кримінального кодексу України.	
25.6.	Кримінально – правова характеристика кримінального правопорушення передбаченого ст.369-2 Кримінального кодексу України.	
26.	Тема 26. Кримінальні правопорушення проти правосуддя	2
26.1.	Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти правосуддя.	
26.2.	Кримінально – правова характеристика завідомо незаконного затримання, приводу, арешту або тримання під вартою (ст.371 КК України).	
26.3.	Кримінально-правова характеристика постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст.375 КК України).	
26.4.	Кримінальні правопорушення, які посягають на життя, здоров'я, особисту безпеку, власність суддів, народних засідателів, присяжних та інших учасників судочинства (ст.ст.377-379, 398-400 КК України).	
26.5.	Деякі кримінальні правопорушення, які посягають на відносини, що забезпечують належне виконання рішень, вироків, ухвал, постанов суду і призначення покарання (ст.ст.382, 393 КК України).	
27.	Тема 27. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення). Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	2
27.1.	Загальна характеристика та види військових кримінальних правопорушень. Поняття військового кримінального правопорушення.	
27.2.	Кримінально – правова характеристика деяких кримінальних правопорушень проти порядку підлеглості і військової честі (ст.ст.402-406 КК України).	
27.3.	Юридичний аналіз деяких військових службових кримінальних правопорушень (ст.ст.425-426-1 КК України).	

27.4.	Поняття, види та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.	
27.5.	Порушення законів та звичаїв війни. Склад кримінального правопорушення передбаченого ст.438 КК України.	
27.6.	Геноцид. Характеристика складу кримінального правопорушення – ст.442 КК України.	
	Усього	26

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 11

Тема 13. Поняття, значення і система Особливої частини кримінального права України.

Кваліфікація злочинів.

Тема 14. Злочини основ національної безпеки України

Питання для усного опитування та дискусії

13.1. Поняття Особливої частини кримінального права України. Значення Особливої частини кримінального права України.

13.2. Система, види і зміст норм Особливої частини кримінального права України.

13.3. Поняття та значення кваліфікації кримінальних правопорушень.

13.4. Кваліфікація попередньої злочинної діяльності та злочинів, що вчиняються у співучасті.

13.5. Особливості кваліфікації множинності злочинів. Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально-правових норм.

14.1. Поняття та загальна характеристика злочинів проти основ національної безпеки України.

14.2. Юридичний аналіз злочину передбаченого ст.109 Кримінального кодексу України.

14.3. Кримінально-правова характеристика державної зради.

14.4. Кримінально-правова характеристика диверсії.

14.5. Шпигунство.

Примітка: *Інші склади злочинів розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Вирішення студентами задач з теми заняття.

Задача №1. Козачков та Кириченко з власної ініціативи встановили зв'язки з іноземною розвідкою і в подальшому підтримували конспіративний зв'язок зі співробітниками цієї розвідки на території України. Вони займалися збиранням відомостей, що становлять державну таємницю, намагалися передати їх іноземній розвідці. При цьому Кириченко у своєму письмовому зверненні до керівництва розвідки дав конкретні пропозиції щодо ведення диверсійної роботи в Україні. Кваліфікуйте дії Козачкова та Кириченка.

Задача №2. В Ужгороді в тайниках мікроавтобуса іноземних туристів – подружжя Г., що прибули до нашої держави, - було виявлено 120 брошур і кілька тисяч листівок, в яких містилися заклики до вчинення злочинів проти державної влади України. При цьому було встановлено, що кілька пачок брошур та листівок Г. передали громадянину Ч. для поширення їх серед українських громадян. У них йшлося про методи насильницької зміни державної влади. Кваліфікуйте дії подружжя Г. і Ч.

Задача №3. Громадяни Петров і Іванов таємно вночі перенесли прикордонні знаки, змінивши лінію кордону на користь іноземної держави. Дайте правову оцінку діям Петрова і Іванова.

Задача №4. Науковий співробітник одного з інститутів Марущак за винагороду надав можливість стажистові з-за кордону сфотографувати документи, що містили державну таємницю. На слідстві з'ясувалося, що стажист був агентом іноземних розвідувальних органів. Кваліфікуйте дії Марущака.

Задача №5. До жителя Львова Петренка приїхав у гості родич із-за кордону Савченко і запропонував йому збирати дані про промисловий потенціал області, розміщення військових частин та передавати такі дані через особу, яка заходить до нього. Петренко погодився, за що отримав 500 доларів. Після від'їзду Савченка Петренко зрозумів небезпечність зробленого ним вчинку, з'явився в міську прокуратуру і про все розповів. Дайте правову оцінку діям Петренка і Савченка.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: Особлива частина кримінального права, Єдність Особливої та Загальної частин КК України, кримінально-правові норми, система Особливої частини кримінального права України. ***Підстави кримінально-правової кваліфікації,*** кваліфікація злочинів, кваліфікація попередньої злочинної діяльності, кваліфікація злочинів, що вчиняються у співучасті, кваліфікація множинності злочинів (одиначних злочинів, повторних злочинів, сукупності злочинів, рецидиву злочинів), кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм. ***Національна безпека,*** конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність, недоторканність, обороноздатність, державна зрада, державний діяч, громадський діяч, диверсія, шпигунство, відомості, що становлять державну таємницю.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Особлива частина кримінального права – це система норм, що встановлюють, які саме конкретні суспільно-небезпечні діяння (дія чи бездіяльність) є кримінальними правопорушеннями, та які види покарань і в яких межах можуть бути застосовані до осіб які їх вчинили, а також спеціальні підстави звільнення від відповідальності при позитивній пост кримінальній поведінці. Єдність та нерозривний зв'язок Загальної та Особливої частин КК України полягає у неможливості застосування норм Особливої частини без врахування положень Загальної частини. Під ***системою Особливої частини*** кримінального права України розуміють усю сукупність норм, що описує конкретні діяння як злочинні, розташовані законодавцем у певному порядку в КК України. Норми Особливої частини КК України за змістом поділяються на групи: заборонні, роз'яснювальні та заохочувальні (стимулюючі). Заборонні норми – це кримінально-правові норми, яких зафіксовано видові ознаки окремих злочинів та встановлено вид і розмір покарання за їх вчинення. Роз'яснювальні норми містять положення, які сприяють правильному розумінню змісту і однакового застосуванню заборонних понять. Зміст заохочувальних норм полягає в тому, що за певних умов особа, яка вчинила злочин, звільняється від кримінальної відповідальності з урахуванням її пост кримінальної поведінки.

Кваліфікація кримінальних правопорушень передбачає встановлення і юридичне закріплення відповідності між фактично вчиненими діяннями і юридичним складом кримінального правопорушення, який передбачений нормами кримінального кодексу. Конкуренція кримінально-правових норм являє собою певну специфічну ситуацію, яка виникає при кваліфікації кримінальних правопорушень, коли фактичні обставини містять одночасно декілька юридичних складів відповідних кримінальних правопорушень, але при кваліфікації необхідно інкримінувати особі лише один з них.

Злочини проти основ національної безпеки України – це передбачені кримінальним законом умисні суспільно небезпечні дії, що посягають на конституційний лад, суверенітет і територіальну недоторканість України. *Родовим об'єктом* злочинів, передбачених даним розділом є суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України: її конституційного ладу, суверенітету, територіальної недоторканності, обороноздатності. З *об'єктивної сторони* злочини проти основ національної безпеки України вчинюються шляхом активної поведінки – дії. При цьому законодавець конструює більшість з них як злочини з *формальним складом*, тому вони вважаються закінченими з моменту здійснення самого діяння, незалежно від настання фактичної шкоди основам національної безпеки України (наприклад, державна зрада, шпигунство). Деякі з цих злочинів конструюються як *усічені склади* — момент їх закінчення переноситься на попередні стадії здійснення злочину — готування чи замах. *Суб'єктивні ознаки*: всі вони здійснюються умисно і, як правило, з прямим умислом, при якому особа бажає заподіяти шкоду основам національної безпеки України. мета зазначених злочинних дій передбачає намір знизити економічний, науково-технічний, військовий і тому подібний потенціал України та ін. Мотиви злочинів проти основ національної безпеки України не є обов'язковими ознаками цих злочинів (винятком є злочин, передбачений ст. 112 КК України: мотивом посягання на життя державного чи громадського діяча є бажання припинити діяльність певної особи як державного чи громадського діяча або помста за таку діяльність.). *Суб'єктами* злочинів проти основ національної безпеки України можуть бути осудні особи, які досягли 16-річного віку (суб'єктом злочину, передбаченого ст. 112 КК України, - 14-річного). Спеціальний суб'єкт є елементом лише двох складів злочинів проти основ національної безпеки України (ст.ст. 111,114 КК). Кваліфікуючою ознакою злочинів, передбачених статтями 109 і 110 КК, є вчинення їх спеціальним суб'єктом - представником влади.

Семінарське заняття 12

Тема 15. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Питання для усного опитування та дискусії

- 15.1. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.
- 15.2. Поняття вбивства, види вбивств.
- 15.3. Кримінально-правова характеристика умисного вбивства.
- 15.4. Умисне вбивство в стані сильного душевного хвилювання.
- 15.5. Вбивство через необережність.
- 15.6. Поняття та види тілесних ушкоджень. Кримінально-правова характеристика умисного тяжкого тілесного ушкодження.
- 15.7. Кримінально-правова характеристика зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби.
- 15.8. Залишення в небезпеці (ст.135 КК України).

Примітка: *Інші склади кримінальних правопорушень розділу II Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Вирішення студентами задач з теми заняття.

Задача №1. Гольцев, звільнившись із місць позбавлення волі, де він відбував покарання за замах на вбивство із хуліганських спонукань, зійшовся з Пановою. Вони обоє зловживали спиртними напоями, сварилися, при цьому Гольцев неодноразово погрожував Пановій вбивством. Під час чергової сварки Гольцев збив Панову на підлогу і завдав їй ногою, взутою у

черевик, удару в груди в ділянку серця, спричинивши тупу травму грудної клітки з розривом лівого шлуночка серця. Від одержаного ушкодження Панова померла на місці. Дайте правову оцінку діям Гольцева.

Задача №2. Між подружжям Ж. склалися неприязні стосунки. Дружина після чергової сварки вирішила вбити чоловіка. Для виконання задуманого вона залучила Ш., пообіцявши йому заплатити 4000 доларів США. Прийшовши додому з Ш. пізно увечері, дружина пригостила його горілкою і дала йому сокиру. Нею Ш. потім убив її чоловіка, який спав. Кваліфікуйте дії Ж. і Ш.

Задача №3. Під час полювання В. і К., не поділивши підстрелену кимось із них лисицю, посварились. Сварка перейшла в бійку, під час якої В. умисно вистрелив у К. Від пострілу К. одразу помер. Побачивши, що К. мертвий, В., з метою приховання злочину, розчленував труп, а потім його закопав. Кваліфікуйте дії В.

Задача №4. Ю. у відсутність чоловіка, що знаходився у тривалому відрядженні, підтримувала статеві зв'язки з Д. Через певний час вона завагітніла і, побоюючись розправи з боку свого чоловіка, вирішила позбавитися дитини. Про свій намір вона повідомила знайомій М., яка погодилася за певну винагороду їй допомогти. Коли дитина народилася, то М. прийняла пологи, а наступного дня вони втопили дитину у ванні й позбавилися трупа. Кваліфікуйте дії Ю. та М.

Задача №5. Трембіта завжди стримував свого батька, який внаслідок зловживання алкогольними напоями поведився агресивно, вчиняв сварки, бив дружину. Після св'яткування дня народження Трембіта, як це було і раніше, запропонував батькові, який перебував у стані алкогольного сп'яніння, лягти спати, але той почав бити сина. Трембіта вирвався від нього. Тоді батько кинув у сина кусок металеві труби. Піднявши її Трембіта побачив, що батько біжить до нього з іншою такою самою трубою. Побоюючись бути ще більше побитим Трембіта вдарив батька трубою по голові, заподіявши йому смерть. Дайте правову оцінку діям Трембіти.

Задача №6. З. із своїм сусідом Н. розпивали спиртні напої в квартирі останнього. Дружина Н., побачивши чоловіка та його друга в стані сп'яніння, почала їх лаяти. Н. намагався виштовхнути дружину з кімнати, де вони знаходились, але це її ще більше обурило. Схопивши кухонний ніж, вона вдарила чоловіка в живіт. У лікарні з'ясувалось, що лезо ножа проникло в черевну порожнину, але не пошкодило внутрішніх органів. Через три дні Н. виписали з лікарні, а ще через сім днів він закінчив амбулаторне лікування і вийшов на роботу. Кваліфікуйте дії дружини Н.

Задача №7. В., знаючи про наявність у неї венеричного захворювання – гонореї, втупила в статевий зв'язок з Б., а через декілька днів з неповнолітніми Г. і П. (17 років). При медичному обстеженні було встановлено, що Б. не захворів, а Г. і П. заразилися гонореєю. Кваліфікуйте дії В.

Задача №8. Під час сварки п'яний Панченко побив свою дружину, яка мала 7-місячну вагітність, завдавши кількох ударів у груди та живіт. Потерпілу було доставлено в лікарню, де вона народила мертву дитину.

Варіант. У потерпілої було перервано 3-місячну вагітність, про яку Панченко не знав. Кваліфікуйте дії Панченка.

Задача №9. К. їхав на своїй автомашині із Черкас до Києва. На шляху він побачив збиту кимось людину. Зупинивши машину, К. з'ясував, що потерпілий знаходиться в небезпечному для життя стані, бо має значні тілесні ушкодження. Побоюючись, що його можуть визнати винним в наїзді на людину, К. залишив потерпілого на шляху і нікого не сповістив про це. Потерпілий згодом помер на місці пригоди. Кваліфікуйте дії К.

Задача №10. А. та І. перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння із хуліганських мотивів побили З. кулаками і ногами, спричинивши останньому перелом кісток носа з розривом хряща, а також перелом пальця руки. З. помер від гострого малокрів'я, викликаного тривалим і значним крововиливом через хворобу крові внаслідок порушення її згортання. Кваліфікуйте дії винних осіб.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальне правопорушення проти життя, умисне вбивство, вбивство через необережність, стан сильного душевного хвилювання, погроза. Кримінальні правопорушення проти здоров'я, тяжке тілесне ушкодження, середньої тяжкості тілесне ушкодження, легке тілесне ушкодження, залишення в небезпеці, незаконна лікувальна діяльність, небезпечний для життя стан, трансплантація органів та тканин, насильницьке донорство, пацієнт.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: *Життя особи* – це особлива форма існування людини (людського організму), що характеризується цілісністю та здатністю до самоорганізації. *Вбивство* - умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. *Стан сильного душевного хвилювання* (фізіологічний афект) - це такий психічний стан, за якого інтенсивна емоція протягом короткого часу стає домінуючою, значно знижуючи здатність людини усвідомлювати свої дії і керувати ними, майже повністю втрачається функція самоконтролю і самооцінки (інтроспекції), звужується до мінімуму волюва сфера, організм людини значною мірою переходить на інстинктивні механізми керування. *Здоров'я особи* – це стан людського організму, за якого нормально функціонують усі його органи та тканини. *Тілесне ушкодження* (кримінально – правове поняття) – це протиправне заподіяння шкоди здоров'ю іншої людини, що полягає в порушенні анатомічної цілісності або фізичної функції органів і тканин тіла людини. *Небезпечними для життя* визнаються ушкодження життєво важливих органів, які в момент заподіяння чи в клінічному перебігу через різні проміжки часу спричиняють загрозливі для життя явища і які без надання медичної допомоги за звичайним своїм перебігом закінчуються чи можуть закінчитися смертю. *Небезпечний для життя* - це стан, у якому опинилася особа, коли вона без сторонньої допомоги не має можливості до самозбереження внаслідок безпорадного стану. *Синдром набутого імунodefіциту (СНІД)* - особливо небезпечна інфекційна хвороба, що викликається вірусом імунodefіциту людини (ВІЛ).

Семінарське заняття 13

- Тема 16. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторкваності особи**
- Тема 17. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина**

Питання для усного опитування та дискусії

- 16.1. Поняття і загальна характеристика кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.
- 16.2. Кримінально-правова характеристика незаконного позбавлення волі або викрадення людини.
- 16.3. Захоплення заручників (ст.147 КК України).
- 16.4. Кримінальна відповідальність за незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги.
- 16.5. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти статевої

свободи та статевої недоторканності особи.

16.6. Згвалтування (ст.152 КК України).

16.7. Кримінальна відповідальність за розбещення неповнолітніх.

17.1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.

17.2. Кримінальна відповідальність за перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача.

17.3. Кримінально-правова характеристика ухилення від сплати аліментів на утримання дітей.

17.4. Кримінально-правова характеристика невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

Примітка: *Інші склади кримінальних правопорушень розділів III-V Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Вирішення студентами задач з теми заняття.

Задача №1. Дерипаско, мати-одиначка, народила третю дитину. Не маючи змоги утримувати трьох дітей і бажаючи виправити своє матеріальне становище, вона продала свою новонароджену дитину подружжю Роденків, яке не мало своїх дітей.

Варіант: Подружжя Роденків мало на меті в подальшому продати дитину для використання її в порнобізнесі. Кваліфікуйте дії вказаних осіб.

Задача №2. Б. у себе в саду впіймав 10-річного Л. і побив за те, що той намагався нарвати у кошик яблук. Дружина Б. запропонувала «провчити злодія». Подружжя закрили хлопчика на дві доби у вогкому погребі, де він перебував без їжі й води. Кваліфікуйте дії Б. та його дружини.

Задача №3. В. протягом року, не маючи постійного джерела доходів, в громадських місцях, разом зі своїми малолітніми дітьми, випрошувала гроші у сторонніх людей. Крім того, В., протягом цього ж періоду часу, схилила малолітнього сина свого співмешканця до систематичного випрошування грошей у пасажирів тролейбусів, в автобусах приміського сполучення. Кваліфікуйте дії В.

Задача №4. З. примушувала своїх 13-річних синів-близнюків В. та К. працювати на присадибних ділянках односельців у гарячий період збирання врожаю полуниць, а зароблені гроші віддавати їй. Чи є дії З. злочинними? Відповідь обґрунтуйте.

Задача №5. Члени організованої злочинної групи О., Р., С. та Б., відвідували різні танцювальні колективи, де працювали молоді дівчата, та пропонували їм високооплачувану роботу за кордоном танцюристками. Після формування «колективу» з 8-10 осіб вони оформляли туристичні візи до іноземної держави, за якими від'їжджали туди разом із дівчатами. За кордоном вони забирали у дівчат паспорти та продавали кожну з потерпілих за 5000 доларів США володарям будинків розпусти, де дівчат примушували займатися проституцією. Кваліфікуйте дії О., Р., С. та Б.

Задача №6. Перебуваючи в стані сп'яніння, М. і К. на квартирі останнього за домовленістю між собою із застосуванням фізичного насильства і погрози вбивством, підкріпленої демонстрацією ножа, по черзі згвалтували 15-ти річну П., а також вчинили з нею сексуальне насильство. Кваліфікуйте дії М. та К.

Задача №7. С. познайомився з М. і запросив її до себе в гості. Пізно ввечері, маючи намір вступити з М. в статевий зв'язок, С. намагався підняти її з крісла. М. вирвалася і вибігла в коридор. Наздогнавши її, С. замкнув входні двері, заявивши з погрозою, що з цієї квартири так не виходять. Не бачачи виходу зі становища, М. підбігла до відкритого вікна і викинулася з 8-го поверху. Від одержаних тілесних ушкоджень М. померла на місці. Дайте кримінально-правову оцінку дій С.

Задача №8. Н. і С., які випадково познайомилися в кафе із П. (19 років), силою затягнули останню до підвалу та із застосуванням фізичного насильства (наносили удари кулаками в голову) разом згвалтували її. Внаслідок нанесення ударів П. було заподіяно середньої тяжкості тілесні ушкодження. Під час слідства також було встановлено, що на момент вчинення злочину Н. виповнилося 18 років, а С. – 13 років. Кваліфікуйте дії Н. та С.

Задача №9. Т., працюючи директором будівельної компанії, запропонував Н., яка працювала бухгалтером цієї компанії, вступити в статеві зносини з одним із дуже важливих для компанії клієнтів. За це Т. пообіцяв Н. збільшення розміру заробітної плати. Н. відмовилася надавати сексуальні послуги і через місяць була звільнена з роботи. Кваліфікуйте дії Т.

Задача №10. Ф., під час спілкування зі своїми малолітніми прийомними дітьми, розповідав їм відверті сексуальні історії, показував порнографічні фотографії, гладив інтимні частини тіла дітей. Одного разу Ф. запропонував дітям на практиці продемонструвати статевий акт. Для цього він попросив одну зі своїх прийомних доньок В. бути його партнеркою. В. погодилася і вони в присутності інших дітей здійснили статевий акт. Кваліфікуйте дії Ф.

Задача №11. Голова сільської ради Воронова з метою перешкодити обранню до ради небажаного кандидата в день виборів роздала окремим виборцям бюлетені, в яких у клітинках уже були проставлені позначки проти прізвищ бажаних для неї кандидатів, і запропонувала їм опустити бюлетені в такому вигляді у виборчу урну. Як кваліфікувати дії Воронової?

Задача №12. Рішенням суду Кондратюк зобов'язаний був виплачувати аліменти в розмірі 1/3 частини заробітку на утримання двох дітей-близнюків віком чотири роки до досягнення ними повноліття. Через півроку Кондратюк кинув роботу й аліменти не платив, у зв'язку з чим у нього утворилася заборгованість за 8 місяців, хоча державний виконавець попереджав його про необхідність влаштуватися на роботу. Кваліфікуйте дії Кондратюка.

Задача №13. Маючи квартиру з 3-х кімнат, Величко одну з кімнат здавала сім'ї Решка. Через два роки Величко звернулася до суду з позовом про виселення Решка, але їй було в цьому відмовлено. Тоді вона самовільно відчинила кімнату, в якій проживала сім'я Решка, і винесла речі, а в кімнату вселила свого пасинка. Чи є діях Величко ознаки злочину?

Задача №14. Голова виборчого округу під час виборів до парламенту, за вказівкою голови райдержадміністрації, не забезпечив достатню кількість кабін для голосування. Це призвело до того, що значна кількість виборців не змогла проголосувати за свого кандидата і результати виборів були визнані судом недійсними. Крім цього, під час голосування виборців на дільниці представник кандидата в народні депутати України Р. постійно заважав виборцям, намагаючись дізнатись, за кого вони віддали свій голос. Дайте кримінально-правову оцінку діям голови виборчого округу та представника кандидата в народні депутати України Р.

Задача №15. Ректор університету заборонив бухгалтерії виплачувати протягом 3 місяців стипендії студентам, які не беруть участі у громадській роботі. Під час перевірки вузу податковою інспекцією цей факт був виявлений. Ректор, дізнавшись про порушення кримінальної справи за не виплату заробітної плати (ч. 1 ст. 175 КК) по цьому факту, наказав повернути стипендії студентам. Кваліфікуйте дії ректора.

Задача №16. Громадянин П. дізнався про існування різних релігійних віровчень, які пов'язані із вбивствами інших осіб. Піддавшись філософії цього релігійного напрямку, він заподів тяжкі тілесні ушкодження своєму сусіду Р. Дайте кримінально-правову оцінку діям П.

Задача №17. Завідувачка швейного ательє Муратова дізналася, що працівниця ательє Бурик розповідала іншим працівникам ательє про негідну поведінку Муратової в побуті та про її грубе ставлення до підлеглих. Щоб помститися Бурик, Муратова видала наказ про звільнення її з роботи нібито за допущений нею виробничий брак.

Задача №18. Директор заводу Семенов не дозволяв керівникам профспілкової організації заводу перевіряти роботу їдальні заводу, відвідувати гуртожиток, де проживали працівники заводу, відмовився надати приміщення для проведення профспілкових зборів. Чи підлягає Семенов кримінальній відповідальності?

Задача №19. Головний лікар «Швидкої допомоги» М. звернувся до П. з вимогою оплати за надану медичну допомогу. Своє рішення М. мотивував тим, що П. зареєстрований та проживає в іншій області. Гроші П. повинен був перерахувати до каси лікарні. Дайте правову оцінку діям головного лікаря.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: воля, честь, гідність, позбавлення волі, викрадення людини, заручник, торгівля людьми, експлуатація дітей, поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги. Статева свобода, статеві недоторканність, згвалтування, сексуальне насильство, статеві злілості, розбещення неповнолітніх. Виборчі права, виборчої комісії, виборчі документи, трудові права, референдум, офіційний спостерігач, житло, кошти на утримання дітей (аліменти). Законодавство про працю, страйк, заробітна плата, стипендія, пенсія, релігійний обряд, авторське право, безоплатна медична допомога.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи – це передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні умисні діяння, що посягають на особисту волю, честь та гідність особи. Родовим об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують особисту волю, честь та гідність особи. З об'єктивної сторони кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи за загальним правилом можуть бути вчинені шляхом активної поведінки – дії. Із суб'єктивної сторони зазначена група кримінальних правопорушень може бути вчинена лише з прямим умислом. Певні з них обов'язковою ознакою вчинення кримінальних правопорушень передбачають мотив (корисливий або інший особистий мотив – ст.148) чи мету (отримання прибутку – ст.150). Суб'єктом є фізична особа, осудна, яка досягла 16-річного віку. Лише за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст.147 (захоплення заручників), відповідальність настає з 14 років. Суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст.151, - спеціальний, ним може бути лише лікар-психіатр або член комісії лікарів-психіатрів.

Згвалтування – вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи. **Примушування до вступу в статевий зв'язок** - це протиправний вплив на потерпілу особу, щоб домогтися від неї згоди на статевий зв'язок всупереч її волі. Стан потерпілої особи слід визнавати *безпорадним*, коли вона внаслідок малолітнього чи похилого віку, фізичних вад, розладу психічної діяльності, хворобливого або непритомного стану, або з інших причин не могла розуміти характеру та значення вчинюваних з нею дій або не могла чинити опір. При цьому необхідно, щоб винна особа, яка вчиняє згвалтування чи сексуальне насильство, усвідомлювала (достовірно знала чи

припускала), що потерпіла особа перебуває саме у такому стані. *Тяжкими наслідками*, передбаченими частиною п'ятою статті 152 та частиною п'ятою статті 153 КК можуть бути визнані, зокрема, смерть або самогубство потерпілої особи, втрата нею будь-якого органу чи втрата органом його функцій, психічна хвороба або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менше ніж на одну третину, непоправне знівечення обличчя, переривання вагітності чи втрата репродуктивної функції, а так само зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, які сталися внаслідок згвалтування або сексуального насильства. *Матеріальна залежність* потерпілої особи має місце зокрема тоді, коли вона перебуває на повному або частковому утриманні винної особи, проживає на її житловій площі, а також тоді, коли винна особа своїми діями чи бездіяльністю спроможна викликати істотне погіршення матеріального становища потерпілої особи. *Службова залежність* має місце, коли жінка або чоловік обіймає посаду, згідно з якою вона підлегла особі, яка застосовує примушування, або підпадає під контрольні дії такої особи, або інтереси потерпілої особи залежать від службового становища винної особи. *Відомостями, що ганьблять потерпілу особу чи її близьких родичів*, слід вважати такі відомості, які, як на думку зазначених осіб, так і об'єктивно здатні принизити честь та гідність особи. При цьому не має значення, відповідають ці відомості дійсності чи є вигаданими. *Розголошення* — це повідомлення таких відомостей будь-яким способом хоча б одній особі, котрій вони не були відомі, які потерпіла особа бажала зберегти у таємниці.

Родовим об'єктом «Кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» є суспільні відносини, що забезпечують конституційні права та свободи людини і громадянина. Із суб'єктивної сторони кримінальні правопорушення передбачені розділом VI «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина», як правило, характеризуються умисною виною. Разом з тим в ряді кримінальних правопорушень передбачається змішана форма вини: ст.166, ч.2 ст.169, ст.176, ст.177 - до дій умисна вина, а до наслідків необережна форма вини. Суб'єктом кримінальних правопорушень даного розділу є: загальний: ст.ст.157,158, ч.1 ст.158-1, ч.1 ст.159, ч.1 ст.159-1, ч.1 ст.160, ст.161, ст.162, ст.163, ст.168, ст.171, ст.174, ст.176, ст.177,ст.ст.178 – 181, ст.182 КК; спеціальний: ч.4 ст.157, ч.ч.2,7,8,10,11 ст.158, ч.2 ст.158-1, ч.2 ст.159, ч.ч.2,3 ст.159-1, ч.ч.2,3 ст.160, ч.2 ст.161, ч.2 ст.163, ч.2 ст.168, ч.2 ст.171, ст.172, ст.173, ст.175, ч.3 ст.177, ст.183, ст.184 КК; загальний та спеціальний: ст.ст.169, 170 КК; повнолітня особа: ч.2 ст.181, за ст.165 – повнолітня особа, визнана кровною дитиною, або була усиновлена у встановленому законом порядку; кровні батьки,усиновителі, опікуни, піклувальники: ст.164, ст.166, ст.167 КК. Поняття «грубе порушення законодавства про працю» має оціночний характер і його зміст має визначатися в кожному окремому випадку з врахуванням кількості потерпілих, характеру діяння, його наслідків (систематичне порушення тривалості робочого часу, ненадання відпустки, встановлення понаднормових робіт, залучення до важки робіт та робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці неповнолітніх та вагітних жінок, а також інших осіб щодо яких встановлені заборони в трудовому законодавстві). Релігійним обрядом визнається сукупність передбачених певною релігією одноособових чи колективних дій громадян, які її сповідують та/або поширюють, пов'язаних із зверненням людини до надприродної сили. Незаконне поширення конфіденційної інформації про особу - це незаконне доведення до відома сторонніх осіб такої інформації без її згоди, вчинене особою, яка зобов'язана зберігати її в таємниці: усне чи письмове повідомлення її іншій особі, тобто розголошення конфіденційної інформації.

Семінарське заняття 14

Тема 18. Кримінальні правопорушення проти власності

Тема 19. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Питання для усного опитування та дискусії

- 18.1. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти власності.
- 18.2. Крадіжка (ст.185 КК України).

- 18.3. Кримінально-правова характеристика грабежу.
18.4. Кримінальна відповідальність за розбій.
18.5. Кримінально-правова характеристика вимагання.
19.1. Поняття, загальна характеристика та види злочинів у сфері господарської діяльності.
19.2. Кримінально-правова характеристика нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст.210 КК України).
19.3. Юридичний аналіз злочину передбаченого ст.212 КК України.
19.4. Кримінальна відповідальність за розголошення комерційної або банківської таємниці (ст.232 КК України).
19.5. Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст.209 КК України).
19.6. Кримінально-правова характеристика порушення порядку здійснення заготівлі металобрухту та операцій з металобрухтом (ст.213 КК України).
19.7. Кримінальна відповідальність за контрабанду (ст.201 КК України).
19.8. Кримінальна відповідальність за шахрайство з фінансовими ресурсами (ст.222 КК України).

Примітка: *Інші склади кримінальних правопорушень розділів VI-VII Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Вирішення студентами задач з теми заняття.

Задача №1. П., знаходячись у відділі чоловічого одягу універмагу і скориставшись тим, що продавець була зайнята прийманням товару, на очах у покупців взяв з прилавка костюм і вийшов з відділу. З викраденим він був затриманий на зупинці тролейбуса. Кваліфікуйте дії П.

Задача №2. Р. та П. зустріли на пероні залізничного вокзалу З., який вантажив у вагон поїзда Одеса - Москва 10 ящиків з відеомагнітофонами. Погрожуючи пістолетом, вони забрали у З. 2 відеомагнітофони, пообіцявши повернути їх наступного дня, якщо останній сплатить їм 400 грн., а при відмові виконати вимогу, не повернуть їх. Наступного дня З. передав Р. та П. необхідну суму, але відеомагнітофонів не одержав, оскільки зловмисники їх продали, а гроші поділили. Кваліфікуйте дії Р. та П.

Задача №3. Побачивши, що у магазині чоловічого одягу продавець була зайнята упакуванням купленого покупцем товару. Ш. взяв з прилавка костюм вартістю 900 гривень і швидко вийшов. Наступного дня у цьому ж магазині таким же способом Ш. взяв дві пари чоловічого взуття вартістю 790 гривень, але цього разу продавець побачила дії Ш. та схопила його за руку, але той вирвався і вибіг з магазину разом із взуттям. Кваліфікуйте дії Ш.

Задача №4. С., з метою заволодіння чужим майном громадянки Л., підійшов до неї ззаду і вдарив кулаком у потилицю, від чого потерпіла впала та втратила на мить свідомість. Вихопивши сумку, де знаходилися 90 гривень і деякі продукти харчування, С. втік з місця події. Потерпілій було заподіяно легке тілесне ушкодження без короточасного розладу здоров'я. Кваліфікуйте дії С.

Задача №5. К. і В. знали, що бухгалтер підприємства поїхав у банк за грошима, де мав отримати 300 тис. гривень. Коли він повертався назад, на перехресті доріг вони зупинили його автомашину і, погрожуючи пістолетами, поставили вимогу віддати гроші. Бухгалтер відповів, що грошей він не одержав. Тоді К. і В. обшукали потерпілого та, не знайшовши грошей, зняли з нього піджак і наручний годинник вартістю 800 гривень. Кваліфікуйте дії К. та В.

Задача №6. Конюх Нечипоренко, будучи п'яним, закурив у стайні сільськогосподарського підприємства, де було сіно. Від кинутого ним сірника виникла пожежа, під час якої загинуло п'ятеро коней і згоріла стайня. Сам Нечипоренко, намагаючись загасити пожежу, дістав опіки.

Варіант. Пожежники загасили пожежу, згоріла лише частина сіна. Кваліфікуйте дії конюха.

Задача №7. Шофер Х. одержав для державного будівництва за накладною 3 т цементу. Перевозячи його, Х. разом з вантажником Ю. викрали 1230 кг цементу. Кваліфікуйте дії вказаних осіб.

Задача №8. Довідавшись, що Г. згвалтовано, К. і Ш. поїхали до неї на роботу, викликали на вулицю та зажадали дати їм відразу 1500 гривень, погрожуючи в разі відмови розповісти її нареченому, подругам і знайомим про факт згвалтування. Г. відмовилась задовольнити їх вимогу та звернулася із заявою до міліції. Кваліфікуйте дії К. і Ш.

Задача №9. У. чергував охоронцем на приватному підприємстві, коли раптом запалав його будинок. Пожежу вдалось погасити, при цьому пожежник Л. дістав тяжкі опіки. При розслідуванні було встановлено, що підпал вчинив Г. — п'яниця, який помстився У. за те, що останній не виконав вимоги передати йому протягом п'яти днів 1000 грн. Кваліфікуйте вчинене.

Задача №10. При влаштуванні на роботу до відкритого акціонерного товариства Сидельников подав підроблені трудову книжку і довідку про вислугу років та відсоткову надбавку за роботу на Крайній Півночі. Внаслідок цього він незаконно одержав понад належну йому заробітну плату 10 000 грн. Як кваліфікувати дії Сидельникова?

Задача №11. Н., працюючи головним бухгалтером машинобудівного заводу, за вказівкою заступника директора заводу У., протягом 2006 р. занижував розмір отриманого прибутку через перекручення бухгалтерського обліку та звітності. Внаслідок цього не був сплачений податок на загальну суму 700 тис. гривень. Кваліфікуйте дії Н. та У.

Задача №12. Учень художнього коледжу Зоренко намалював два банківських білети вартістю 200 грн. кожний. При спробі збути один з них його було затримано. Кваліфікуйте дії Зоренка.

Варіант 1. Не сказавши про підробку, Зоренко дав одну купюру Ковалю в оплату боргу. Підробку було викрито, коли Коваль подав купюру до каси магазину.

Варіант 2. Зоренко виготовив банківський білет, щоб показати товаришам свою художню майстерність.

Задача №13. Приватний підприємець Нікітін придбав у невстановленої особи 20 тонн спирту етилового, з якого у власному гаражі протягом 3 місяців виготовив разом із сином 50 тис. пляшок фальсифікованої горілки шляхом розбавлення спирту водопровідною водою. На пляшки він наклеював етикетки відомих виробників горілчаних виробів та підроблені марки акцизного збору. Виготовлена горілка Нікітіним реалізовувалась:

- 1) особисто Нікітіним – 10 тис. пляшок через кіоск, що йому належав;
- 2) через приватного підприємця Гарніка – 10 тис. пляшок;
- 3) 10 тис. пляшок – через п'ятьох громадян похилого віку, які з кожної проданої пляшки отримували по 1 грн.;
- 4) 10 тис. пляшок – через продовольчий магазин, директором якого був Басенко. 10 тис. пляшок горілки Нікітін реалізувати не встиг.

Ліцензії на виробництво та реалізацію алкогольних напоїв Нікітін і громадяни похилого віку не мали. Кваліфікуйте вчинене.

Задача №14. Директор приватного підприємства Ц. звернувся в один з комерційних банків з проханням надати його підприємству кредит на суму 150000 гривень. Ц. мав на меті придбати устаткування для виробництва. При цьому він подав до банку всі необхідні документи. Під час

перевірки поданих документів з'ясувалось, що довідка про фінансовий стан підприємства не відповідає дійсності, баланс підприємства має негативне сальдо, раніше отримані кредити не повернуті, відсотки по ним не сплачуються, майно, що пропонувалось під заклад, вже закладене. Кваліфікуйте дії Ц.

Задача №15. Приватна фірма «Роланд» займалася виробництвом дисків з комп'ютерними програмами. Відповідної ліцензії і авторських прав на програми фірма не мала. Дохід фірми склав 27400 грн. Кваліфікуйте дії директора цієї фірми.

Задача №16. Під час митного огляду в зоні митного контролю аеропорту «Бориспіль» працівниками митниці у пасажир Ф. при виїзді з України було знайдено та вилучено пістолет та вісім набоїв до нього, які він зберігав і носив без відповідного дозволу. Кваліфікуйте дії Ф.

Задача №17. Ж., Р. та А. організували підпільний цех з виробництва коньячних виробів, використовуючи при цьому недоброякісний спирт. Вони закупили партію підроблених акцизних марок і наклеювали їх на пляшки. Після придбання і вжиття коньяку, виробленому у цьому цеху, четверо громадян отруїлися і перебували на лікуванні в амбулаторних умовах протягом 21 дня. Ж., Р. та А. встигли отримати дохід в сумі 7000 гривень. Кваліфікуйте дії зазначених осіб.

Задача №18. В березні 2010 року, з метою прикриття незаконної діяльності – вчинення шахрайства, І. створила фіктивне ПП «Фірма Нано». В липні 2010 року вона одержала у четвертій Київській філії АППБ «Аваль» кредит в розмірі 110000 грн., якими заволоділа шляхом обману і використала на власні потреби. Кваліфікуйте дії І.

Задача №19. П. і Ш. протягом серпня-вересня 2009 року, діючи за попередньою змовою між собою, здійснили випуск на товарний ринок недоброякісної продукції – 5250 літрів ґрунтовки загальною вартістю понад 32000 грн. При виготовленні даної продукції вони без будь-якого дозволу використали знак для товарів реального власника оригінальної продукції – ТОВ з іноземними інвестиціями «Хенкель Баутехнік (Україна)» у вигляді етикеток з написом «Ґрунтовка глибокопроникна «Ceresit СТ-17», чим завдали йому матеріальну шкоду в особливо великих розмірах. Кваліфікуйте дії П. і Ш.

Задача №20. Жителі м.Чернівці К. і П. в травні 2011 року отримали за виконану роботу 65 підроблених купюр номіналом 100 доларів США кожна. Дані купюри вони зберігали вдома. В жовтні 2011 року в м.Києві вони продали О. 27 вказаних купюр за 900 доларів США. Кваліфікуйте дії К. і П.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальні правопорушення проти власності, предмет кримінальних правопорушень проти власності, крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, відмежування: крадіжки від грабежу, грабежу від розбою. Шахрайство, привласнення майна, розтрата майна, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, обман, зловживання довірою, знищення майна, пошкодження майна, придбання, отримання, зберігання чи збут майна, самовільне зайняття земельної ділянки, самовільне будівництво. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, підроблені гроші, державні цінні папери, білети державної лотереї, підакцизні товари, нецільового використання бюджетних коштів, реєстр власників іменних цінних паперів, виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів, відомості, що становлять комерційну або банківську таємницю. Легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, гральний бізнес, операції з металобрухтом, контрабанда, використання

інсайдерської інформації, банкрутство, шахрайство з фінансовими ресурсами, приватизацію державного, комунального майна.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: *Крадіжка* вважається закінченим злочином з моменту, коли винна особа вилучила майно і має реальну в цей момент можливість розпорядитися чи користуватися ним. При *грабежі* викрадення майна носить відкритий характер. Насильство, яке може бути застосоване під час грабежу і кваліфікуватиметься за ч.2 ст.186 КК, не має бути небезпечним для життя і здоров'я потерпілого. *Розбій* характеризується нападом, який може бути відкритим або несподіваним для потерпілого (таємним). Розбій вважається закінченим злочином з моменту нападу, поєданого із застосуванням або погрозою застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, незалежно від того, заволодів майном злочинець чи ні. *Вимагання* - це вимога передачі чужого майна (приватного, колективного, державного), чи права на майно, або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою вчинення насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти, а також зі здійсненням цих погроз. *Шахрайство* полягає у протиправному заволодінні майном або придбанні права на нього шляхом обману потерпілого чи зловживанням його довірою. Добровільність передачі майна є обов'язковою ознакою шахрайства, хоча ця добровільність по суті є фіктивною, адже володілець майна діє під впливом обману і легковажної довірливості. Під обманом в ст.192 КК необхідно розуміти будь-яке свідоме надання потерпілому недостовірних відомостей, приховування фактів і обставин, сповіщення яких було обов'язковим, або перекручення такої інформації тощо. Під зловживанням довірою розуміється недобросовісне використання взаємовідносин з потерпілим, необізнаності потерпілого щодо певних подій, фактів, законодавчого регулювання відповідних угод тощо. Предметом кримінального правопорушення передбаченого ст.198 КК є будь-яке майно, завідомо одержане злочинним шляхом. Це будь-які предмети - товари, речі, рухоме і нерухоме майно, твори мистецтва, історичні та культурні цінності, цінні папери, білети державних лотерей, корисна модель, промисловий зразок тощо, вартість яких може бути виражена в грошовому еквіваленті.

Питання про те, чи є грошові знаки або державні цінні папери *підробленими*, який *спосіб підробки* при цьому використовувався, чи не були раніше грошові знаки або державні цінні папери з аналогічними ознаками підробки предметом криміналістичного дослідження тощо, повинні вирішуватися за допомогою криміналістичної експертизи, яка проводиться у відповідних експертних установах. *Збут* підроблених грошей чи державних цінних паперів - це умисна форма їх відчуження: використання як засобу платежу, продаж, розмін, обмін, дарування, передача в борг і в рахунок покриття боргу, програш в азартних іграх тощо. Під використанням *бюджетних коштів усупереч їх цільовому призначенню* слід розуміти використання коштів державного або місцевих бюджетів всупереч призначенню, визначеному для цих коштів відповідними бюджетами та кошторисами доходів і витрат. Предметом кримінального правопорушення передбаченого ст.224 КК є будь-які недержавні цінні папери, тобто грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або відсотків, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають з цих документів, іншим особам.

Під комерційною таємницею суб'єкта господарської діяльності (суб'єкта господарювання), як предметом злочинів, передбачених ст.231 та 232, слід розуміти відомості (інформацію), пов'язані з його виробничою, організаційною (управлінською), технічною (технологічною), фінансовою та іншою діяльністю, які мають для нього комерційну цінність і у зв'язку з цим ним вжиті необхідні (адекватні) існуючим обставинам заходи щодо збереження їх у таємниці (секретності) та їх захисту від несанкціонованого доступу до них. *Банківською таємницею* є інформація щодо діяльності та фінансового стану будь-якої фізичної чи юридичної особи - клієнта банку, що користується послугами банку, яка стала відомою банку у процесі

обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту. *Розголошення комерційної та банківської таємниці* - це ознайомлення іншої особи без згоди уповноваженої на те особи з відомостями, що становлять згідно з чинним законодавством комерційну банківську таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Контрабанда - переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Предметом злочину передбаченого ст.213 КК є: 1) металобрухт - брухт кольорових і чорних металів; 2) приміщення та споруди, в яких розташовуються незаконні пункти прийому, схову та збуту металобрухту; 3) вказані незаконні пункти. *Доведення до банкрутства* - умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення громадянином-засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредиторам. *Державне майно* - майно, яке належить до об'єктів державної власності, що підлягають приватизації: майно підприємств, цехів, виробництв, дільниць, інших підрозділів, які є єдиними (цілісними) майновими комплексами, якщо в разі їх виділення у самостійні підприємства не порушується технологічна єдність виробництва з основної спеціалізації підприємства, з структури якого вони виділяються; об'єкти незавершеного будівництва та законсервовані об'єкти; акції (частки, паї), що належать державі у майні господарських товариств та інших об'єднань. *Комунальне майно* - майно, що належить територіальній громаді села (кількох сіл), селища чи міста, яким вона має право володіти, користуватися і розпоряджатися на свій розсуд як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. Під *приватизаційними документами* у ст.233 КК слід розуміти документи, які використовуються у процесі приватизації державного (комунального) майна, та документи, якими оформляється перехід права власності на приватизоване державне (комунальне) майно.

Семінарське заняття 15

Тема 20. Кримінальні правопорушення проти довкілля.

Тема 21. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Питання для усного опитування та дискусії

20.1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти довкілля.

20.2. Кримінально-правова характеристика порушення правил екологічної безпеки (ст.236 КК України).

20.3. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр , незаконне видобування корисних копалин (ст.240 КК України).

20.4. Кримінально-правова характеристика незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу (ст.246 КК України).

20.5. Кримінальна відповідальність за незаконне полювання (ст.248 КК України).

21.1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

21.2. Кримінально-правова характеристика створення злочинної організації (ст.255 КК України).

21.3. Бандитизм (ст.257 КК України).

21.4. Кримінальна відповідальність за терористичний акт (ст.258 КК України).

21.5. Кримінально-правова характеристика фінансування тероризму (ст.258-5 КК України).

21.6. Кримінально-правова характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст.263 КК України).

Примітка: *Інші склади кримінальних правопорушень розділів VIII-IX Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Вирішення студентами задач з теми заняття.

Задача №1. Не маючи коштів на придбання матеріалу для завершення будівництва сараю, А. у вересні зрубав у лісі, що належав колективному сільськогосподарському підприємству, десять десятирічних ялинок. Під кінець будівництва з'ясувалося, що будматеріалу все-таки не вистачає. У жовтні А. у тому самому лісі зрубав ще п'ять дубів. При перевезенні їх до свого домогосподарства він був затриманий працівниками міліції. Кваліфікуйте дії А.

Задача №2. Б. був затриманий працівниками рибоохорони в той момент, коли ставив сітки на Київському водосховищі. У нього було вилучено 6 сіток, які він поставив. Але в сітках виявилось тільки два судаки і одна щука. Кваліфікуйте дії Б.

Задача №3. Директор шпалового заводу С., знаючи про несправність очисної системи, дав вказівку спускати в річку неочищені води. Було спущено 500 кубічних метрів води, яка містила триазот, сланцеві масла, фенол та інші отруйні речовини. Це викликало масову загибель риби. Кваліфікуйте дії С.

Задача №4. Ж. і Т. на належній останньому автомашині «Жигулі» приїхали до лісу на полювання. Не маючи відповідного дозволу, вони біля чотирьох годин обережно ходили та вистежували лося, аж поки його не застрелили. М'ясо здобичі «мисливці» поділили між собою та за допомогою автомобіля відвезли його додому. Кваліфікуйте дії Ж. і Т.

Задача №5. Ш. вирішив організувати групу для вчинення злочинних нападів на громадян. На його пропозицію дали згоду З. і Р. Для здійснення злочинних нападів Ш. виготовив пістолет і два ножі, котрі передав З. і Р. Однак цим особам не вдалося скоїти жодного нападу, тому що вони були розкриті і притягнуті до кримінальної відповідальності. Кваліфікуйте дії вказаних осіб.

Задача №6. Брати Карашуки організували групу для нападу на квартири громадян. Пізніше до групи ввійшов Смолій. Упродовж трьох місяців велися пошуки будинків, де живуть багаті люди. У цей період групою було придбано пістолет і 30 патронів до нього, виготовлено два фінські ножі. Використовуючи зброю, група проникла до квартири Мучника, який вчинив опір. Карашук Василь застрелив Мучника. Карашук Анатолій фінським ножем завдав тяжкого тілесного ушкодження дружині Мучника, а Смолій згвалтував малолітню дочку Мучників. Забравши гроші, коштовності та цінні речі – всього на суму 29 тис. грн., група залишила будинок, але була затримана працівниками міліції, яким намагалася чинити збройний опір. Кваліфікуйте дії братів Карашуків та Смолія.

Задача №7. Воеводін у стані сп'яніння їхав у вагоні потягу, маючи при собі виготовлений ним на роботі ніж типу «фінського». У тамбурі він палив цигарку. До нього підійшов п'ятий Губін і попросив запалити. Воеводін відмовив. Губін почав лаятися. У сварку втрутився приятель Губіна Федоров, що теж був напідпитку. Тримаючи в руці ніж зі складеним лезом, Федоров схопив Воеводіна за груди і притис у куток тамбура, погрожуючи розправою. На допомогу Федорову поривався Губін, якого утримував сторонній чоловік. Обороняючись, Воеводін дістав з кишені свого саморобного ножа і ударив ним Федорова в живіт, спричинивши тяжке тілесне ушкодження.

Задача №8. К., працюючи на підприємстві оборонного значення, в кілька прийомів викрав складові частини до вогнепальної зброї, з яких вдома склав автомат і зберігав його. Кваліфікуйте дії К.

Задача №9. Л. тримав заряджену мисливську рушницю в кімнаті на стіні. Одного разу його 11-річний син Микола взяв рушницю і виніс її на вулицю. Під час гри він пострілом з рушниці вбив свого товариша. Кваліфікуйте діяння Л. та його сина Миколи.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальні правопорушення проти довкілля, порушення правил екологічної безпеки, порушення правил охорони або використання надр, забруднення атмосферного повітря, незаконної порубки лісу, незаконне полювання. Громадська безпека, створення злочинної організації, бандитизм, терористичний акт, створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: Кримінальні правопорушення, що передбачені розділом VIII Особливої частини КК, мають спільний родовий об'єкт, яким є довкілля, тобто навколишнє природне середовище, що оточує людину і створює умови для її життя. В ряді кримінальних правопорушень додатковим об'єктом є життя і здоров'я особи (ст.239, 254 КК). Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень даного розділу проявляється, як правило у вчиненні діянь (ст.ст. 236, 237, 238, 241 244, 245 та ін.), так і дій (ст.ст.249, 250, 252 та ін.). За особливостями конструкції переважна більшість кримінальних правопорушень є матеріальними (ст.ст.236 – 249, ст.251, 253, 254), ряд кримінальних правопорушень з формальним складом (ст.250, ч.1 ст.252). Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу з кримінального правопорушення передбаченого ст.236, є час вчинення злочину. Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень характеризується змішаною формою вини (як умисною, так і необережною формою вини) – ст.ст.236 – 245, ст.ст.247 – 251, ст.ст.253, 254. Деякі кримінальні правопорушення характеризуються умисною формою вини (ст.246, 252). Суб'єкт кримінальних правопорушень : 1) загальний – ст.ст.239, 245 – 252; 2) службова особа, працівник підприємства, 3) громадянин – підприємець - ст.ст.236, 238, 240; 4) спеціальний суб'єкт – ст.ст.237, 241 – 244, 253, 254; 5) іноземець, особа без громадянства – ст.ст. 248, 249.

Об'єктом кримінальних правопорушень проти громадської безпеки є громадська безпека – стан захищеності суспільства – таких його цінностей, як життя та здоров'я людей, власності, довкілля, нормальної діяльності підприємств, установ та організацій від загальнонебезпечних посягань. **Предметом** багатьох кримінальних правопорушень проти громадської безпеки є зброя, боєприпаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, радіоактивні матеріали та інші предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення. **Об'єктивна сторона** кримінальних правопорушень проти громадської безпеки полягає у суспільно небезпечному, протиправному діянні (дії або бездіяльності), що порушує громадську (загальну) безпеку і створює загальну небезпеку для життя людей чи заподіяння істотної шкоди здоров'ю і/або власності, довкіллю, нормальній діяльності підприємств, установ та організацій. Більшість кримінальних правопорушень проти громадської безпеки відносяться до кримінальних правопорушень з *формальним* складом і можуть бути вчинені лише шляхом дії, а кримінальні правопорушення з *матеріальним* складом (статті 264, 267 і 270) вчиняються як шляхом дії, так і бездіяльності. Засобами вчинення багатьох кримінальних правопорушень проти громадської безпеки є або можуть бути предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим *злочинною організацією*, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні

частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп. *Терористичний акт* - застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою. *Суб'єктивна сторона* багатьох цих кримінальних правопорушень – прямий умисел або змішана форма вини, що передбачає умисел щодо діяння (наприклад, щодо порушення певних правил) і необережність щодо наслідку (наприклад, до загибелі людей). *Суб'єкт* кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, як правило, - загальний, а за деякі кримінальні правопорушення, наприклад терористичний акт – особа, яка досягла 14-років. У багатьох випадках кваліфікуючими або особливо кваліфікуючими ознаками кримінальних правопорушень проти громадської безпеки є загибель людей або настання інших тяжких наслідків. *Загибель людей* означає загибель однієї або декількох осіб. Під *іншими тяжкими наслідками* необхідно розуміти заподіяння тяжкого тілесного ушкодження одній або кільком особам, середньої тяжкості двом чи більше особам, заподіяння майнової шкоди у великому або особливо великому розмірі тощо.

Семінарське заняття 16

Тема 22. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Питання для усного опитування та дискусії

22.1. Поняття і загальна характеристика кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва.

22.2. Кримінально-правова характеристика порушення вимог законодавства про охорону праці – ст. 271 Кримінального кодексу України.

22.3. Аналіз складу кримінального правопорушення «Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою» – ст. 272 Кримінального кодексу України.

22.4. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах – ст. 273 Кримінального кодексу України.

22.5. Поняття і загальна характеристика кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

22.6. Аналіз складу кримінального правопорушення «Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту» – ст. 276 Кримінального кодексу України.

22.7. Кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 278 Кримінального кодексу України.

22.8. Самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда – ст. 283 Кримінального кодексу України.

22.9. Кримінально-правова характеристика порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами – ст. 286 Кримінального кодексу України.

22.9. Кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 287 Кримінального кодексу України.

22.10. Незаконне заволодіння транспортним засобом. Склад кримінального правопорушення – ст. 289 Кримінального кодексу України.

22.11. Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу – ст. 290 Кримінального кодексу України.

Примітка: *Інші склади кримінальних правопорушень розділів X-XI Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Вирішення студентами задач з теми заняття.

Задача №1. Робітник очисного забою шахти Собко, знаючи, що ліс для кріплення можна подавати з одного виступу лави на другий лише по команді кого-небудь з працюючих на нижньому виступі, не отримав такої команди і кинув у лаву дерев'яну опору, яка, вдарившись у виступ породи, змінила напрямок польоту і впала на робітника Трофімова. Останньому було заподіяно середньої тяжкості тілесне ушкодження. Вирішіть питання про відповідальність Собко.

Задача №2. Галов, дорожній майстер транспортної дільниці, керуючи навантаженням рейок на платформу, проводив його навалом, без шпальних прокладок і сортування залежно від довжини. Внаслідок цих порушень рейки під час руху поїзда зсунулися, і однією з них було завдане смертельне пошкодження робітниці Римовій. Вирішіть питання про відповідальність Галова.

Задача №3. Таров працював завідувачим станції технічного обслуговування автомобілів. Під час перевірки виконання робіт по ремонту автомобіля він, нехтуючи наявністю пально-мастильних матеріалів, запалив сірника, від чого виникла пожежа, в ході якої механік Дацков, який знаходився поблизу, отримав тяжкі тілесні ушкодження. Вирішіть питання про відповідальність Тарова.

Задача №4. Помічник машиніста тепловоза Пасічник, на виконання отриманого завдання, зробив огляд тепловоза і доповів про результати машиністу Байраку. У цей час дозволу на проведення маневрів не було, сигналів на рух не подавалося, однак Байрак привів тепловоз у рух. Пасічник зауважив машиністу, що той привів у рух локомотив без дозволу і веде тепловоз на зайняту колію. Останній, не реагуючи, збільшував швидкість руху. Тоді Пасічник відштовхнув Байрака від пульта керування і вжив заходів щодо гальмування, однак запобігти зіткненню двох тепловозів не встиг. Тільки після цього він помітив, що Байрак перебуває у стані сп'яніння. Внаслідок зіткнення локомотивному депо було завдано незначної матеріальної шкоди. Вирішіть питання про відповідальність Байрака.

Примітка. Правила технічної експлуатації залізниць забороняють машиністу приводити в рух локомотив без сигналу керівника маневрів, а також зобов'язують локомотивну бригаду забезпечити безпеку проведення маневрів, цілісність рухомого складу.

Задача №5. Кадур та Плясов вирішили помститися обхіднику Свириду, і вночі прийшли на колію залізниці, де за допомогою ключів розкрутили з'єднання колії у двох місцях. Внаслідок цього дрезина, що рухалася на цій ділянці, зазнала аварії, а робітникам Гришину та Стиценку, які їхали в ній, були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження. Вирішіть питання про відповідальність Кадура та Плясова.

Задача №6. Бригада ремонтників, отримавши розпорядження відремонтувати ділянку дороги, не впоралися з поставленим завданням до темряви і вирішили закінчити роботи наступного дня. Вночі, водій Павлов, не знаючи про ремонтні роботи, впав у незакритий люк. В результаті одержаних травм перебував на стаціонарному лікуванні 20 днів. Чи можна притягнути ремонтників до кримінальної відповідальності? Відповідь обґрунтуйте.

Задача №7. При реєстрації транспортного засобу Ромова у технічному паспорті була невірно вказана одна цифра. Власник вирішив виправити розходження і змінив цю цифру і у автомобілі. Вирішіть питання про можливість притягнення винних до кримінальної відповідальності. Відповідь обґрунтуйте.

Задача №8. Майоров неналежним чином здійснив ремонт колій, в результаті чого це спричинило небезпеку для життя людей. Чи може ставитися питання про притягнення Майорова до кримінальної відповідальності, якщо так, то визначте склад злочину.

Задача №9. Розпиваючи спиртні напої у вагоні-ресторані поїзда Київ-Львів, Кандауров побився об заклад з Власовим, що той побоїться зірвати стоп-кран. Власов не зробив цього, побоючись відповідальності. Однак, Малахов що сидів поруч, та який до цього часу вже випив пляшку горілки, пішов і зірвав стоп-кран. Поїзд, який на той час ішов на великій швидкості, внаслідок цього зійшов з рейків. Кваліфікуйте дії Кандаурова, Власова та Малахова.

Задача №10. Бистров, перебуваючи у нетверезому стані, не маючи бажання йти від станції до себе в село, вирішив зупинити потяг на перегоні стоп-краном. Коли ешелон, йдучи на великій швидкості, порівнявся з селом, де жив Бистров, він зірвав стоп-кран і спинив потяг. Внаслідок різкої непередбаченої зупинки та сильного поштовху декілька чоловік отримали серйозні поранення, а один з пасажирів, вдарившись головою, загинув. Кваліфікуйте дії Бистрова.

Задача №11. Чоботарьов керував без довіреності автомобілем «Тойота Королла» при під'їзді до пішохідного переходу, побачивши червоний сигнал світлофора, він не вжив заходів до зниження швидкості й зупинки автомобіля, а продовжував рух. Побачивши Милованову з 4-річною дочкою, які переходили в 28-30 м за пішохідним переходом проїжджу частину вулиці при зеленому сигналі світлофора, Чоботарьов не вжив заходів щодо зупинки транспорту і, не впоравшись з керуванням, наїхав на Милованових. Від одержаних травм дівчинка померла, а Миловановій-старшій було завдано середньої тяжкості тілесних ушкоджень. Кваліфікуйте дії Чоботарьова.

Задача №12. Мухін у стані алкогольного сп'яніння почав переходити проїзну частину на червоне світло в той час, коли по ній рухався транспорт. Водій «ВАЗ-2108» Курінь, намагаючись уникнути наїзду, загальмував і повернув кермо вправо. Внаслідок цього автомобіль перекинувся і збив Варварову, що стояла на островку безпеки. Варваровій було заподіяно тяжкі тілесні ушкодження. Вирішіть питання про відповідальність Мухіна і Куріня.

Варіант – внаслідок наїзду було заподіяно смерть Варваровій та її сину.

Задача №13. Суворов, працівник транспортного підприємства «Ранок», перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, одержав дозвіл на виїзд у рейс від Попова., в результаті якого вчинив наїзд на пішохода Валусєва, спричинивши останньому тривалий розлад здоров'я. Чи підлягають Суворов та Попов кримінальній відповідальності? За яких підстав?

Задача №14. Пасажир автобусу, пообідавши, викинув з вікна сміття, яке влучило у лобове скло машини, що їхала позаду. З переляку водій цієї машини вчинив раптову зупинку, це спричинило зіткнення декількох машин. Двоє водіїв отримали тяжкі тілесні ушкодження. Дайте кримінально-правову оцінку вчиненому.

Задача №15. Абдулаєв і Павловський запропонували неповнолітньому Пустовіту покататися на «іномарці». Компанія проникла в автомобіль «Фольксваген-Пассат», що належав Брежневу і стояв на вулиці Поліській у Києві, на якому всі проїхали до Борисполя, повернулися назад і поставили автомобіль на попереднє місце.

Варіант. Ініціатором поїздки був Пустовіт.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: виробництво; безпека; охорона праці; порушення правил; правила безпеки; безпечні умови праці; роботи з підвищеною небезпекою; вибухонебезпечні підприємства; вибухонебезпечні цехи; пожежна безпека; правила ядерної безпеки; правила радіаційної безпеки; промислова продукція; безпечна експлуатація; загибель людей; інші тяжкі наслідки. Безпека руху або експлуатації транспорту; залізничний транспорт; водний транспорт; повітряний транспорт; автомобільний транспорт; правила безпеки руху або експлуатації транспорту; недоброякісний ремонт транспортних засобів; велика матеріальна шкода; шляхи сполучення; угон; захоплення; блокування; правила, норми і стандарти, що стосуються убезпечення дорожнього руху; будівництво, реконструкція, ремонт чи утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, інших дорожніх споруд; працівник залізничного, повітряного, водного, автомобільного, міського електричного чи магістрального трубопровідного транспорту. Правила повітряних польотів; безпека польотів; повітряне судно; повітряний простір; правила дорожнього руху; особа, яка керує транспортним засобом; випуск в експлуатацію завідомо несправних транспортних засобів; допуск до керування транспортним засобом.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва є відносини, що забезпечують безпеку виробництва, тобто відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання шкоди для життя, здоров'я працівників шкідливими чинниками. Під терміном «виробництво» розуміють складну соціально-економічну і технічну, відносно замкнуту систему, в основі функціонування якої знаходиться праця людини, спрямована на отримання суспільно корисного результату.

Основним безпосереднім об'єктом цих кримінальних правопорушень є безпека окремих видів виробництв. Додатковими обов'язковими об'єктами всіх кримінальних правопорушень, що посягають на безпеку виробництва, виступають життя і здоров'я людини, а додатковими факультативними об'єктами – власність і довкілля (екологічна безпека).

З *об'єктивної сторони* кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва сконструйовані як злочини з матеріальним складом, а тому передбачають встановлення таких ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення як суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок. Суспільно небезпечне діяння полягає в порушенні шляхом протиправної дії або бездіяльності вимог безпеки, що містяться в правилах безпеки праці та виробництва. Під порушенням слід розуміти недотримання або неналежне дотримання вимог безпеки, передбачених правилами, або вчинення в ході виробничої діяльності дій, прямо заборонених правилами. Диспозиції статей розділу X Особливої частини Кримінального кодексу України є бланкетними.

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва складною (змішаною) формою вини. Ставлення особи до діяння – порушення правил безпеки може характеризуватися виною у формі умислу або необережності, щодо наслідків – тільки у формі необережності.

Суб'єкт кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва – спеціальний. Це особи, які зобов'язані дотримуватися правил безпеки виробництва. За правовим статусом вони можуть поділятися на три групи: службові особи або громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, що прямо вказується в ст. 271 КК, в інших випадках це впливає із закону (статті 272–275 КК).

Під *кримінальними правопорушеннями проти безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту* (досить часто в науці кримінального права їх називають транспортними кримінальними правопорушеннями) в науці кримінального права розуміють передбачені кримінальним законом, суспільно небезпечні діяння, що посягають на безпеку руху та

експлуатації усіх видів механічного транспорту, а також магістрального трубопровідного транспорту.

Безпека руху та експлуатації транспорту як *родовий об'єкт* кримінальних правопорушень, передбачених розділом XI Кримінального кодексу України, – це сукупність суспільних відносин, які складаються з приводу забезпечення безпеки руху та експлуатації транспорту від шкоди, яка може бути заподіяна під час пересування людей та переміщення вантажів за допомогою транспортних засобів або експлуатації транспорту.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про транспорт» від 10.11.1994 року, транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях.

Транспортний засіб – пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів.

Транспортними засобами, у зв'язку з керуванням якими настає відповідальність за ст. 286 КК України (а також які є ознакою складів злочинів, передбачених статтями 287 КК, 289 КК, 290 КК), виступають всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби, що приводяться в рух за допомогою двигуна з робочим об'ємом 50 куб. см і більше або електродвигуна потужністю понад 3 кВт. Не є транспортними засобами мопеди, велосипеди з двигуном із робочим об'ємом до 50 куб. см, рухомий склад метрополітену, фунікулера та інших видів залізниць (пасажирські та вантажні потяги, локомотиви, дрезини тощо). Відповідальність за порушення правил безпеки руху та експлуатації метрополітену й інших видів залізниць передбачена ст. 276, а велосипедів (у т. ч. з мотором), самохідних засобів з малопотужними електричними чи іншими двигунами) – ст. 291 КК.

До *залізничного транспорту* належать рейкові магістральні і під'їзні шляхи і належне до них обладнання (переїзди, шлагбауми), рухомий склад (локомотиви та вагони, дрезини), засоби управління, сигналізації та зв'язку.

Водний транспорт включає в себе плавучі самохідні і несамохідні засоби, маяки та бакени, причальні споруди, призначені для перевезення вантажів та пасажирів, рибальства.

Повітряний транспорт – це цивільні повітряні судна, місця для їх приземлення (аеродроми, вертолітні майданчики) з обладнанням, яке забезпечує зліт і посадку літальних апаратів, включаючи засоби зв'язку та керування повітряним рухом, сигнальні вогні тощо. Не належать до об'єктів повітряного транспорту апарати на повітряній подушці (які тримаються над землею чи водою завдяки надлишковому тиску повітря під корпусом), повітряні кулі без двигунів, парашути.

Міський електричний транспорт – складова частина єдиної транспортної системи, призначена для перевезення громадян трамваями, тролейбусами, поїздами метрополітену на маршрутах (лініях) відповідно до вимог життєзабезпечення населених пунктів.

Порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту полягає у вчиненні дій, заборонених такими правилами, чи, навпаки, у невиконанні дій, які належить вчинити відповідно до нормативно закріплених вимог.

Угон – це самовільне заволодіння транспортним засобом та поїздка на ньому. Для угону характерним є те, що він: – вчиняється всупереч встановленому порядку допуску до управління транспортними засобами; – вчиняється всупереч або внаслідок фальсифікації волі власника чи особи, яка вправі управляти транспортним засобом; – полягає у керуванні транспортним засобом, тобто виконанні функцій машиніста, пілота. Угон вважається закінченим з моменту початку руху.

Захоплення транспортного засобу – це встановлення фактичного контролю над ним, отримання можливості використання його на власний розсуд, включаючи обмеження доступу до нього інших осіб, перешкоджання руху. Захоплення є закінченим з моменту отримання можливості керування транспортним засобом, приведення його в рух, визначення маршруту чи зупинення.

Під *незаконним заволодінням транспортним засобом* слід розуміти вчинене умисно, з будь-якою метою протиправне вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі (примітка до ст. 289 Кримінального кодексу України);

Незаконне заволодіння транспортним засобом – умисне, протиправне вилучення його з будь-якою метою у власника або законного користувача всупереч їх волі (з місця стоянки чи під час руху) шляхом запуску двигуна, буксирування, завантажування на інший транспортний засіб, примусового відсторонення зазначених осіб від керування, примушування їх до початку чи продовження руху тощо. Таке заволодіння може бути вчинене гасмно або відкрито, шляхом обману чи зловживання довірою, із застосуванням насильства або погроз (п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 року № 14).

Повітряне судно – це літальний апарат, що тримається в атмосфері за рахунок його взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні, і здатний маневрувати в тривимірному просторі. До повітряних суден належать як ті, що важчі за повітря (літаки, гелікоптери, планери), так і легші (дирижаблі). Водночас не є повітряними суднами апарати, які підтримуються в повітрі близько до поверхні води чи землі за рахунок тиску повітря, відбитого від поверхні, – судна, човни, всюдиходи на повітряній подушці.

До *правил безпеки польотів повітряних суден* слід відносити нормативно-правові акти, які регламентують політ повітряних суден, а також вказівки командира та членів екіпажу повітряного судна, які впливають з них і є обов'язковими для осіб, що перебувають на ньому під час польоту. У свою чергу, польотом є час від моменту зачинення дверей перед початком рейсу і до моменту дачі дозволу пасажиром виходити з повітряного судна після прильоту.

Транспортними засобами, у зв'язку з керуванням якими настає відповідальність за ст. 286 КК України (а також які є ознакою складів злочинів, передбачених статтями 287 КК, 289 КК, 290 КК), виступають всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби, що приводяться в рух за допомогою двигуна з робочим об'ємом 50 куб. см і більше або електродвигуна потужністю понад 3 кВт. Не є транспортними засобами мопеди, велосипеди з двигуном із робочим об'ємом до 50 куб. см, рухомий склад метрополітену, фунікулера та інших видів залізниць (пасажирські та вантажні потяги, локомотиви, дрезини тощо). Відповідальність за порушення правил безпеки руху та експлуатації метрополітену й інших видів залізниць передбачена ст. 276, а велосипедів (у т. ч. з мотором), самохідних засобів з малопотужними електричними чи іншими двигунами) – ст. 291 КК.

Випуск в експлуатацію завідомо технічно несправного транспортного засобу – усні або письмові згоду, розпорядження, вказівку особи, відповідальної за технічний стан чи експлуатацію транспортних засобів, на (про) використання у сфері дорожнього руху якогось із них з такими технічними несправностями, за яких його експлуатація відповідно до розділу 31 Правил дорожнього руху, затверджених Постановою КМУ від 10.10.2001 №1306, заборонена (п. 11 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 року № 14).

Допуск до керування транспортним засобом особи, яка перебуває у стані сп'яніння або не має права ним керувати – усні чи письмові згода, розпорядження, вказівка особи, відповідальної за технічний стан чи експлуатацію цього засобу, про його використання у сфері дорожнього руху таким водієм. Як допуск можна розглядати також мовчазну згоду, видачу маршрутного листа, передачу ключів і документів або керма під час руху, не відсторонення водія від керування тощо (п. 11 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 року № 14);

Інші грубі порушеннями правил експлуатації транспорту, що убезпечують дорожній рух – грубе порушення режиму роботи водіїв; відсутність контролю за технічним станом транспортних засобів; надання дозволу на використання вантажного транспортного засобу, не обладнаного належним чином для перевезення пасажирів, а також перевантаженого чи

завантаженого з порушенням вимог правил дорожнього руху; допуск до керування особи, яка перебуває під впливом лікарських препаратів, у стомленому або хворобливому стані, тощо.

Ідентифікаційний номер транспортного засобу є структурним поєднанням буквено-цифрових символів, присвоюється виробником транспортного засобу з метою ідентифікації останнього і наноситься на деталі кузова, шасі (рамі) згідно зі стандартами.

Номер двигуна, шасі (кузова) транспортного засобу наноситься заводом-виготовлювачем на передній панелі під капотом легкового автомобіля або над аркою переднього колеса та дублюється на окремих табличках, закріплених в салоні (кабіні), на рамі мотоцикла тощо. У ньому вказуються: дата випуску, тип кузова, номер двигуна, шасі або кузова, під яким транспортний засіб випущений із заводу, а на табличці додатково - країна, де виготовлено транспортний засіб, підприємство-виготовлювач, тип та робочий об'єм двигуна.

Семінарське заняття 17

Тема 23. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення

Питання для усного опитування та дискусії

23.1. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

23.2. Масові заворушення – ст.294 Кримінального кодексу України.

23.3. Кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 296 Кримінального кодексу України «Хуліганство».

23.4. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого – ст. 297 Кримінального кодексу України.

23.5. Створення або утримання місць розпусти і звідництва – ст. 302 Кримінального кодексу України.

23.6. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність – ст.304 Кримінального кодексу України.

23.7. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Поняття наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

23.8. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Склад кримінального правопорушення – ст. 307 Кримінального кодексу України.

23.9. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів. Склад кримінального правопорушення – ст.305 Кримінального кодексу України.

23.10. Посів або вирощування снотворного маку або конопель – ст.310 Кримінального кодексу України.

23.11. Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – ст.317 Кримінального кодексу України.

23.12. Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів – ст.320 Кримінального кодексу України.

Примітка: *Інші складки кримінальних правопорушень, передбачених розділами XII-XIII Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Вирішення студентами задач з теми заняття.

Задача №1. Озброївшись відрізком металевої труби, п'яний Молчанов уночі бігав по під'їздах багатоквартирного будинку, стукав ногами і руками в двері багатьох квартир, бив трубою дверне скло на сходових майданчиках. На зауваження мешканців відповідав нецензурною лайкою, погрожував розправою. Дайте кримінально-правову оцінку діям Молчанова.

Задача №2. Антонов, Баланов та Вігас біля будинку Верховної Ради України під час роботи народних депутатів у сесійній залі організували мітинг. Його учасники заблокували рух транспорту та вимагали виконання їх вимог і погрожували зняти блокування руху транспорту до тих пір, поки їх вимоги не будуть виконані. У зв'язку з цим працівники міліції мали намір звільнити проїжджу частину вулиці. Організатори мітингу почали закликати учасників мітингу не виконувати вимоги працівників міліції, бо таким чином не буде забезпечено виконання вимог, які вони висунули до парламенту. Дайте кримінально-правову оцінку діям організаторів мітингу.

Задача №3. Водії трамвайного депо Паров і Сичов посперечалися з керівництвом депо з приводу заборгованості по заробітній платі. Враховуючи відмову адміністрації сплатити борг, Паров і Сичов не погодилися приступити до роботи, перекрили трамваями, на яких працювали, виїзд із депо і підбурили інших працівників депо наслідувати їх приклад. Більше 20 осіб приєдналися до них. Разом вони вимагали виплати зарплати, погрожували розігнати все керівництво. На вимоги головного інженера депо звільнити проїзд, Паров, Сичов і Турів демонтували колію на виїзді з депо і тим самим виключили можливість виїзду інших трамваїв на лінію. Тільки через три години після втручання керівництва адміністрації району протиправні дії було припинено, а роботу транспортного підприємства – відновлено. Дайте кримінально-правову оцінку і обґрунтуйте кваліфікацію вчинених дій.

Задача №4. Вживаючи ввечері в кафе разом зі своїми знайомими алкогольні напої, Саленко заперечив проти бажання Волощука, який також перебував у стані алкогольного сп'яніння, сісти за їхній столик. Волощук почав з'ясовувати у Саленка причини заперечення. У ході конфлікту, який тривав близько 2 хвилин, Саленко ударив Волощука у груди, від чого той упав, ударився головою об бетонну підлогу й помер. Вирішіть питання про відповідальність Саленко.

Задача №5. Раніше судимі за хуліганство Пустовий та Коцан перебуваючи біля цвинтаря в м. Хмельницькому, фарбою намалювали свастику на одному з надгробків. Це було ними зроблено з хуліганських спонукань. Дайте кримінально-правову оцінку діям Пустового та Коцана.

Задача №6. 16-річний Харапуда у стані алкогольного сп'яніння, бажаючи продемонструвати свою силу, на очах у дітей, що гуляли у дворі будинку, руками розірвав кошени. Піймавши ще одне кошеня, він палаючим сірником пошкодив йому око. Вирішіть питання про відповідальність Харапуди.

Задача №7. Вихователька дитячого будинку-інтернату Нехороша неодноразово запрошувала дівчат віком від 14 до 16 років до свого кабінету. Вона описувала переваги життя, коли є гроші, після чого пропонувала їм займатися проституцією в районі залізничного вокзалу. 15-річна Оля погодилася. На наступний день вона зробила Нехорошій подарунок за "блискучу ідею", а дівчатам розповіла про свої успіхи. Переживаючи за подругу, 15-річна Іра звинуватила

Нехорошу у звідництві, через це остання почала цькувати Іру, періодично залишала її без їжі, поширювала чутки про те, що Іра пішла по стопах матері, яка нібито була вокзальною проституткою. Не витримавши цього, Іра покінчила життя самогубством. Дайте кримінально-правову оцінку і обґрунтуйте кваліфікацію вчинених дій.

Задача №8. Приватний фотограф Дудор попросив у свого знайомого Сала відеокасету порнографічного характеру, щоб подивитися разом зі своєю коханкою. Після перегляду його знайома Слива сказала, що на цій касеті можна заробити гроші. Дудор у своїй фотостудії виготовив (переписав) десять копій відеокасети, частину яких разом продали своїм знайомим, а частину – незнайомим громадянам біля магазину, в якому реалізувалися аудіо- та відео-товари.

Вирішіть питання про відповідальність Дудора та Сливи.

Задача №9. Шершньов, відбуваючи покарання у виправній колонії, домовився з Лавруком, який мав вільний доступ у колонію, про придбання на волі та збут у колонії етамінал-натрію. Лаврук звернувся до завідувача аптеки Нульмана, який без рецепта з круглою печаткою відпустив Лавруку 90 конвалюот етамінал-натрію. Лаврук передав це в колонії Шершньову, який за гроші збув «товар» ув'язненому Зайченку. Той не лише сам вживав етамінал-натрій, а й давав його іншим ув'язненим. Від надмірного вживання цього препарату, перебуваючи під його сильною дією, Зайченко спричинив собі тяжкі тілесні ушкодження. Вирішіть питання про відповідальність Лаврука, Шершньова, Нульмана.

Задача №10. Тарасенко на базарі купив у не встановленої слідством особи 2,4 кг макової соломи, яку приніс додому, подрібнив і шляхом хімічної обробки одержав екстракційний опій, який потім вживав. Дайте кримінально-правову оцінку діям Тарасенко.

Задача №11. Медсестра лікарні Пухка впродовж двох місяців систематично займалася підробленням рецептів на препарати, що містять наркотичні засоби, і продавала їх своєму знайомому Гладкому, який викупував за ними в аптеках міста наркотики для особистого споживання. Крім того, Пухка за підробленим нею рецептом викупила дві упаковки наркотикомісткого лікарського засобу і передала їх хворій Петрунько. Вирішіть питання про відповідальність вказаних осіб.

Задача №12. Саприкін отримав від малознайомої людини 300 ампул 1% розчину наркотичного засобу морфіну для зберігання за визначену плату. Зберігав його у себе в помешканні протягом трьох місяців. Кожен місяць господар цього наркотичного засобу приходив до Саприкіна, забирав частину ампул, сплачував йому гроші за зберігання і зникав. Вирішіть питання про відповідальність Саприкіна.

Задача №13. Судово-медичною експертизою, проведеною в зв'язку з раптовою смертю Зінчукової, було встановлено, що смерть настала внаслідок одноразового вживання великої кількості люміналу. У ході подальшого досудового слідства було з'ясовано, що люмінал для Зінчукової придбавала її знайома Струк у фармацевта Гаврилка. Останній пояснив, що в аптеці був відсутній суворий облік відпуску цих ліків і це дозволяло йому задовольняти прохання його знайомої Струк. Дайте кримінально-правову оцінку діям Струк та Гаврилка.

Задача №14. При проходженні митного контролю у співробітника садово-паркового господарства Дрозда замість задекларованого насіння декоративних рослин була виявлена партія гашишу. Вирішіть питання про відповідальність Дрозда.

Задача №15. Громадянин Білорусії Велес був затриманий у пасажирському поїзді Київ-Мінськ з пакетом наркотичних засобів (сухий морфін у кількості 200 гр.). Кваліфікуйте дії Велеса.

Задача №16. Мраморний звернувся в правоохоронні органи із заявою про добровільну здачу коноплі, придбаної у громадянина Тепті, що вирощував її на своїй садовій ділянці. Чи підлягає Мраморний кримінальній відповідальності? Кваліфікуйте дії Тепті.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: громадський порядок; моральність; групове порушення громадського порядку; масові заворушення; дії, що загрожують громадському порядку; хуліганство; особлива зухвалість; винятковий цинізм. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого; об'єкти культурної спадщини; жорстоке поводження з тваринами; твори, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію; порнографічні предмети; створення або утримання місць розпусти і звідництво; сутенерство; втягнення особи в заняття проституцією; втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

Наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги; прекурсори; фальсифіковані лікарські засоби; отруйні, сильнодіючі речовини; отруйні, сильнодіючі лікарські засоби; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання, збут; посів або вирощування снотворного маку чи конопель. Контрабанда; зловживання службовим становищем; викрадення, привласнення, вимагання; організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; правила обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; допінг.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Громадський порядок – це сукупність суспільних відносин, що створюються для забезпечення охорони громадського спокою, громадської моральності як умови суспільного життя людей. На громадський порядок посягають діяння, передбачені статтями 293-296 КК України. *Громадська моральність* – це суспільні відносини, які утворюються на засадах загальнолюдських цінностей (добра, істини, справедливості) і вимагають від особи певної поведінки та забороняють поведінку, що не є відповідною до цих цінностей.

У житті суспільства громадська моральність є найголовнішим регулятором поведінки людей, вона є підґрунтям права і законодавства. Громадська моральність є об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 297-304 КК України.

Об'єктивна і суб'єктивна сторони кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачають статті Розділу XII, дуже різноманітні і характеризуються як дією, так і бездіяльністю, вчинюються як умисно, так і необережно.

Організація масових заворушень – це діяльність, спрямована на підшукування і підготовку осіб для участі в масових заворушеннях, а також керівництво такими діями, що направлені на збудження у людей негативного ставлення до законної влади та існуючого в державі правопорядку і громадської безпеки та на підбурювання натовпу для вчинення насильства над правослухняними громадянами, погромів, підпалів, знищення майна, озброєного опору представникам влади, захоплення будівель або споруд, насильницького виселення громадян.

Активна участь у масових заворушеннях – це безпосередня участь осіб в насильстві над іншими громадянами, в погромах, підпалах, озброєному опорі представникам влади.

Вчиненням з особливою зухвалістю може бути визнане злочинне порушення громадського порядку: що виявляє явну неповагу до суспільства і супроводжується, наприклад, насильством із заподіянням тілесних ушкоджень або знущанням над особою, нанесенням їй побоїв або мордуванням, катуванням особи; діє тривалий час і вперто не припиняється; пов'язане зі знищенням чи пошкодженням чужого майна, зривом масового заходу (концерту, зборів, виборів, випускного вечора тощо), порушенням нічного відпочинку людей, тимчасовим припиненням нормальної діяльності підприємства, установи, організації чи громадського транспорту тощо.

Вчиненнями з винятковим цинізмом можуть бути визнані хуліганські дії, що супроводжуються демонстративною неповагою до загальноприйнятих норм моралі, наприклад проявом безсоромності (непристойні рухи тіла, публічне оголення і демонстрування статевих

органів, публічне вчинення добровільного статевого акту тощо), знущанням над хворими, старими, особами, які знаходяться в безпорадному стані.

Опір представникові влади виражається в активній протидії представникові влади чи представникові громадськості, які виконують свій службовий або громадський обов'язок щодо охорони громадського порядку, або громадянинові, який присікає хуліганські дії.

Кримінальне правопорушення, передбачене статтею 297 КК України – «Наруга над могилою, іншим місцем поховання або тілом померлого», полягає у вчиненні певних дій, які посягають на суспільні відносини, пов'язані із збереженням пам'яті про померлих.

Може мати характер наруги над могилою, іншим місцем поховання, над тілом (останками, прахом) померлого, урною з прахом померлого, предметами, що знаходяться на (в) могилі, в іншому місці поховання, на тілі (останках, прахові).

Моголою є встановлене нормативними актами звичайне місце поховання на кладовищі. *Іншим місцем поховання* є та ж могила не на кладовищі, а в іншому місці (парку, лісі, полі тощо), а також колумбарій - спеціальне місце, відведене на кладовищі для поховання урн з прахом.

Жорстоке поводження з тваринами – кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК, яке полягає в знущанні над тваринами, що відносяться до хребетних, вчиненому із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацьковуванні зазначених тварин одна на одну, вчиненому з хуліганських чи корисливих мотивів.

Об'єкт цього кримінального правопорушення – моральні засади суспільства в частині ставлення до тварин. Небезпека цього кримінального правопорушення полягає у тому, що жорстокість, проявлена щодо тварин, стає нормою, поведінки, поширюється і на взаємини з людьми, відіграє негативну роль у вихованні молоді.

Предметом кримінального правопорушення є тварини, що належать до хребетних. Хребетні – це здатні рухатися і відчувати живі організми, які мають спинний хребет, утворений ланцюгом кісток або хрящів, що йде вздовж спини і містить у собі спинний мозок. Не мають кримінально-правового значення наявність чи відсутність у таких тварин господарів, їх перебування в стані природної свободи чи в неволі, господарське призначення, стан організму тощо.

Сутенерством слід вважати дії особи щодо забезпечення заняття проституцією іншою особою. Втягнення чи примушування особи до заняття проституцією відбувається шляхом обману, шантажу чи з використанням уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства. *Проституцією* вважається надання сексуальних послуг з метою отримання доходу. Під *наданням сексуальних послуг* слід розуміти здійснення нормальних статевих актів, задоволення статевої пристрасті в неприродних формах, вчинення будь-яких інших дій сексуального характеру (пов'язаних, зокрема з різноманітними формами сексуальних збочень) з різними партнерами і не на основі особистої симпатії, приязні. При цьому не має значення, вчиняються ці дії з особами протилежної статі чи однієї.

Об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 304 КК України «Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність» є моральні засади суспільства у ставленні до виховання підростаючого покоління. Вони передбачають охорону неповнолітніх від негативного впливу, який може викликати бажання займатися діяльністю, що негативно сприймається суспільством. Потерпілими від цього кримінального правопорушення є неповнолітні - особи чоловічої або жіночої статі, які не досягли 18-річного віку. Хоча в диспозиції ст. 304 КК вказівку на потерпілого зроблено у множині, кримінальна відповідальність настає і тоді, коли посягання вчинене і проти однієї такої особи.

В науці кримінального права під *кримінальними правопорушеннями у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення*, розуміють – передбачені розділом XIII Особливої частини КК України суспільно небезпечні, винні діяння, які посягають на безпеку невизначеного кола осіб, здоров'ю яких заподіюється або створюється небезпека заподіяння шкоди у результаті незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, отруйних, сильнодіючих речовин і одурманюючих засобів, біологічних агентів і токсинів, радіоактивно забрудненої продукції, а також від поширення епідемії.

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень передбачених розділом XIII Особливої частини КК України є здоров'я населення, а також система заходів, спрямованих на його охорону.

Особливістю розглядуваних кримінальних правопорушень є наявність у них в якості *предметів* цих кримінальних правопорушень або засобів їх вчинення предметів, що становлять підвищену небезпеку для здоров'я людей, а саме: наркотичних засобів; психотропних речовин; прекурсорів; фальсифікованих лікарських засобів; аналогів наркотичних засобів та психотропних речовин; снотворного маку; конопель; отруйних і сильнодіючих речовин; одурманюючих засобів; мікробіологічних та інших біологічних агентів; токсинів; допінгу; радіоактивно забруднених продуктів та іншої продукції.

Законодавче визначення вищевказаних предметів міститься в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15.02.1995 р. №60/95-ВР. Відповідно до ст. 1 цього Закону, перелік цих засобів і речовин має затверджуватися Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу в галузі охорони здоров'я (на даний час – Державний комітет України з питань контролю за наркотиками) і публікуватися в офіційних друкованих виданнях. Сьогодні діючим є Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 (із внесеними до нього змінами, зокрема, останні зміни внесені постановою Кабінету Міністрів України від 05.10.2011 р. №1050) (далі у тексті – Перелік).

Загалом *Перелік* – це згруповані в списки наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори, включені до таблиць I - IV згідно із законодавством України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Його складено з урахуванням положень і вимог відповідних міжнародних конвенцій та протоколів Організації Об'єднаних Націй. Цей документ постійно вдосконалюється як за змістом, так і за формою відповідно до змін у законодавстві та вимог практики. Слід мати на увазі, що при вирішенні питання про кримінальну відповідальність особи застосовується той Перелік, що був чинним на момент вчинення відповідного злочину.

Згідно ст. 1 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15.02.1995 р. №60/95-ВР:

Наркотичні засоби – це речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. До них належать: наркотичні засоби рослинного походження - похідні різних сортів конопель (анаша, марихуана, гашиш тощо), опійні препарати, кокаїн; синтетичні наркотики - це наркотики, синтезовані в хімічних лабораторіях (часто в кустарних) з різних хімічних речовин (наприклад, перветин, метадон, фентаніл, фенамін, мелоквалон та інші).

Психотропні речовини – це речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Ці засоби та речовини мають стимулюючу дію на вищі відділи нервової системи, пробуджують розумову та фізичну активність, а у великих дозах – агресивність, занепокоєння, збудження, яке часто супроводжується манією переслідування та галюцинаціями. До психотропних речовин відносять мескалін, амфетамін, барбітал, діазепам, феназепам, ЛСД тощо.

Прекурсори наркотичних засобів та психотропних речовин (далі - прекурсори) – це речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Так, до прекурсорів відносять ацетон, етиловий ефір, соляну кислоту, сірчану кислоту, толуол.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – це заборонені до обігу на території України речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють. Зазвичай, виготовлення наркотиків-аналогів має місце при створенні

нового фармацевтичного препарату, в ході якого визначається і вивчається низка речовин, які мають порівнянні властивості, але дещо відрізняються своєю молекулярною структурою.

Мак снотворний чи опійний – це рослини виду мак снотворний (*Papaver somniferum* L), з якого отримується опіум та багато його похідних, таких як морфій, тебаїн, кодеїн, папаверин (тому інше пояснення його – мак опійний, у тому числі олійний та інші, що містять опій). Поширеним є виготовлення макової соломки. Це зібрані будь-яким способом усі частини, цілі чи подрібнені снотворного маку (за винятком дозрілого насіння) в цілому вигляді або подрібнені аж до порошкоподібного вигляду, а також речовини, що їх отримують із цієї макової соломки. Нерідко з макової соломки різними способами отримують опій екстракційний в розчиненому, смоло подібному або твердому стані.

Коноплі (каннабіс) – посівні (звичайні, культурні), іноді - індійські - однорічна рослина, в якій плодоносні та квітучі верхівки (суцвіття), пилок і смола містять тетрагідроканнабінол - наркотично активний алкалоїд. Наркотичні засоби конопляної групи - марихуана, гашиш, смола каннабісу, гашишне масло, всі ізомери тетрагідрокан- набінолу.

Фальсифікований лікарський засіб, згідно ст. 2 Закону України «Про лікарські засоби» від 04.04.1996р. №123/96-ВР, – це лікарський засіб, який умисно промаркований неідентично (невідповідно) відомостям (одній або декільком з них) про лікарський засіб з відповідною назвою, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів України, а так само лікарський засіб, умисно підроблений у інший спосіб, і не відповідає відомостям (одній або декільком з них), у тому числі складу, про лікарський засіб з відповідною назвою, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів України.

Отруйні речовини – це отрути, токсини (бойові, лікарські, сільськогосподарські та інші), які, потрапляючи всередину організму людини через органи дихання, травлення або через шкіру, здатні викликати смерть людини або психоневрологічний розлад, порушення дихання чи функції серцево-судинної системи, ураження нирок (нефропатію) чи печінки (гепатопатію) тощо. Вони можуть бути мінерального (миш'як, стрихнін, ртуть та сулема, синильна кислота та інші ціаніди, пестициди тощо), рослинного (отрута, виділена із мухомора, блідої поганки тощо), тваринного (зміїна отрута та отрута, що виробляється членистоногими тваринами) або змішаного чи штучного (хімічного) походження. Згідно ст. 2 Закону України «Про лікарські засоби» від 04.04.1996р. №123/96-ВР, отруйні лікарські засоби - лікарські засоби, віднесені до отруйних центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я.

Сильнодіючі речовини – це лікарські, побутові, промислові та інші хімічні речовини, здатні своїм впливом на живий організм заподіяти йому шкоди. До них, зокрема, віднесені аміназин, бісептол, гросептол, еритроміцин, ефералган, камфора, корвалол, ністатин, нітрогліцерин, новокаїн, сульфадимезин, тетрациклін, фурацилін, деякі інсуліни та вітаміни, кислота нікотина, настойки женьшеню і прополісу, розчин йоду спиртовий. До сильнодіючих речовин належать й інші кислоти, луги, солі, а також допінг-речовини. Згідно ст. 2 Закону України «Про лікарські засоби» від 04.04.1996р. №123/96-ВР, сильнодіючі лікарські засоби - лікарські засоби, віднесені до сильнодіючих центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я.

Одурманюючі речовини – це засоби, що спричиняють одурманюючий ефект, який, зокрема, змінює психіку і поведінку людини, і не входять до списку наркотичних, психотропних, отруйних і сильнодіючих речовин. До одурманюючих засобів відносять клофелин, алкогольні суміші з будь-яким змістом клофеліну, хлороформ, ефір, хлоротил, спиртові екстракти рослин, що містять алкалоїди тропанової групи, барбітуратоалкогольну суміш, суміш димедрола з алкоголем тощо.

Допінг – це речовини і методи, які використовуються для підвищення працездатності спортсменів, є потенційно небезпечними для здоров'я і заборонені для вживання антидопінговим Кодексом Олімпійського руху і компетентними органами відповідних спортивних організацій. До заборонених речовин відносяться стимулятори, наркотики, анаболіки, диуретики, пептидні та глікопротеїдні гормони та їх аналоги. Очевидно, що ці речовини належать до різних фармакологічних груп, однак вони об'єднані в допінги з позицій

цілей їх застосування - штучне створення фізичного стану спортсмена, сприятливого для досягнення ним спортивних цілей.

Мікробіологічні та інші біологічні агенти – це предмети і речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнічні препарати, мікроорганізми, патогенні для людей і тварин тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей. До біологічних агентів відносяться, наприклад, штами мікроорганізмів, речовини для обробки зерна, інші біологічно активні речовини і предмети - продукти біотехнологій.

Токсини – це сполуки бактерійного, рослинного або тваринного походження, здатні при потраплянні в організм людини спричиняти захворювання або смерть (містяться в отрутах змій, павуків, скорпіонів). Особливу небезпеку для здоров'я населення становлять токсичні речовини, які при проникненні в організм людини через органи дихання, травлення або через шкіру можуть викликати затяжні або хронічні, включаючи ракові, захворювання.

Продукти харчування чи інша продукція, радіоактивно забруднена понад допустимі рівні, – це продукти рослинного або тваринного походження, призначені для вживання людьми, а також будь-яка інша продукція сільськогосподарського або іншого походження, яка має на поверхні частинки радіоактивного матеріалу у вигляді пилу або містить радіоактивні частинки в клітках рослин або тварин понад допустимі рівні.

Для встановлення виду, назви і властивостей наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналога чи прекурсору, походження, способу виготовлення чи переробки цих засобів і речовин, а також належності рослини до культур, які містять наркотичні засоби, необхідні спеціальні знання. Тому у справах даної категорії обов'язково має бути висновок експерта з цих питань.

Обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів - це види діяльності з: культивування рослин, внесених до Переліку, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, внесених до Переліку, що дозволяються і контролюються згідно із Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори».

Незаконність зазначених вище діянь, що становлять зміст обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів означає, що такий обіг здійснюється з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори. Протиправна сутність цих діянь полягає у тому, що вони вчиняються поза державним замовленням, пов'язані із задоволенням немедичних потреб у наркотичних засобах, психотропних речовинах і прекурсорах, або створенням умов, які сприяють потраплянню їх до осіб, котрі займаються нелегальною торгівлею чи зловживають ними. Перелічені діяння вважаються незаконними у разі їх вчинення суб'єктами, які взагалі не мають на це права або ж реалізують його з порушенням встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Діяльність, пов'язана з обігом особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин (наприклад, героїн, ЛСД), на території України взагалі заборонена, за винятком їх обігу лише в цілях та на підставах, передбачених законодавством.

Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів – будь-які умисні ненасильницькі дії, спрямовані на збудження в іншої особи бажання вжити ці засоби або речовини хоча б один раз (пропозиція, умовляння, пораду, переконування тощо). Відповідальність за даний злочин настає незалежно від наслідків схиляння, тобто від того, вжила інша особа наркотичний засіб, психотропну речовину або їх аналог чи відмовилася це зробити (п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 року №4).

Незаконне вживання наркотичних засобів або психотропних речовин – вживання однією особою чи групою осіб наркотичних засобів або психотропних речовин без призначення лікаря відкритим (очевидним для інших осіб) способом, зокрема ін'єкція наркотичної рідини, куріння

гашишу, крепу, опію, вживання макової соломи тощо (п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 року № 4).

Місця для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – будь-які жилі або нежилі приміщення (будинки, квартири, казино, більярдна, лазня, гараж, сарай, склад, горище, підвал, землянка тощо) за умови, що вони визначені для використання із зазначеною метою (п. 16 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 року № 4).

Надання приміщення для вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – забезпечення можливості одній чи декільком особам використати його в такий спосіб хоча б один раз (п. 16 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 року №4).

Збут документів, які дають право на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів, призначених для вироблення, виготовлення цих засобів чи речовин – будь-яка оплатна чи безоплатна форма їх реалізації (продаж, обмін, сплата боргу тощо) особою, що виготовила, підбила чи незаконно одержала такий документ, а так само іншою особою, яка усвідомлює, що документ підроблений або незаконно одержаний (п. 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 року №4).

Семінарське заняття 18

Тема 24. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

Питання для усного опитування та дискусії

24.1. Поняття і загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову і мобілізації.

24.2. Кримінально-правова характеристика розголошення державної таємниці – ст. 328 Кримінального кодексу України.

24.3. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України. Склад кримінального правопорушення передбаченого ст. 332 Кримінального кодексу України.

24.4. Аналіз складу кримінального правопорушення «Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу» – ст. 335 Кримінального кодексу України.

24.5. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

24.6. Захоплення державних або громадських будівель. Склад кримінального правопорушення – ст. 341 Кримінального кодексу України.

24.7. Кримінально-правова характеристика опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – ст. 342 Кримінального кодексу України.

24.8. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу – ст. 345 Кримінального кодексу України.

24.9. Погроза або насильство щодо журналіста - ст. 345-1 Кримінального кодексу України.

24.10. Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації. Аналіз складу кримінального правопорушення – ст.359 Кримінального кодексу України.

24.11. Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку.

24.12. Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку.

Примітка: *Інші склади кримінальних правопорушень, передбачених в розділах XIV-XVI Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Вирішення студентами задач з теми заняття.

Задача №1. Аспірант Лазарєв, вихваляючись перед своїм колишнім шкільним товаришем Суховим успіхами в науці, пояснив йому принцип роботи і накреслив схему будови приладу, що було державною таємницею. Відомості невдовзі використала одна з іноземних фірм на шкоду інтересам України. Виявилось, що Сухов був її агентом. Лазарєв цього не знав. Дайте кримінально-правову оцінку і обґрунтуйте кваліфікацію вчинених дій Лазарєвим та Суховим.

Задача №2. Порушуючи інструкцію щодо забезпечення державної таємниці, конструктор заводу Совченко брав документи, що містили державну таємницю, для роботи з ними вдома. Одного разу, перебуваючи в стані сп'яніння, він загубив папку з такими документами. Кларова підбрала папку і показала своєму синові. Ознайомившись зі змістом документів, останній відніс знахідку до районного відділу внутрішніх справ. Вирішіть питання про відповідальність Совченко.

Задача №3. Громадянин України Волинчук погодився за відповідну плату сприяти переправленню через кордон України з Угорщиною п'ятьох вихідців зі Шрі-Ланки. Одержавши гроші, він своєю автомашиною привіз їх у прикордонний ліс і вказав зручний шлях перетину кордону. Група була затримана угорськими прикордонниками. Кваліфікуйте дії Волинчука.

Задача №4. Посилаючись на свої релігійні переконання, Козлинський ухилявся від чергового призову на дійсну військову службу, за що був засуджений. В апеляції він просив скасувати вирок суду, оскільки його релігійні переконання не дозволяють брати в руки зброю. Вирішіть питання про відповідальність Козлинського.

Задача №5. Осіці двічі вручалася повістка про явку до райвійськкомату для призову на строкову військову службу. Не бажаючи служити, він виїхав до сусідньої області, де був затриманий лише через п'ять місяців. Дайте кримінально-правову оцінку діям Осіки.

Варіант. Не бажаючи проходити військову службу, Осіка подав підроблений висновок лікаря про наявність у нього психічної хвороби.

Задача №6. Вагляр і Лопушанський у стані сп'яніння прийшли в кафе, яке вже зачинялось, і зажадали пива, котрого вже не було. Завідувачка кафе викликала наряд міліції. У відповідь на вимогу працівників міліції пройти до кімнати дільничного інспектора міліції для з'ясування особи Вагляр завдав кількох ударів працівнику міліції Батраку, заподіявши йому легкі тілесні ушкодження, що спричинили короткочасний розлад здоров'я. Лопушанський обізвав працівників міліції «мусорами». Вирішіть питання про відповідальність Вагляра і Лопушанського.

Варіант. Вагляр заподіяв Батраку середньої тяжкості тілесне ушкодження. Лопушанський погрожував працівникам міліції «знищити їхніх нащадків».

Задача №7. У день незалежності України, 16 річний Валуєв, біля 23 години повертався додому з дня народження один, побачивши, що біля дома висить прапор, без поважної причини зняв його и порвавши викинув у сміття. Кваліфікуйте дії Валуєва.

Задача №8. Корсунов, перебуваючи в стані сп'яніння, вступив у конфлікт з працівниками міліції через затримання останніми його брата, який вчинив дрібне хуліганство. При спробі доставити його в пункт охорони правопорядку Корсунов упирався, хапався за паркан, а також завдав кілька ударів працівникам міліції Нешту та Шуту, спричинивши останньому легкі тілесні ушкодження, які не потягли розладу здоров'я. Кваліфікуйте дії Корсунова.

Задача №9. Бердник і Пиляєв на одному з майданів міста зібрали великий натовп, закликаючи зайняти приміщення головноштамту для зупинення його роботи, щоб у такий спосіб примусити уряд забезпечити населення міста «чистими» продуктами. Захоплення приміщення головноштамту було відвернено нарядом міліції, що прибув на місце події. Кваліфікуйте дії Бердника і Пиляєва.

Задача №10. Букін підробив посвідчення слідчого та постанову про проведення обшуку і разом зі своїми приятелями Шугаєвим та Перепічкою, які грали роль «понятих», прийшов на квартиру завідувача плодоовочевої бази Кіркіса. У процесі «обшуку» було вилучено гроші готівкою 20000 тис грн., 19500 доларів, а також кілька золотих речей загальною вагою 120 грам. Дайте кримінально-правову оцінку і обґрунтуйте кваліфікацію вчинених дій Букіна, Шугаєва та Перепічка.

Задача №11. Працівники органу внутрішніх справ, що діяли відповідно до санкціонованої постанови, прийшли в будинок Мухіна для проведення обшуку. Але Мухін, який був у нетверезому стані, відмовився їх впустити, схопив сокиру, став розмахувати нею, погрожуючи вбивством, намагався вдарити одного з них, ображав нецензурними словами. Вирішіть питання про відповідальність Мухіна. Чи зміниться рішення задачі за умови, що працівники міліції намагались провести обшук без санкції судді?

Задача №12. Вчинивши втечу із місць позбавлення волі, Фролов викрав у свого знайомого папку з документами, серед яких був загальногромадянський паспорт. Шляхом певних технічних маніпуляцій Фролов вніс до паспорта відповідні зміни і пред'явив його для оформлення прописки, але був викритий. Вирішіть питання про відповідальність Фролова.

Задача №13. Касир приватного підприємства Мохов, бажаючи помститися головному бухгалтеру Фурсовій за критику, викрав з її столу річний баланс та поточні документи. Щоб відвести від себе підозру, він також забрав і сховав у себе вдома документи зі свого робочого столу. Про вчинене він розповів сусідці, яка після сварки з Моховим повідомила про обставини зникнення документів у прокуратуру. Вирішіть питання про відповідальність Мохова.

Задача №14. Під час прибирання в будинку Пилов знайшов у себе в спальні вмонтований у спинку ліжка підслуховуючий пристрій. У результаті розслідування, розпочатого по його заяві, стало відомо, що «жучок» був встановлений його дружиною, Мрією, перед від'їздом до службового відрядження, з метою викрити чоловіка в передбачуваній зраді. Підслуховуючий пристрій було виготовлено і надано Мрії її родичем, інженером Пукачем, якому було відомо про наміри Мрії. Вирішіть питання про відповідальність Мрії та Пукача.

Задача №15. 15-річний Серьогін, «скачавши» з мережі Internet програмний вірус-відмичку у вигляді прикріплення до електронного листа, надіслав його електронною поштою на адресу одного з банків. На дісланім вірусом було інфіковано комп'ютерну систему банку, внаслідок чого пін-коди дебетних карток клієнтів та інша секретна інформація були розповсюджені в мережі Internet і набули загального доступу. Чи підлягає кримінальній відповідальності Серьогін?

Задача №16. Безробітний програміст Бучма протягом року тричі намагався зламати захисні системи окремих банків. Його було затримано під час чергової спроби підбору паролю доступу до комп'ютерної системи. Кваліфікуйте дії Бучми.

Задача №17. Іванченко, співробітник ТОВ «Темп», з хуліганських мотивів запровадив у комп'ютерну систему ТОВ програмний вірус, який призвів до перекручення інформації, що зберігалась в файлах з розширенням «doc». Якою має бути кримінально-правова оцінка дій Іванченка?

Задача №18. З метою наживи голова правління комерційного банку Юрченко любіював установку в своєму банку неякісної захисної системи. Внаслідок несправності цієї системи Романюк, який був найнятий Юрченком, з власного комп'ютера отримав доступ до рахунків банку і здійснив перерахунок 50 тис. доларів США на рахунок зятя Юрченка в швейцарський банк. Отримані кошти Романюк поділив зі своїм зятем. Кваліфікуйте дії цих осіб.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: державна таємниця; документи, що містять державну таємницю; конфіденційна інформація, яка знаходиться у володінні держави; незаконне переправлення осіб через державний кордон України; поняття військової служби; міжнародна передача товарів; державний експортний контроль; правила міжнародних польотів; строкова військова служба; мобілізація; військовий облік; спеціальні збори; військовозобов'язаний.

Авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян; державні символи; представник влади; працівник правоохоронного органу; державний виконавець; член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону; військовослужбовець; посягання на життя; службова особа; громадянин, який виконує громадський обов'язок; викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження; підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів; спеціальні технічні засоби; самоправство, посягання на життя; службова особа; громадянин, який виконує громадський обов'язок; викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження; підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів; спеціальні технічні засоби; самоправство.

Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів).

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Суспільні відносини у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації є гарантією внутрішньої і зовнішньої безпеки держави. Це впливає із змісту Закону України «Про основи національної безпеки України». Незважаючи на важливість згаданих суспільних відносин законодавець виключив кримінальні

правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації із системи злочинів проти основ національної безпеки, розмістивши їх на чотирнадцятому місці в переліку злочинів Особливої частини КК України.

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації є сукупність суспільних відносин, які забезпечують обороноздатність, незалежність, територіальну цілісність та недоторканість України. Разом з тим кримінальні правопорушення об'єднані вказаним родовим об'єктом, мають різні безпосередні об'єкти.

Кримінальні правопорушення, які посягають на відносини у сфері охорони інформаційної безпеки України: розголошення державної таємниці (ст. 328 КК); втрата документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК); передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контр розвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (ст. 330 КК).

Безпосереднім об'єктом цих кримінальних правопорушень є суспільні відносини у сфері охорони державної таємниці або конфіденційної інформації в різних сферах діяльності держави, тобто відносини інформаційної безпеки. Посягання на цей об'єкт може заподіяти шкоду економічному, військовому, науковому потенціалам України. При єдності об'єкту кримінальні правопорушення, що розглядаються мають певні особливості в предметі, в об'єктивній та суб'єктивній стороні їх складів, а тому кожен з них вимагає самостійного аналізу.

Кримінальні правопорушення у сфері охорони інформаційної безпеки України вважаються закінченими з моменту вчинення діяння, незалежно від настання наслідків (склади цих кримінальних правопорушень формальні). Лише у тих випадках, коли кваліфікуючими ознаками вказаних кримінальних правопорушень є настання тяжких наслідків, склади цих кримінальних правопорушень матеріальні.

Час, місце, спосіб вчинення кримінальних правопорушень є факультативними ознаками об'єктивної сторони і на кваліфікацію не впливають.

Суб'єктивна сторона цих кримінальних правопорушень характеризується як умисною формою вини, так і необережністю. У деяких випадках обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони можуть бути мотив і мета (ст. 330 КК).

Суб'єкт кримінальних правопорушень у сфері охорони інформаційної безпеки України спеціальний – особа, якій відомості, що становлять державну таємницю або конфіденційну інформацію, були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Кримінальні правопорушення, які посягають на недоторканність державного кордону України: незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК); порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК); порушення правил міжнародних польотів (ст. 334 КК).

Безпосереднім об'єктом цих кримінальних правопорушень є суспільні відносини у сфері охорони суверенітету України, цілісності і недоторканості її кордонів. Правовою базою для відповідальності за ці злочини є стаття 2 Конституції України, згідно з якою «Суверенітет України поширюється на всю її територію. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою».

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, які посягають на недоторканність державного кордону України, може полягати як в активних діях, так і в бездіяльності, коли має місце недотримання певних правил.

Кримінальні правопорушення вважаються закінченими з моменту вчинення або початку вчинення діяння, незалежно від настання наслідків (склади цих злочинів формальні або усічені).

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, які посягають на недоторканність державного кордону України, характеризується або тільки умисною формою вини (ст.ст. 332, 333 КК), або умислом чи необережністю (ст. 334 КК).

Суб'єкт цих кримінальних правопорушень може бути як загальний (фізична осудна особа, яка досягла 16-ти років), так і спеціальний (особа, яка керує повітряним судном (ст. 334 КК).

Кримінальні правопорушення, які посягають на відносини щодо забезпечення комплектування Збройних Сил України: ухилення від призову на строкову військову службу,

військову службу за призовом осіб офіцерського складу (ст. 335 КК); ухилення від призову за мобілізацією (ст. 336 КК); ухилення від військового обліку або спеціальних зборів (ст. 337 КК).

Загальним безпосереднім об'єктом цих кримінальних правопорушень є відносини з комплектування Збройних Сил України, їх бойової підготовки, отже, в кінцевому рахунку - із забезпечення обороноздатності України. Загальною ознакою об'єктивної сторони кримінальних правопорушень є бездіяльність - ухилення від виконання обов'язку нести військову службу. Правовою базою для відповідальності є стаття 65 Конституції України, яка передбачає обов'язок громадян України захищати Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України, а також обов'язок відбувати військову службу відповідно до закону.

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, які посягають на відносини щодо забезпечення комплектування Збройних Сил України, виявляється як в активних діях, так і в бездіяльності.

Кримінальні правопорушення вважаються закінченими з моменту вчинення діяння (склади цих кримінальних правопорушень формальні).

Суб'єктивна сторона зазначених кримінальних правопорушень характеризується наявністю прямого умислу.

Суб'єкт цих кримінальних правопорушень спеціальний – призовники, військовозобов'язані.

Родовим об'єктом цих кримінальних правопорушень є відносини між органами управління - з одного боку, і громадянами - з другого, які виникають у зв'язку із здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій в межах взаємних прав та обов'язків і забезпечують нормальну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян при реалізації державного будівництва. *Безпосереднім об'єктом* - можуть бути відносини, що забезпечують: авторитет суспільного і державного ладу України, нормальну діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, службових осіб та представників громадськості, дійсність і збереженість документів, штампів, печаток, інформації та носіїв інформації автоматизованих систем тощо.

Деякі із кримінальних правопорушень цієї категорії посягають також на особу представника влади або громадськості чи працівника правоохоронного органу, на їх життя, здоров'я, гідність, власність або на інші відносини, що охороняються законом.

З *об'єктивної сторони* значна кількість кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян вчинюються шляхом активних дій (ст. 338 КК, ст. 341 КК; ст. 356 КК та ін.). Деякі із розглянутих кримінальних правопорушень (ч.ч. 2 і 3 ст. 345 КК, ч.ч. 2 і 3 ст. 346 КК, ч.ч. 2 і 3 ст. 350 КК, ст.ст. 347, 348, 351, 352, 354, 360 КК) можуть вчинюватися як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності.

Більшість кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян - кримінальні правопорушення з формальними складами, тобто сформульовані таким чином, що вважаються закінченими з моменту вчинення дії чи невиконання певних вимог (бездіяльності). До них віднесені кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 338, 339, 341 КК, ч.ч. 1 і 2 ст. 342 КК, ст.ст. 344, 349 КК, ч. 1 ст. 350 КК, ст.ст. 351, 353, 354 КК, ст.ст. 1 і 3 ст. 357 КК, ст. 358 КК та ч. 1 ст. 359 КК.

Момент закінчення деяких із розглянутих кримінальних правопорушень пов'язаний з настанням суспільно небезпечних наслідків (наприклад ч.ч. 2 і 3 ст. 345).

Ряд юридичних складів кримінальних правопорушень сформульовано законодавцем як формально-матеріальні, тобто такі, що вважаються закінченими як тоді, коли їх вчиненням заподіяні злочинні наслідки, так і тоді, коли такі наслідки не настали. До них належать, наприклад, кваліфіковані склади кримінальних правопорушень передбачених ч. 3 ст. 342 КК, ч. 2 ст. 343 КК, ч. 2 ст. 346 КК.

Суб'єктивна сторона розглядуваних кримінальних правопорушень характеризується, як правило, умисною формою вини. У більшості випадків умисел прямий. Декілька кримінальних правопорушень можуть характеризуватися складною формою вини. До них належать: кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, передбачених частинами других статей 343, 347, 352, 357, 359 КК, ч.3 ст. 355 КК та кримінальне правопорушення передбачене ст. 356 КК.

Необхідною ознакою окремих складів розглядуваних кримінальних правопорушень є мета їх вчинення. Так, захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341 КК) визнається злочином, якщо воно вчинене з метою незаконного користування ними або перешкоджання нормальній роботі підприємств, установ, організацій. Більшість кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини, які забезпечують нормальну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян організацій, службових осіб та представників громадськості, вчинюються у зв'язку з виконанням потерпілими своїх службових чи громадських обов'язків, а мотивом викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК) є корисливість або інші особисті інтереси.

Суб'єктом кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян можуть бути, як правило, приватні особи, які досягли на момент вчинення кримінального правопорушення 16-ти років. Кримінальна відповідальність настає з 14-ти років за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 348 КК, ст. 349 КК, ст. ст. 345, 346, 350 КК, ч. 2 ст. 347 КК, ч. 2 ст. 352 КК.

До *працівників правоохоронних органів* слід відносити працівників органів: прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митної служби, охорони державного кордону, державної податкової служби, виконання покарань, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, Антимонопольний комітет України, розвідувальних органів України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України та інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Відмінною ознакою вказаних працівників як працівників саме правоохоронних органів є те, що вони беруть безпосередню участь у: а) розгляді судових справ у всіх інстанціях; б) провадженні і досудового розслідування кримінальних проваджень та справ про адміністративні правопорушення; в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; г) охороні громадського порядку і громадської безпеки; д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства; е) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордони України; є) нагляді і контролі за виконанням законів.

Член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону - громадянин України, який відповідно до закону є членом зареєстрованого у встановленому порядку громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону. Такими формуваннями виступають зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння міліції та Державної прикордонної служби України, асоціації громадських формувань тощо.

Самовільне вчинення будь-яких дій - це здійснення особою свого дійсного або уявного права чи вчинення інших дій всупереч встановленому порядку і без законних повноважень. Дійсним визнається право, яким особа володіє в силу закону, договору чи на іншій підставі, однак це право реалізується з порушенням порядку (наприклад, особа, яка на законній підставі отримала ордер на квартиру, не очікуючи виїзду попередніх мешканців, самовільно її займає). Під уявним (передбачуваним, гаданим) слід розуміти право, стосовно належності якого собі винна особа помиляється. Насправді цим правом суб'єкт не володіє.

Документом визнається передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці, оптичному диску або на іншому носіїві.

Електронним визнається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму.

Штампи і печатки - це спеціальні форми-кліше, на яких містяться рельєфні або заглиблені дзеркальні відображення текстів, малюнків, інших позначок і які призначені для отримання відбитків на папері, сургучі, воску, металі, інших матеріалах.

Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (комп'ютерні злочини) – це суспільно небезпечні та протиправні діяння, що посягають на суспільні відносини у сфері безпеки комп'ютерної інформації та нормального функціонування електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку, заподіюючи їм шкоду чи ставлячи під загрозу заподіяння такої шкоди.

Родовим об'єктом цих кримінальних правопорушень – урегульовані законодавством суспільні відносини, що забезпечують безпеку комп'ютерної інформації та нормальне функціонування електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Безпосередніми об'єктами* зазначених кримінальних правопорушень можуть бути: встановлений порядок обробки інформації в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або мережах електрозв'язку; безпека обробки комп'ютерної інформації чи інформації, що передається мережами електрозв'язку; встановлений порядок обігу інформації з обмеженим доступом тощо. *Додатковими обов'язковими безпосередніми об'єктами* комп'ютерних кримінальних правопорушень є відносини власності на інформацію, що обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах чи мережах електрозв'язку, а також право користувачів на доступ до зазначеної інформації та користування нею.

Об'єктивна сторона цих кримінальних правопорушень виявляється в активних діях. Порушення правил експлуатації ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється (ст. 363) може вчинятися шляхом злочинної бездіяльності.

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, про які йдеться у статтях 361, 362, 363, 363¹ КК, передбачає не тільки вчинення суспільно-небезпечного діяння, а й настання суспільно небезпечних наслідків. Тож склади цих комп'ютерних кримінальних правопорушень є матеріальними. Склади кримінальних правопорушень, зазначених у статтях 361¹ і 361² КК, сформульовано законодавцем як формальні.

Обов'язковою ознакою фактично всіх складів кримінальних правопорушень є *знаряддя* їх вчинення – відповідні програмні й технічні засоби, за допомогою яких вчиняється посягання. Якщо такі засоби є власністю особи, котра вчинила комп'ютерне кримінальне правопорушення (окрім кримінальних правопорушень, передбачених ст. 363 і ч. 1 ст. 363¹ КК), то вони (засоби) підлягають конфіскації згідно з вимогами санкцій до статей 361, 361¹, 361², 362, ч. 2 ст. 363¹ КК.

Суб'єкт кримінальних правопорушень – загальний (фізична осудна особа 16 років). У деяких випадках суб'єкт може бути спеціальний – особа, що має право доступу до інформації, яка обробляється в ЕОМ, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації (ст. 362), або особа, що відповідає за експлуатацію ЕОМ, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку (ст. 363).

Суб'єктивна сторона цих кримінальних правопорушень характеризується, переважно умисною виною. Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 363 КК, має необережну форму вини, що визначається характером ставлення винного до наслідків. Власне ж дія (бездіяльність) при порушенні правил експлуатації ЕОМ може бути як умисною, так і вчиненою з необережності. Створення шкідливих програмних або технічних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж або мереж електрозв'язку є злочинними за умови, коли ці дії вчинено з метою використання, розповсюдження чи збуту таких засобів (ст. 361¹ КК). В інших кримінальних правопорушеннях мотив і мета можуть бути різними – корисливість, хуліганство, помста, заздрість, підрич репутації, приховування іншого злочину тощо.

Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку є вчинення таких діянь:

- 1) повторно;
- 2) за попередньою змовою групою осіб;
- 3) заподіянням значної шкоди (ч. 2 ст. 361, ч. 2 ст. 361¹, ч. 2 ст. 361², ч. 3 ст. 362, ч. 2 ст. 363¹ КК).

Семінарське заняття 19

Тема 25. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Питання для усного опитування та дискусії

- 25.1. Поняття, види та загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.
- 25.2. Зловживання владою або службовим становищем (ст.364 КК).
- 25.3. Службове підроблення (ст.366 КК).
- 25.4. Службова недбалість (ст.367 КК).
- 25.5. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст.368 КК).
- 25.6. Зловживання впливом (ст.369-2 КК).
- 25.7. Підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст.368-4 КК).
- 25.8. Провокація підкупу (ст.370 КК).

Примітка. *Інші склади кримінальних правопорушень даного розділу Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами ситуативних завдань з питань теми заняття:

Задача №1. Головний анестезіолог Голдін через недбалість під час проведення наркозу хворого підключив для його дихання балон з вуглекислим газом замість балона з киснем. Це призвело до смерті хворого. Чиє злочинними дії Голдіна?

Задача №2. Начальник районного шляхового відділу Хащенко та технік Асін для швидшого виконання робіт і одержання премій оплачували працю робітників по завідомо підвищених розцінках, переплативши їм 1620 грн. Кваліфікуйте дії Хащенка та Асіна.

Задача №3. Працівник міліції Придвора затримав Соловко як підозрювану у вчиненні крадіжки хлібопродуктів на хлібозаводі. Соловко зауважила про безпідставність його підозрінь. Тоді Придвора образив Соловко та двічі вдарив її по обличчю.

Чи є в діях Придвора склад службового злочину і якого саме? Чи зміниться кримінально-правова оцінка його дій, якщо буде встановлено, що Соловко справді вчинила крадіжку на хлібозаводі?

Задача №4. Старший економіст-фінансист однієї з приватних фірм Зиміна шляхом службових підроблень привласнила 4570 грн. Щоб приховати незаконне заволодіння грошми, вона списувала різні грошові суми по касових звітах без підтвердження видачі грошей готівкою видатковими касовими ордерами, не оприбутковувала одержані в банку гроші по чеках, штучно збільшувала фактично видану заробітну плату. Кваліфікуйте дії Зиміної.

Задача №5. Дільничний лікар Івченко видав своїй дочці фіктивну довідку про наявність у неї хронічного захворювання, що дало їй можливість одержати в інституті звільнення від занять фізичною культурою. Як кваліфікувати дії Івченка?

Задача №6. Вироком суду Сокура засуджено за ч. 2 ст. 368 КК України. Його визнано винним у тому, що, працюючи завідувачем хірургічного відділення центральної районної лікарні, він протягом року неодноразово одержував хабарі від громадян, які перебували на лікуванні, та їх родичів за проведення ним операцій і забезпечення персоналом лікарні відповідного догляду за хворими. Кваліфікуйте дії Сокури.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, службове підроблення, службова недбалість. Незаконне збагачення, підкуп особи, яка надає публічні послуги, провокація підкупу.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Кримінальні правопорушення у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг – це суспільно небезпечні та протиправні діяння, які посягають на встановлений порядок реалізації службовими особами своїх повноважень (управлінських функцій) в межах наданих їм прав та покладених на них обов'язків, якими заподіюється шкода правам, свободам, чи право охоронюваним (законним) інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, а також авторитету органів влади, об'єднань громадян, суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, від імені та (або) в інтересах яких діють службові особи.

До цих кримінальних правопорушень відносяться: Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364), Перевищення влади або службових повноважень (ст.365), Службове підроблення (ст. 366), Службова недбалість (ст. 367), Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368), Незаконне збагачення (ст. 368-2), Пропозиція або давання хабара (ст. 369), Зловживання впливом (369-2), Провокація підкупу (ст. 370); Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст.364-1), Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 365-1), Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2), Комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст.368-3), Підкуп особи, яка надає публічні послуги (368-4) КК.

Однак, низка норм КК передбачають відповідальність за так звані спеціальні види службових кримінальних правопорушень (наприклад, ч.2 ст. 162, статті 210, 238, 351, 371–373, 375 КК), вчинення яких також обумовлено службовим становищем суб'єкта, але їх основним безпосереднім об'єктом є інші суспільні відносини, такі як: конституційні права та свободи людини і громадянина, господарська діяльність, власність, нормальна діяльність у сфері правосуддя тощо. Кваліфікація таких діянь XVII розділу КК можлива лише за наявності реальної сукупності загальних та спеціальних видів службових кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень в сфері професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг.

Родовим об'єктом цих кримінальних правопорушень є суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в органах державної влади, місцевого самоврядування, а також в юридичних особах публічного і приватного права.

Безпосереднім об'єктом аналізованих кримінальних правопорушень є правильна (нормальна) службова діяльність певних ланок державного та громадського апарату, а також авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного і приватного права, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій.

Додатковими факультативними безпосередніми об'єктами цих кримінальних правопорушень можуть бути: здоров'я і гідність особи, її права та свободи, власність, інші блага.

Таким чином, окремі кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності є багатооб'єктними. Наприклад, у диспозиції ст. 364, 365 та 367 КК міститься вказівка на основні безпосередні об'єкти, без заподіяння шкоди хоча б одному з них кримінальне правопорушення у сфері службової діяльності відсутнє. Тому, шкода повинна бути заподіяна одним з перелічених об'єктів, а саме: 1) охоронюваним законом правам; 2) охоронюваним законом свободам; 3) охоронюваним законом інтересам окремих громадян; 4) державним інтересам; 5) державним інтересам; 6) інтересам юридичних осіб.

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності характеризуються тим, що деякі з них (ст.ст. 364, 364-1 і 367, 369-2 КК) можуть вчинятися як шляхом дії так і бездіяльності, тоді як інші (ст.ст. 365, 365¹, 366, 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 370 КК) – лише активною поведінкою – діями.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони більшості з цих кримінальних правопорушень (окрім ст.369 КК) є наявність безпосереднього зв'язку між діяннями особи та її службовою діяльністю, тому що вони завжди зумовлені службовим чи професійним становищем суб'єкта і вчиняються всупереч інтересам служби.

У ч. 1 ст. 366, ст.ст. 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 370 КК встановлена відповідальність за кримінальні правопорушення з формальним складом, які є закінченими з моменту вчинення самого діяння, незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків. Кримінальні правопорушення з матеріальним складом містяться в статтях 364, 364¹, 365, 365¹, ч.2 ст. 366, 367 КК і є закінченими з моменту настання зазначених у цих статтях наслідків у вигляді істотної шкоди. Ця шкода заподіюється охоронюваним законом правам, свободам та інтересам громадян, юридичних осіб, державним або громадським інтересам, яка може полягати у спричиненні: а) матеріальних (майнових) збитків; б) нематеріальної (фізичної, моральної тощо) шкоди; в) матеріальних збитків у поєднанні з наслідками нематеріального характеру.

Відповідно до ч. 3 примітки до ст. 364 КК, *істотною шкодою* у статтях 364, 364¹, 365, 365¹, 365², 367, якщо вона полягає у завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Зауважимо, що істотна шкода має обчислюватись у вказаних розмірах, незалежно від форми та виду вини, якими характеризується психічне ставлення винного до суспільно небезпечних наслідків, а також незалежно від того, чи була вона результатом діяння, що призвело до втраченої вигоди чи до прямого зменшення наявних фондів.

Суб'єктами кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг, виступають: 1) службова особа (ст.ст. 364, 365, 366, 367, 368, 368², 369, 370 КК України); 2) службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст.ст. 364¹, 365¹, ч.ч. 3 і 4 ст. 368³ КК України); 3) особа, яка надає публічні послуги (ст. 365², ч.ч. 3 і 4 ст. 368⁴ КК України); 4) особа, уповноважена на виконання функцій держави (ч.ч. 2 і 3 ст. 369² КК України); 5) загальний суб'єкт (ч.ч. 1 і 2 ст. 368³, ч.ч. 1 і 2 ст. 368⁴, 369, ч. 1 ст. 369² КК України). Така диференціація спеціальних суб'єктів в цьому розділі свідчить про розмежування кримінальної відповідальності службових осіб та службових осіб юридичних осіб приватного права. Тому в КК України існує декілька понять «службової особи».

Із *суб'єктивної сторони* службові кримінальні правопорушення можуть бути вчинені як умисно, так і через необережність. У злочинах з формальним складом вина можлива лише у формі прямого умислу. У кримінальних правопорушеннях із матеріальним складом вина визначається психічним ставленням винного до діяння та до суспільно небезпечних наслідків, які настали внаслідок його вчинення. Як правило, психічне ставлення службової особи до наслідків такого діяння характеризується злочинною самовпевненістю чи злочинною недбалістю.

Обов'язковими ознаками деяких службових кримінальних правопорушень можуть бути їх мотиви. Так, зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) вчиняється з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб.

Під *неправомірною вигодою* слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Неправомірною вигодою в значному розмірі вважається вигода, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі - така, що у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі - така, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Особа, яка пропонувала, надала або передала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї мало місце вимагання неправомірної вигоди або якщо після пропозиції, надання чи передачі неправомірної вигоди вона добровільно заявила про те, що сталося, до порушення кримінальної справи щодо неї органу, наділеному законом правом порушувати кримінальну справу.

Семінарське заняття 20

Тема 26. Кримінальні правопорушення проти правосуддя

Тема 27. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Питання для усного опитування та дискусії

26.1. Поняття, види та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти правосуддя.

26.2. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК).

26.3. Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК).

26.4. Кримінально-правова характеристика посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя (ст. 379 КК).

26.5. Невиконання судового рішення (ст. 382 КК).

27.1. Поняття військового кримінального правопорушення, види та загальна характеристика.

27.2. Самовільне залишення військової частини або місця служби та дезертирство.

27.3. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень.

27.4. Поняття, система та загальна характеристика злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

27.5. Пропаганда війни (ст. 436 КК).

27.6. Порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК).

27.7. Геноцид (ст. 442 КК).

27.8. Найманство (ст. 447 КК).

Примітка. *Інші склади кримінальних правопорушень розділів XVIII-XX Особливої частини Кримінального кодексу України вивчаються студентами самостійно.*

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами ситуативних завдань з питань теми заняття:

Задача №1. Оперативний інспектор карного розшуку Тимоня, провадячи дізнання за фактом розкрадання запасних частин зі складу графітного комбінату, допустив перевищення влади. Він незаконно, без відповідного оформлення документів затримав Мусіяку за підозрою в розкраданні запасних частин, а через день при допиті застосував до нього насильство. Тимоню було засуджено за ч. 2 ст. 365 КК України. Чи правильно кваліфіковані дії Тимоні?

Задача №2. Суддя Сидорчук одержав матеріали про дрібне хуліганство, вчинене Васильєвим. Ретельно вивчивши матеріали, він дійшов висновку про наявність у діях Васильєва складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України, і сказав про це Васильєву. Той почав просити суддю не

порушувати кримінальної справи, пообіцяв віддячити його матеріально. Сидорчук не порушив проти Васильєва кримінальної справи, а обмежився винесенням постанови про його арешт на 15 діб. Звільнившись з-під арешту, Васильєв передав Сидорчуку 12 тис. грн. Кваліфікуйте дії Сидорчука і Васильєва.

Задача №3. Карлюк, батько обвинуваченого, звернувся до Дашенка з проханням промовчати під час допиту про відомі йому обставини вчинення злочину сином, попередивши, що невиконання прохання потягне для нього дуже неприємні наслідки. Побоюючись розправи, Дашенко на допиті не повідомив про відомі йому факти. Кваліфікуйте дії вказаних осіб.

Задача №4. Буряк увечері сидів на ганку свого будинку. В цей час в кінці вулиці почувся крик «Держи вбивцю!», дорогою біг чоловік. Останній, побачивши напіввідкриті двері в будинку Буряка, пробіг повз Буряка і сховався в будинку. Буряк на це ніяк не зреагував і нічого не сказав працівникам міліції, які бігли дорогою. Чи є в діях Буряка ознаки приховування злочину, обґрунтуйте.

Задача №5. Заклунний, відбуваючи покарання у ВТК, на робочому об'єкті напав на вільнонайманого майстра Пилякіна і вбив його ударом сокири по голові. Вбивство було вчинене через те, що майстер на законній підставі не випишував бригаді, в якій працював Заклунний, додаткового пайка, оскільки та не виконувала норм виробітку. Проаналізуйте дану ситуацію.

Задача №6. Митрохін вчинив замах на вбивство товариша по чарці, в зв'язку з чим був взятий під варту. Доставлений зі слідчого ізолятора УВС області в кімнату для затриманих РВВС Митрохін попросився в туалет і, скориставшись неухважністю працівника міліції, втік. Як вирішити дану справу?

Задача №7. Військовослужбовець Агов був заарештований з санкції прокурора за крадіжку зброї і утримувався на гауптвахті. Через два дні Агов, щоб ухилитися від кримінальної відповідальності, втік з-під варту і був затриманий через 16 діб. Слідчі органи кваліфікували злочин Агов за ч. 1 ст. 408 і ч. 1 ст. 410 КК. Чи правильно слідчі органи кваліфікували його дії?

Задача №8. Патрульні берегової застави Сич і Глоба вирішили скупатись у морі. Вони знайшли тихе місце на березі моря, роздягнулися, накрили автомати одежею і попливли до буйка. Коли вони повернулись, зброї на місці не виявилось. Кваліфікуйте дії патрульних Сича і Глоби.

Задача №9. Судима під час призову його на строкову військову службу купив диплом про вищу освіту (він мав освіту за 7 класів), завдяки чому відбував військову службу менший термін і був демобілізований як такий, що має вищу освіту. Чи підлягає кримінальній відповідальності Судима? Якщо так, то за якими статтями КК України? Відповідь обґрунтуйте.

Задача №10. Завідувач військової техніки Гаркуша незаконно використовував автомашини й іншу техніку, що була в його розпорядженні, для робіт у колективних організаціях. Отриману за це платню привласнював. Як кваліфікувати дії Гаркуші?

Задача №11. Капітан іноземного корабля, що наблизився до кордону виключної економічної зони України, віддав наказ про захоронення відходів хімічного виробництва. Внаслідок розгерметизації контейнерів сталося масове отруєння морських тварин, птахів, а також загибель промислових та інших видів морських рослин, що знаходилися в відкритому морі та в виключній економічній зоні України. Як кваліфікувати дії капітана?

Задача №12. Ніколаєв, член релігійної секти, з метою зараження місцевості, на якій компактно проживало кримськотатарське населення, використовуючи шантаж, придбавав у працівників хімкомбінату компоненти трьохосновної хімічної бінарної речовини. Чи є дії Ніколаєва злочинними?

Задача №13. Під час бойових дій в районі збройного конфлікту між урядовими військами і незаконними збройними формуваннями підрозділ урядових військ зайняв опорний населений пункт сепаратистів. Командир підрозділу наказав взяти як заручників мешканців населеного пункту. Ним було висунуто вимогу про здачу зброї протягом 12 годин, в противному разі він погрожував зруйнувати населений пункт, а його мешканців депортувати. Дайте кримінально-правову оцінку даної ситуації.

Задача №14. Громадянин України Кальченко на мітингу в м. Одесі закликав уряд держави для вирішення питання про приналежність острова Зміїний у Чорному морі ввести на територію Румунії бригаду з числа Збройних Сил України. Листи з такою самою пропозицією він надіслав Президенту України та Прем'єр-міністру України. Проведеною судово-психіатричною експертизою встановлено, що Кальченко є обмежено осудним. Якою буде кримінально-правова оцінка вчиненого?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: правосуддя, завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою, постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, невиконання судового рішення, завідомо неправдиве показання, втеча з місця позбавлення волі або з-під варти, втручання в діяльність захисника чи представника особи.

Поняття військового кримінального правопорушення, види військового кримінального правопорушення, непокора, невиконання наказу, самовільне залишення військової частини, дезертирство, зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем, бездіяльність військової влади.

Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, пропаганда війни, порушення законів та звичаїв війни, геноцид, найманство.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Правосуддя – це суспільні відносини, пов'язані з процесуальною діяльністю компетентних державних органів (дільництва, досудового слідства, прокуратури, суду та органів виконання судових рішень) із розслідування, судового розгляду, прийняття і виконання рішень, вироків, ухвал та постанов у кримінальних, цивільних та адміністративних справах.

Під правосуддям як *об'єктом* злочинного посягання слід розуміти лише діяльність, яка відповідає таким ознакам:

1) правосуддя здійснюється тільки у формах цивільного чи кримінального судочинства, вона регламентована Цивільним процесуальним, Арбітражним процесуальним та Кримінально-процесуальним кодексами України;

2) правосуддя – це лише правозастосовча діяльність, яка полягає в реалізації норм права стосовно конкретних життєвих ситуацій;

3) діяльність із здійснення правосуддя спрямовано на охорону законних прав та інтересів громадян, суспільства, держави в процесі судочинства, при прийнятті рішень, а також при їх реалізації.

Видові об'єкти кримінальних правопорушень визначають особливості суб'єктів відносин, проти яких спрямовані кримінальні правопорушення зазначеного виду, і блага, які належать цим суб'єктам і яким може бути заподіяна або спричиняється шкода. Зокрема, можна виділити три групи таких *суб'єктів*:

- 1) особи як учасники або інші суб'єкти кримінального чи цивільного процесу;
- 2) органи дільництва, слідства, прокуратури, суди загальної юрисдикції;
- 3) органи виконання покарань та судових рішень.

Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного або їх близьких родичів є помстою за їх діяльність, пов'язану із здійсненням правосуддя.

За ст. 379 КК кваліфікується заповідання смерті потерпілому чи замах на вбивство. Кримінальне правопорушення визнається закінченим з моменту вчинення дій, спрямованих на заповідання смерті потерпілому. Про поняття і кваліфікацію вбивства див. ст. 115 КК. Потерпілими визнаються всі судді, народні засідателі та присяжні, а також їх близькі родичі (батько, мати, син, донька, брат, сестра).

Невиконання судового рішення посадовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або раніше судимою за такий злочин, або якщо невиконання судового рішення заподіяло істотну шкоду державним чи громадським інтересам, або охоронюваним законом правам і свободам громадян чи інтересам юридичних осіб, кваліфікується за ч. 2 ст. 382 КК України.

Неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення посягає на правосуддя, оскільки на його підставі (ст. 94 КПК) порушується кримінальна справа, що може призвести до притягнення до відповідальності невинної особи, до судової помилки та інших шкідливих наслідків.

За ч. 1 ст. 383 КК, кваліфікується завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину суду, прокурору, слідчому чи органу дізнання.

Неправдиве повідомлення може стосуватися особи, яка злочину не вчинила, чи особи, яка вчинила злочин, місця чи часу або інших обставин вчиненого дійсного чи вигаданого діяння.

Втеча з місця позбавлення волі припускає незаконне залишення засудженим виправної установи будь-якого виду, а також лікарні в місцях позбавлення волі (ст. 11 КВК). *Втеча з-під варти* - це незаконне залишення місця попереднього ув'язнення, коли утримання під вартою обрано як запобіжний захід, або втеча з-під конвою (наприклад, під час етапування до місця відбування покарання, з кабінету слідчого, із залу засідання суду). Способи втечі можуть бути різними, а кримінальне правопорушення вважається закінченим із моменту залишення винним місця позбавлення волі, арешту, попереднього ув'язнення чи місця розташування конвою. Дії зі створення умов для втечі (наприклад виготовлення знарядь злочину), або безпосередньо спрямовані на її здійснення (наприклад невдала спроба подолати стіни місця позбавлення волі) оцінюються як готування до втечі або замах на її вчинення.

Втеча, поєднана із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, припускає застосування фізичного чи психічного насильства як способу подолання дійсних чи передбачуваних винним дій, які перешкоджають втечі. Якщо таке насильство полягало в умисному вбивстві, тяжкому тілесному ушкодженні за обставин, що обтяжують відповідальність, вчинене кваліфікується за сукупністю злочинів. Втеча, вчинена за наявності ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 392 КК, також утворює сукупність кримінальних правопорушень. Втеча, вчинена шляхом підкопу, припускає використання особою для незаконного залишення охоронюваної території виправної установи підземного ходу (лазу), який був відритий нею таємно від адміністрації.

Стаття 397 КК України встановлює кримінальну відповідальність за *втручання з діяльність захисника чи представника особи*, яке може знайти прояв у вчиненні у будь-якій формі перешкод у здійсненні правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги або порушенні встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці.

Вчинення у будь-якій формі перешкод означає створення перепон для здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги шляхом застосування психічного чи фізичного насильства, підкопу, безпідставної відмови у наданні таким особам необхідних для виконання ними своїх повноважень документів чи іншої інформації, неправомірне позбавлення зазначених осіб права захищати особу чи представляти її інтереси в суді або у будь-який інший спосіб. Якщо вчинення перешкод саме по собі є кримінально караним, воно потребує додаткової кваліфікації за відповідною статтею Особливої частини КК. Наприклад, якщо таке перешкоджання здійснювалось шляхом погрози вбивством, вчинене потребує кваліфікації за відповідними частинами статей 397 та 129.

Якщо втручання в діяльність захисника чи представника особи, вчинене особою, яка провадить дізнання, слідчим, прокурором або суддею, порушило право підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист, його слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених статтями 397 і 374.

Порушення встановлених законом гарантій діяльності захисника чи представника особи - це будь-які протиправні дії, які, зокрема: посягають на встановлений законом порядок запрошення чи призначення захисника або допуску представника особи до участі у справі; пов'язані з безпідставним усуненням їх від участі у справі; позбавляють їх можливості відповідно до закону реалізувати свої повноваження у повному обсязі.

Порушення професійної таємниці при вчиненні цього кримінального правопорушення полягає, зокрема, у вчиненні дій, спрямованих на протиправне отримання даних, які стали відомі захиснику у зв'язку з виконанням ним своїх обов'язків чи примушування його до розголошення таких даних. Так, за законом захисник не вправі розголошувати дані, які стали йому відомі у зв'язку з виконанням його обов'язків. Отже, домагання з боку інших осіб отримати такі дані слід розглядати як діяння, спрямоване на порушення професійної таємниці захисника. Документи, пов'язані з виконанням захисником його обов'язків при участі в справі не підлягають огляду, розголошенню чи вилученню слідчим, прокурором чи судом без його згоди. Порушення цих приписів закону також може бути розцінене як порушення професійної таємниці захисника.

Поняття військового кримінального правопорушення має всі ознаки, властиві загальному поняттю кримінального правопорушення (ст. 11). Однак має ще й додаткові специфічні ознаки, зазначені в ст. 401 КК.

Такими ознаками є:

- 1) спеціальний об'єкт кримінального правопорушення – встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби;
- 2) спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення – військовослужбовець або військовозобов'язаний під час проходження навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів;
- 3) покарання за вчинені кримінальні правопорушення здійснюються за нормами, які вміщені в розділі КК про військові кримінальні правопорушення.

Спеціальним (родовим) об'єктом військових кримінальних правопорушень є встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби. Цей порядок закріплений в законах України, Військовій присязі, військових статутах, положеннях про проходження військової служби різними категоріями військовослужбовців, порадниках, наказах міністра оборони та інших актах військового законодавства.

Злочинні посягання на цей порядок ведуть до підриву боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань.

Безпосереднім об'єктом конкретного військового кримінального правопорушення є ті відносини військової служби, проти яких спрямоване злочинне діяння.

Суб'єктами військових кримінальних правопорушень є військовослужбовці та військовозобов'язані.

Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – це група особливо небезпечних для усього людства кримінальних правопорушень, передбачених як такі міжнародним кримінальним правом і Кримінальним кодексом України, спрямованих проти миру, людяності, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Окремі із цих кримінальних правопорушень уперше були передбачені Статутом Міжнародного військового трибуналу від 8 серпня 1945 р. Йдеться про кримінальні правопорушення проти миру (планування, підготовка, розв'язування чи ведення агресивної війни), воєнні кримінальні правопорушення (порушення законів та звичаїв війни), кримінальні правопорушення проти людяності (жорстоке поводження з цивільним населенням, геноцид тощо).

Родовий об'єкт розглядуваних кримінальних правопорушень складається із трьох спеціальних об'єктів, якими є: 1) мир, 2) безпека людства і 3) міжнародний правопорядок.

Кримінальні правопорушення, передбачені статтями 443, 444 і 446 КК, мають обов'язкові додаткові об'єкти: перший з них – життя людини, другий (альтернативно) – нормальна діяльність певних установ, власність, життя, здоров'я, воля і гідність особи, третій (також альтернативно) – власність, життя, здоров'я, воля і гідність особи.

З *об'єктивної сторони* ці кримінальні правопорушення, як правило, вважаються закінченими з моменту вчинення відповідного суспільно небезпечного діяння, тобто є формальними за конструкцією складу. Деякі з них (наприклад, кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, передбачених статтями 438, 439 і 446) є кримінальними правопорушеннями з матеріальними складами.

Із *суб'єктивної сторони* усі кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку характеризуються прямим умислом. Це підкреслюється, зокрема, і тим, що для кримінальних правопорушень, передбачених статтями 436, 442, 443, 444, 446, 447 КК, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є спеціальна мета.

Суб'єктами кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку можуть бути осудні особи, які досягли 16-річного віку, а кримінального правопорушення, передбаченого ст. 443 – 14-річного віку.

Слід також мати на увазі, що відповідно до ч. 5 ст. 49 і ч. 6 ст. 80 КК давність не застосовується у разі вчинення кримінальних правопорушень проти миру та безпеки людства, передбачених ст. 437–439 і ч. 1 ст. 442 КК.

Усі кримінальні правопорушення, передбачені розділом XX Особливої частини КК, виходячи із їхніх об'єктів, можна поділити на такі *групи*:

- 1) кримінальні правопорушення проти миру (ст. ст. 436, 437, 447);
- 2) кримінальні правопорушення проти безпеки людства (ст. ст. 439–442);
- 3) кримінальні правопорушення проти міжнародного правопорядку (ст. ст. 438, 443–446).

Однак слід мати на увазі, що ця класифікація носить дещо умовний характер. Адже міжнародний правопорядок є найбільш широким поняттям, яке охоплює собою і порядок, встановлений з метою забезпечення миру на нашій планеті, і порядок, встановлений для забезпечення безпеки людства.

1.4. Самостійна робота студентів

Тема 13. Поняття та структура Особливої частини КК України. Кваліфікація кримінальних правопорушень

Завдання 1. Дослідити єдність Загальної та Особливої частин Кримінального кодексу України.

Завдання 2. Опрацювати види кримінально-правових норм Особливої частини Кримінального кодексу України.

Завдання 3. Встановити, що лежить в основі побудови системи Особливої частини Кримінального кодексу України.

Завдання 4. Визначити поняття «кваліфікація кримінального правопорушення», його складові характеристики.

Завдання 5. Встановити яку роль відіграє склад кримінального правопорушення в кваліфікації кримінальних правопорушень.

Завдання 6. Опрацювати постанову Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. №7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки».

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення поняття Особливої частини Кримінального права України.
- В яких значеннях вживається поняття Особливої частини Кримінального права України?
- Визначте систему Особливої частини Кримінального права України.

- Назвіть види кримінально-правових норм.
- У чому виявляється єдність Загальної та особливої частин КК?
- Визначте види підстав кримінально-правової кваліфікації.
- Назвіть стадії та етапи кримінально-правової кваліфікації.
- Перерахуйте принципи кримінально-правової кваліфікації.
- Визначте значення кримінально-правової кваліфікації.

Тема 14. Злочини проти основ національної безпеки України

Завдання 1. Визначити види злочинів проти основ національної безпеки України.

Завдання 2. Встановити яка специфіка об'єктивної та суб'єктивної сторін злочинів проти національної безпеки.

Завдання 3. Дослідити яка специфіка об'єкта та предмета шпигунства.

Питання для самоконтролю

- Що слід розуміти під конституційним ладом України?
- Які заклики до зміни чи повалення конституційного ладу вважаються публічними?
- Які об'єкти належать до державної території України?
- Що таке державний кордон України?
- Проведіть розмежування складів злочину «державна зрада» та «шпигунство».

Тема 15. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Завдання 1. Визначити, що таке кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я та які їх види.

Завдання 2. Встановити як визначається умисне вбивство у Кримінальному кодексі України.

Завдання 3. Дослідити якими нормативно-правовими актами керуються при встановленні ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

Питання для самоконтролю

- Назвіть кваліфікуючі ознаки умисного вбивства.
- Проведіть розмежування між умисним вбивством, вчиненим щодо особи у зв'язку з виконанням нею свого службового обов'язку, та посяганням на життя працівника правоохоронного органу.
- Проведіть розмежування між умисним вбивством та тяжким тілесним ушкодженням, що спричинило смерть потерпілого.
- Назвіть привілейовані склади умисного вбивства.
- Проведіть розмежування між легким тілесним ушкодженням та побоями.
- Назвіть злочини проти здоров'я людини.

Тема 16. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Завдання 1. Дослідити як розкривається зміст поняття «тяжкі наслідки» у кримінальних правопорушеннях проти волі, честі та гідності особи.

Завдання 2. Встановити, що означає незаконне позбавлення волі як форма злочинного діяння.

Завдання 3. Опрацювати Міжнародну конвенцію про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р.

Завдання 4. Опрацювати постанову Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. №7 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи».

Завдання 5. Проаналізувати які відмінності між зґвалтуванням та сексуальним насильством.

Завдання 6. Визначити, що таке статевая зрілість.

Питання для самоконтролю

- Які із кримінальних правопорушень, помічених до розділу III Особливої частини КК України, посягають на волю, а які на честь та гідність особи?
- Визначте момент закінчення кримінального правопорушення викрадення людини та незаконне позбавлення волі людини.
- Проведіть розмежування між викраденням та незаконним позбавленням волі людини.
- Назвіть законні підстави затримання або позбавлення волі людини.
- Визначте мету захоплення заручників.
- Що слід розуміти під статевою свободою і статевою недоторканністю особи?
- Розмежуйте ознаки складів кримінальних правопорушень: зґвалтування (ст. 152 КК України) і сексуальне насильство (ст. 153 КК України);
- Як кваліфікувати дії особи, якщо при зґвалтуванні чи сексуальному насильстві винний заподіяв потерпілій особі: умисне легке тілесне ушкодження?
- умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження?
- умисне тяжке тілесне ушкодження?
- умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілої особи?
- умисне вбивство?
- смерть через необережність?
- Як кваліфікувати: добровільні статеві зносини з потерпілою особою, яка внаслідок свого розумового відставання або малолітнього віку не могла розуміти характеру та значення здійснюваних із нею дій?

Тема 17. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Завдання 1. Дослідити, що є предметом кримінальних правопорушень проти виборчих прав.

Завдання 2. Проаналізувати кримінальні правопорушення проти трудових прав громадян.

Завдання 3. Визначити злочини, що посягають на свободу совісті.

Питання для самоконтролю

- Охарактеризуйте систему кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина, передбачених розділом V Особливої частини КК України.
- Згрупуйте кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина на основі видового об'єкта. Дайте характеристику всіх видових об'єктів.
- Проведіть юридичний аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом V Особливої частини КК України, що посягають на свободу віросповідання в Україні.
- Проведіть юридичний аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом V Особливої частини КК України, що посягають на приватне життя особи.
- Назвіть кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина, кваліфікуючою ознакою яких є застосування насильства. Згрупуйте їх на основі видового об'єкта.

Тема 18. Кримінальні правопорушення проти власності

Завдання 1. Опрацювати постанову Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності».

Завдання 2. Вміти відмежовувати склади кримінальних правопорушень даного розділу від суміжних.

Завдання 3. Проаналізувати статистичні данні за ст. ст. 185, 186, 187 КК України за останній рік.

Питання для самоконтролю

- Систематизуйте кримінально-правові норми про кримінальні правопорушення проти власності, які розміщені в Особливій частині КК України. Систему кримінальних правопорушень зобразіть у вигляді схеми.

- Сформулюйте зміст підходів до розуміння родового об'єкта складів кримінальних правопорушень проти власності.

- Встановіть співвідношення між цивільно-правовим та кримінально-правовим визначенням поняття «майно».

- Охарактеризуйте зміст кримінально-правових ознак предмета складів кримінальних правопорушень проти власності.

- Поясніть правову природу і зміст поняття «право на майно» та «дії майнового характеру».

Тема 19. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Завдання 1. Ознайомитись з постановою Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 № 6 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів».

Завдання 2. Бути спроможним відмежовувати склади злочинів даного розділу від суміжних.

Завдання 3. Здійснити аналіз статистичних даних за ст. ст. 199, 201, 204 КК України за останній рік.

Питання для самоконтролю

- Систематизуйте кримінальні правопорушення, передбачені розділом VII Особливої частини КК України. Згрупуйте кримінальні правопорушення на основі видового об'єкта. Охарактеризуйте всі видові об'єкти.

- Назвіть злочини в межах розділу VII Особливої частини КК України, які залежно від конструкції об'єктивної сторони належать до формальних та матеріальних.

- Назвіть кримінальні правопорушення, передбачені розділом VII Особливої частини КК України, у яких конститутивною ознакою виступає мотив або мета. Охарактеризуйте відповідні суб'єктивні ознаки.

- Назвіть способи вчинення контрабанди (ст. 201 КК України).

- Назвіть способи вчинення кримінального правопорушення ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України).

Тема 20. Кримінальні правопорушення проти довкілля

Завдання 1. Дослідити постанову Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля».

Завдання 2. Вміти відмежовувати склади кримінальних правопорушень даного розділу від суміжних.

Завдання 3. Проаналізувати статистичні дані за ст. ст. 246, 248, 249 КК України за останній рік

Питання для самоконтролю

- Що слід розуміти під довкіллям?
- Охарактеризуйте кримінально-правові ознаки предметів складів кримінальних правопорушень проти довкілля.
- Що слід розуміти під тяжкими наслідками кримінальних правопорушень проти довкілля?
- Визначте критерії відмежування кримінальних правопорушень проти довкілля від аналогічних адміністративних правопорушень.
- Розмежуйте незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу та крадіжку лісопродукції.

Тема 21. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Завдання 1. Опрацювати Закон України «Про боротьбу з тероризмом».

Завдання 2. Проаналізувати постанову Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами».

Завдання 3. Бути спроможним відмежовувати склади кримінальних правопорушень даного розділу від суміжних.

Питання для самоконтролю

- Що слід розуміти під громадською безпекою?
- Вкажіть об'єктивні та суб'єктивні ознаки вогнепальної та холодної зброї як предмета кримінальних правопорушень проти громадської безпеки?
- Яка існує суперечність щодо визначення злочинної організації між ч.4 ст. 28 та ст. 255 КК України? Як вирішити її?
- Які норми про склади кримінальних правопорушень проти громадської безпеки перебувають у конкуренції загальної та спеціальної норм?
- Що слід розуміти під злочинною організацією, бандою, терористичною групою, терористичною організацією, воєнізованими та збройними формуваннями? Розкрийте їх зміст.

Тема 22. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Завдання 1. Визначити зміст поняття «інші тяжкі наслідки» в кримінальних правопорушеннях проти безпеки виробництва.

Завдання 2. Дослідити відмінність складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.271 від ст.ст.272-275 КК України.

Завдання 3. Опрацювати постанову Пленуму Верховного суду України від 12.06.2009 р. №7 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва».

Завдання 4. Вивчити слідчо-судову практику щодо застосування кримінального законодавства при кваліфікації кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Завдання 5. Опрацювати постанову Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. №14 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті».

Завдання 6. Проаналізувати відмінність незаконного заволодіння транспортним засобом від самоправства.

Питання для самоконтролю

- Що є кваліфікуючими ознаками кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва.
- Які нормативно-правові акти регулюють відносини у сфері безпеки виробництва?
- Хто виступає суб'єктом злочину «порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою»?
- Вкажіть обов'язкову ознаку об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення «порушення вимог законодавства про охорону праці».
- Що таке «безпека виробництва»?
- Як диференціюється кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту залежно від виду транспорту?
- Назвіть предмети складу кримінального правопорушення «пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів»?
- Як впливає на кваліфікацію пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів мета таких дій?
- Чим відрізняється угон від захоплення транспортного засобу?
- Назвіть злочинні наслідки блокування транспортних комунікацій?

Тема 23. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Завдання 1. Визначити основні безпосередні об'єкти, а також додаткові безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Завдання 2. Встановити відмінність між масовими заворушеннями і груповим порушенням громадського порядку.

Завдання 3. Опрацювати постанови Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. №10 «Про судову практику у справах про хуліганство» та Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. №2 «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність».

Завдання 4. Опрацювати Закон України від 07.03.1995 р. № 60/95-ВР «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори».

Завдання 5. Опрацювати постанову Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. №4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів».

Завдання 6. Дослідити відмінність кримінального правопорушення, передбаченого ст. 308 КК України від кримінальних правопорушень проти власності (ст. 185-187, 189-191 КК України).

Питання для самоконтролю

- Визначте родові та безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.
- Охарактеризуйте діяння, які утворюють об'єктивну сторону групового порушення громадського порядку.
- Сформулюйте ознаки об'єктивної сторони масових заворушень.
- У чому полягає відмінність між масовими заворушеннями і груповим порушенням громадського порядку?

- Які особливості об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 295 КК України – заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку?
- Охарактеризуйте кримінально-правові ознаки предметів складів кримінальних правопорушень проти здоров'я населення.
- Визначте правила, які використовуються при встановленні розміру і небезпечності наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.
- Систематизуйте умови спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.
- Аргументуйте власну позицію щодо кваліфікації контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, вчиненої шляхом використання підроблених документів.
- Визначте зміст кожної із форм об'єктивної сторони незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Для цього слід обов'язково ознайомитися із положеннями Постанови Пленуму Верховного Суду України №4 від 26 квітня 2002 року «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів».

Тема 24. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.

Завдання 1. Опрацювати Закон України № 3855-ХІІ від 21.01.1994 р. «Про державну таємницю» та Закон України №2232-12 від 25.03.1992 р. «Про військовий обов'язок і військову службу».

Завдання 2. Дослідити поняття «тимчасово окупована територія України» та її правовий режим.

Завдання 3. Дослідити відмінність розголошення державної таємниці від державної зради у формі шпигунства.

Завдання 4. Встановити особливості основного безпосереднього об'єкту кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XV КК України.

Завдання 5. Визначити види та ознаки потерпілих від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Завдання 6. Опрацювати постанову Пленуму Верховного Суду України від 26.06.1992 р. № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів».

Завдання 7. Опрацювати Цивільну конвенцію РЄ про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р. (ратифіковану Законом України № 2476-IV від 16.03.2005 р.).

Завдання 8. Проаналізувати предмет посягання у кримінальних правопорушеннях у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.

Завдання 9. Дослідити форми та способи протиправного заволодіння комп'ютерною інформацією за Кримінальним кодексом України.

Питання для самоконтролю

- Узагальніть ознаки складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з перешкоджанням діяльності організацій та об'єднань громадян.
- Сформулюйте відмежувальні ознаки опору працівникові правоохоронного органу та злісної непокори.
- Визначте особливості моменту закінчення кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.
- Охарактеризуйте форми об'єктивної сторони насильницьких складів кримінальних правопорушень потерпілими, в яких визнаються працівник правоохоронного органу, державний чи громадський діяч, член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовець, службова особа чи громадянин, який виконує громадський обов'язок.
- Використовуючи законодавчу дефініцію поняття «офіційний документ» (примітка до ст. 358 КК України), охарактеризуйте зміст кримінально-правових ознак цього предмета складів кримінальних правопорушень.
- Дайте загальну характеристику кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.
- Здійсніть юридичний аналіз складу кримінального правопорушення «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку» (ст. 361 КК України).
- Охарактеризуйте об'єктивну сторону кримінального правопорушення «Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них обробляється» (ст. 363 КК України).
- Визначте предмет складу кримінального правопорушення «Несанкціоновані дії з інформацією, яка обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї» (ст. 362 КК України).
- Охарактеризуйте зміст кваліфікуючих складів кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.

Тема 25. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Завдання 1. Визначити поняття та особливості службової особи.

Завдання 2. Проаналізувати предмет посягання у кримінальних правопорушеннях у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Завдання 3. Дослідити способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Питання для самоконтролю

- Що таке корупційне кримінальне правопорушення?
- Що є безпосереднім об'єктом кримінальних правопорушень у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг?
- Вкажіть обов'язкові ознаки поняття «неправомірна вигода».
- Що таке «неправомірна вигода»?
- Проведіть розмежування зловживання службовим становищем від перевищення службового становища.
- Хто є службовою особою?
- Хто є особою, яка надає публічні послуги?

Тема 26. Кримінальні правопорушення проти правосуддя

Завдання 1. Дослідити момент закінчення окремих видів кримінальних правопорушень проти правосуддя і встановити практичне значення правильності його встановлення.

Завдання 2. Дослідити поняття правосуддя в теорії кримінального права.

Завдання 3. Опрацювати та законспектувати наступні Постанови Пленуму Верховного Суду України:

- *Про незалежність судової влади:* № 8 від 13 червня 2007 р.

- *Про застосування законодавства, яке забезпечує підозрюваному, обвинуваченому, підсудному право на захист* № 10 від 7 липня 1995 р.

- *Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства:* № 4 від 25 квітня 2003 р.

- *Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарань в місцях позбавлення волі* № 2 від 26 березня 1993 р.

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення поняття кримінальних правопорушень проти правосуддя.

- Що є об'єктом складу завідомо незаконних затримання, приводу, домашнього арешту або тримання під вартою? Назвіть ознаки об'єктивної сторони складу притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності?

- У чому полягають суб'єктивні ознаки складу примушування давати показання? Визначте суб'єкта порушення права на захист.

- Охарактеризуйте ознаки складу постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. З якою метою може вчиняється втручання в діяльність судових органів?

- Які діяння охоплюються складом нежиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист та завідомо неправдивого повідомлення про вчинення кримінального правопорушення?

Тема 27. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення). Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Завдання 1. Проаналізувати поняття військового кримінального правопорушення.

Завдання 2. Пояснити та розмежувати поняття військовий стан та бойова обстановка.

Завдання 3. Визначити коло осіб, які можуть бути суб'єктами військових кримінальних правопорушень.

Завдання 4. Опрацювати та законспектувати наступні джерела:

- статuti Нюрнберзького (1945 р.) і Токійського (1946 р.) військових трибуналів,

- статuti міжнародних кримінальних трибуналів по Югославії (1993 р.) і по Руанді (1994 р.),

- Римський Статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.),

- конвенції і резолюції ООН з 1947 р.

Завдання 5. Провести співвідношення між кримінальними правопорушеннями проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку за ознаками об'єктивної сторони.

Завдання 6. Визначити на які групи можна поділити дані кримінальні правопорушення, виходячи із їхніх об'єктів.

Питання для самоконтролю

- Поняття та ознаки військового кримінального правопорушення.
- Відмінність військового кримінального правопорушення і дисциплінарного правопорушення.
- Відповідальність за співучасть у військових кримінальних правопорушень.
- Відмінність складу кримінального правопорушення непокори (ст. 402 КК) від невиконання наказу (ст. 403 КК).
- Відмінність складу кримінального правопорушення опору начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ст. 404 КК) від погрози або насильства щодо начальника (ст. 405 КК).
- Що слід розуміти під пропагандою війни?
- Де визначено легальне поняття «агресії»?
- Проведіть розмежування між війною та воєнними діями?
- У яких міжнародних договорах передбачено відповідальність за порушення законів та звичаїв ведення війни?
- Що слід розуміти під зброєю масового знищення?

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів-оглядів. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за усталеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів-оглядів

При виконанні індивідуального завдання необхідно взяти до уваги, що реферат (лат. *refereo* – доношу, повідомляю, переказую) – це короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлене у вигляді письмової публічної доповіді; доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації (наукових праць, літератури по темі).

Зі свого боку, реферат-огляд складається на основі декількох джерел і зіставляє різні точки зору з досліджуваного питання.

Реферат-огляд, незалежно від теми, містить визначені реквізити: титульна сторінка встановленого зразка, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності).

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад [3, с.8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, ліве – 3,0 см, праве – 1,0 см. Загальний обсяг реферату-огляду – до 15 сторінок формату А4.

1.5.2. Темі рефератів-оглядів

1. Поняття та види вбивства за кримінальним правом України.
2. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств, вчинених на замовлення.
3. Кримінально-правова характеристика умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця.
4. Відповідальність за вбивство через необережність.
5. Загальна характеристика складу кримінального правопорушення крадіжка.
6. Кримінально-правова характеристика грабежу.
7. Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень проти довілля.

8. Кримінальна відповідальність за контрабанду (ст. 201) за Кримінальним кодексом України.
9. Незаконні дії з наркотичними засобами за Кримінальним кодексом України.
10. Кримінальна відповідальність за порушення обов'язків щодо охорони майна.
11. Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом: кримінально-правова характеристика.
12. Юридичний аналіз кримінального правопорушення катування.
13. Кримінально-правова характеристика незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв.
14. Кримінальна відповідальність за підкуп працівника державного підприємства, установи чи організації.
15. Кримінально-правова характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.
16. Підкуп особи, яка надає публічні послуги.
17. Кримінально-правова характеристика завідомо неправдивого показання.
18. Кримінально-правова характеристика приховування злочину.
19. Кримінальна відповідальність за невиконання наказу.
20. Дезертирство.
21. Кримінальна відповідальність за пропаганду війни.
22. Кримінально-правова характеристика найманства.
23. Кримінально-правова охорона приватного життя в кримінальному праві України.
24. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми.
25. Згвалтування та примушування до вступу в статевий зв'язок: спільні та відмінні ознаки.
26. Кримінально-правова характеристика грубого порушення законодавства про працю.
27. Колабораційна діяльність – злочин проти основ національної безпеки України.
28. Кримінальна відповідальність за пособництво державі-агресору.
29. Кримінально-правова характеристика домагання дитини для сексуальних цілей.
30. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201² КК України).

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі:
усного екзамену – четвертий семестр.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття, система і значення Особливої частини кримінального права.
2. Кримінально-правова характеристика диверсії.
3. Кримінально-правова характеристика придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом.
4. Поняття, підстави і значення кримінально-правової кваліфікації.
5. Кримінально-правова характеристика шпигунства.
6. Кримінально-правова характеристика виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів.
7. Поняття, види і загальна характеристика злочинів проти основ національної безпеки України.
8. Поняття вбивства і його види. Умисне вбивство.
9. Кримінально-правова характеристика контрабанди.
10. Поняття і види кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я особи.

11. Кваліфіковані види умисного вбивства.
12. Кримінально-правова характеристика незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва.
13. Поняття і види кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.
14. Кримінально-правова характеристика умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання.
15. Кримінально-правова характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.
16. Поняття і види кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.
17. Кримінально-правова характеристика умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини.
18. Кримінально-правова характеристика ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).
19. Поняття і види кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.
20. Кримінально-правова характеристика умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця.
21. Кримінально-правова характеристика шахрайства з фінансовими ресурсами.
22. Поняття і види кримінальних правопорушень проти власності.
23. Кримінально-правова характеристика вбивства через необережність.
24. Кримінально-правова характеристика умисного введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції.
25. Поняття і види кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.
26. Кримінально-правова характеристика доведення до самогубства.
27. Кримінально-правова характеристика розголошення комерційної або банківської таємниці.
28. Поняття і види кримінальних правопорушень проти довкілля.
29. Кримінально-правова характеристика умисного тяжкого тілесного ушкодження.
30. Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна.
31. Поняття і види кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.
32. Кримінально-правова характеристика умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження.
33. Кримінально-правова характеристика порушення правил екологічної безпеки.
34. Поняття і види кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва.
35. Кримінально-правова характеристика катування.
36. Кримінально-правова характеристика незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збут лісу.
37. Поняття і види кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.
38. Кримінально-правова характеристика погрози вбивством.
39. Кримінально-правова характеристика незаконного полювання.
40. Поняття і види кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.
41. Кримінально-правова характеристика залишення в небезпеці.
42. Створення злочинної організації.
43. Поняття і види кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальних правопорушень проти здоров'я населення.
44. Кримінально-правова характеристика ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.
45. Бандитизм.

46. Поняття і види кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.
47. Кримінально-правова характеристика ненадання допомоги хворому медичним працівником.
48. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань.
49. Поняття і види кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів.
50. Кримінально-правова характеристика незаконного позбавлення волі або викрадення людини.
51. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.
52. Поняття і види кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.
53. Кримінально-правова характеристика захоплення заручників.
54. Терористичний акт.
55. Поняття і види кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.
56. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми.
57. Групове порушення громадського порядку.
58. Поняття і види кримінальних правопорушень проти правосуддя.
59. Кримінально-правова характеристика експлуатації дітей.
60. Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Відмінність від хуліганства.
61. Поняття і види кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини).
62. Кримінально-правова характеристика зґвалтування.
63. Розголошення державної таємниці. Втрата документів, що містять державну таємницю. Відмінність від державної зради.
64. Поняття і види кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.
65. Кримінально-правова характеристика сексуального насильства.
66. Завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою.
67. Форми (способи) незаконного обертання чужого майна на користь винного чи інших осіб.
68. Зґвалтування та примушування до вступу в статевий зв'язок: спільні та відмінні ознаки.
69. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.
70. Умови звільнення від кримінальної відповідальності при позитивній посткримінальній поведінці, передбачені нормами Особливої частини.
71. Кримінально-правова характеристика перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача.
72. Зловживання владою або службовим становищем. Суміжні кримінальні правопорушення.
73. Кримінально-правова охорона таємниці.
74. Кримінально-правова характеристика порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань.
75. Постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови.
76. Встановлення розміру незаконного обертання чужого майна і його значення.
77. Кримінально-правова характеристика порушення недоторканості житла.
78. Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу.
79. Зброя – як предмет та знаряддя вчинення кримінальних правопорушень – ознака складів

кримінальних правопорушень, передбачених нормами Особливої частини.

80. Кримінально-правова характеристика порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер.

81. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки.

82. Поняття службової особи в кримінальному праві України.

83. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами.

84. Хуліганство. Суміжні злочини.

85. Документ як ознака складів злочинів, передбачених нормами Особливої частини.

86. Кримінально-правова характеристика грубого порушення законодавства про працю.

87. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією.

88. Наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори, їх аналоги – як предмет кримінальних правопорушень, передбачених нормами Особливої частини.

89. Кримінально-правова характеристика порушення авторського права і суміжних прав.

90. Перевищення влади або службових повноважень. Суміжні злочини.

91. Насильство – як ознака складів кримінальних правопорушень, передбачених нормами Особливої частини.

92. Кримінально-правова характеристика порушення недоторканості приватного життя.

93. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

94. Обман – як ознака складів кримінальних правопорушень, передбачених нормами Особливої частини.

95. Кримінально-правова характеристика крадіжки.

96. Незаконне заволодіння транспортним засобом.

97. Погроза – як ознака складів кримінальних правопорушень, передбачених нормами Особливої частини.

98. Кримінально-правова характеристика грабежу. Відмінність від розбою.

99. Самоправство. Суміжні кримінальні правопорушення.

100. Кримінальна відповідальність за посягання на працівників правоохоронних органів.

101. Кримінально-правова характеристика розбою. Відмінність від грабежу.

102. Службове підроблення і суміжні кримінальні правопорушення.

103. Кримінальна відповідальність за посягання на безпеку руху і експлуатацію транспортних засобів: система норм, поняття «транспортного засобу».

104. Кримінально-правова характеристика вимагання.

105. Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства.

106. Кримінально-правова охорона здоров'я за чинним законодавством України. Здоров'я як основний і додатковий об'єкт кримінальних правопорушень.

107. Шахрайство та заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою: спільні та відмінні ознаки.

108. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України.

109. Кримінально-правова характеристика дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади.

110. Кримінально-правова характеристика привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

111. Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна.

112. Кримінально-правова характеристика посягання на територіальну цілісність і недоторканність України.

113. Кримінально-правова характеристика незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї.

114. Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність.

115. Кримінально-правова характеристика державної зради.

116. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження майна.

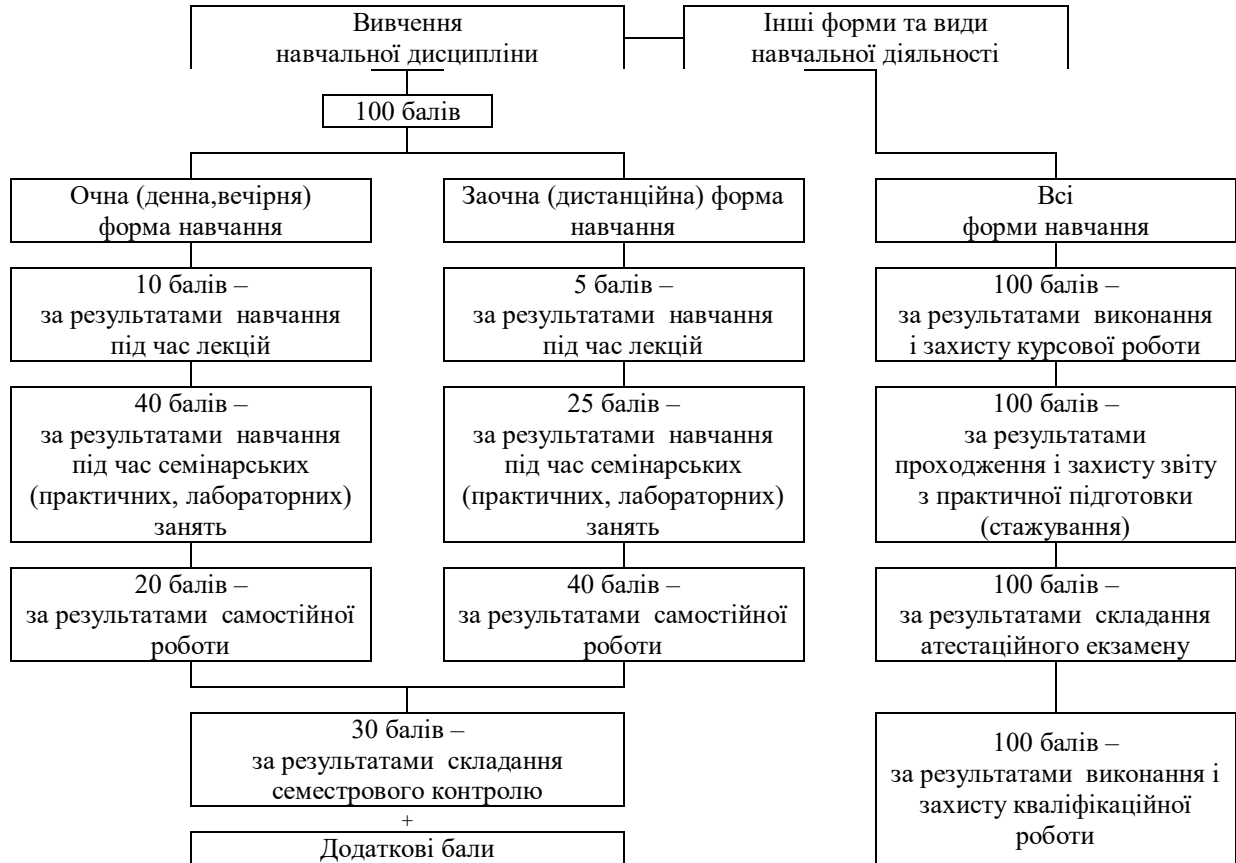
117. Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації.
118. Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань.
119. Кримінально-правова характеристика самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва.
120. Службова недбалість.
121. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.
122. Приховування кримінального правопорушення. Відмінність від співучасті у злочині.
123. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.
124. Кримінально-правова характеристика посягання на життя державного чи громадського діяча.
125. Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі.
126. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань.
127. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти.
128. Масові заворушення. Суміжні кримінальні правопорушення.
129. Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту.
130. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.
131. Невиконання судового рішення.
132. Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми.
133. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів. Суміжні кримінальні правопорушення.
134. Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку.
135. Найманство.
136. Дезертирство.
137. Підкуп особи, яка надає публічні послуги.
138. Екоцид. Геноцид.
139. Кримінально-правова характеристика сексуального насильства.
140. Кримінальна відповідальність за примушування до шлюбу.
141. Кримінально-правова характеристика домашнього насильства.
142. Кримінальна відповідальність за насильницьке зникнення (ст.146-1 КК України).

1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Поняття, підстави і значення кримінально-правової кваліфікації.
2. Кримінально-правова характеристика шпигунства.
3. Потерпілими від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 157 КК України (перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача), можуть бути:
 - А. лише громадяни України;
 - Б. лише кандидати на виборні посади та виборці;
 - В. лише члени виборчих комісій або комісій з референдуму;
 - Г. виборці, кандидати на виборні посади, члени виборчих комісій або комісій з референдуму, офіційні спостерігачі тощо.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення: четвертий семестр – 13 лекційних занять.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій												
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.	Денна(четвертий семестр)	13	1	1,5	2	2,5	3,0	5	4,0	4,5	5,5	6	8	9	10

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських (практичних, лабораторних) занять з навчальної дисципліни, визначається за формулою $\sum_c = B_1 + B_2 + \dots + B_n / n \times K$, де:

\sum_c – загальна сума балів;

B – кількість балів, отриманих на одному занятті;

n – кількість семінарських (практичних, лабораторних) занять, визначених робочою програмою;

K – коефіцієнт, який, як правило, дорівнює 9.

Коефіцієнт K може бути іншим з урахуванням специфіки навчальної дисципліни.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення:

четвертий семестр – 10 семінарських занять.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, розподіляється так:

Для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра за денною формою навчання на 2 курсі в четвертому семестрі:

№ з/п		Номер теми							Усього балів
		13	14	15	16	17	18	19	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	1	1	1	1	1	1

№ з/п		Номер теми								Усього балів
		20	21	22	23	24	25	26	27	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	1	1	1	1	1	1	15
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	5								5
	Усього балів									20

3. Рекомендовані джерела

3.1. Базові джерела

1. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика, науково-практичний коментар. Харків : Право, 2019. 1200 с.

2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. К.: Юрінком Інтер, 2007. 624 с.

4. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. Вид. 5-те, переробл. та доповн. К.: Атіка, 2009. 744 с.

5. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид.; переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 608 с.

6. Кримінальне право України. Особлива частина: Навчальний посібник / за редакцією О.М. Омельчука. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 496 с.

7. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. 2-ге вид. К.: ВД «Дакор», 2013. 786 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.
9. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.
10. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник /В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.
11. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.
12. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
13. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України / М.І. Хавронюк. Київ : ВД «Дакор», 2020. 266 с.
14. Митрофанов І.І. Загальна частина кримінального права України: навч. посіб. Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса: Фенікс, 2015. 576 с.
15. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін. За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Вид. четверте, доповн. (науково-практичний коментар) Харків: ТОВ «Одісей», 2008. 1208 с.
16. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Додаток (науково-практичний коментар) / Баулін Ю.В., Гавриш С.Б., Гізімчук С.В. та ін. Харків: ТОВ «Одісей», 2008. 229 с.
17. Кримінальне правопорушення та його види : лекція / М.І. Панов. Харків : Право, 2019. 52 с.
18. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. 3-тє вид., перероб. та доп. К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури. 2009. Т.1. 964 с.
19. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. 3-тє вид., перероб. та доп. К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури. 2009. Т.2. 624 с.
20. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 9-те вид., переробл. та доповн. К.: Юридична думка, 2012. 1316 с.
21. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.
22. Питання кримінального права у рішеннях Конституційного Суду України: навч. посібник / упоряд. Л.П. Брич, О.І. Денькович, Л.В. Курило, В.Є. Ясеницький. вид. друге доп. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. 264 с.
23. Практикум із кримінального права України. Особлива частина: навчальний посібник / О.М. Броневицька, О.П. Горпинюк, В.М. Захарчук, С.І. Ковальов, Н.Є. Маковецька, В.В. Налуцишин, О.М. Омельчук, Н.М. Плисюк, Н.І. Устрицька, за заг. редакцією доктора юридичних наук, професора В.К. Грищука. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015 р. 400 с.
24. Судова практика Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ: офіц. вид./ Вищ. спеціаліз. суд України з розгляду цив. і кримін. справ; за заг. ред. С.М. Міщенко. Кн. друга: Кримінальні справи / упоряд. С.М. Міщенко, Т.І. Слущька. К.: Ін Юре, 2012. 496 с.
25. Унікальний посібник з кримінального права України / В. М. Киричко. Х. : Право, 2015. 1080 с.

3.2. Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>. (дата звернення 30.01.2020)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341 – III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>. (дата звернення 30.01.2020)
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>. (дата звернення 30.01.2020)
4. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. (дата звернення 30.01.2020)
5. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. *Офіційний вісник України*. 1999. № 42. Ст. 2075.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 6.04.2000 р. *Відомості Верховної ради України*. 2000. № 28. Ст. 224.
7. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. *Відомості Верховної ради України*. 1992. №2. Ст. 2.
8. Основи законодавства про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
9. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6. *Юридичний вісник України*. 1995. № 1. Ст. 8.
10. Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/info/REG789.html. (дата звернення 30.01.2020).
11. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12 грудня 1991 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1972-12>. (дата звернення 30.01.2020).
12. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>. (дата звернення 30.01.2020).
13. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 р. №4061-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 10-11. Ст. 73.
14. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10.07.2010 р. № 2487-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 35-36. Ст. 491.
15. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
16. Митний кодекс України від 13.03. 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
17. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. №456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 57.
18. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7.12.2000 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. (дата звернення 30.01.2020).
19. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682.
20. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 41. Ст. 546.

21. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 16. С. 5-20.
22. Про пожежну безпеку: Закон України від 17 грудня 1993 р. № 3745-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 5. Ст. 21
23. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 р. № 2311-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48-49. Ст. 536.
24. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 р. 232/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446.
25. Про дорожній рух: Закон України від 30 червня 1993 р. № 546/23-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.
26. Правила дорожнього руху: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. №1306. *Офіційний вісник України*. 2001. № 41. С. 35-103.
27. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08 червня 2000 р. № 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333.
28. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 07.03.1995 р. № 60/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 60.
29. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними: Закон України від 15.02.1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 62.
30. Невеликі, великі та особливо великі розміри наркотичних засобів, що перебувають у незаконному обігу (Таблиця 1). Невеликі, великі та особливо великі розміри психотропних речовин, що перебувають у незаконному обігу (Таблиця 2). Великі та особливо великі розміри прекурсорів, що перебувають у незаконному обігу (Таблиця 3): затв. наказом МОЗ України від 01.08.2000 р. № 188. *Офіційний вісник України*. 2000. № 34. Ст. 1468.
31. Митний кодекс України від 13.03. 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
32. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52. Ст. 420.
33. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. №2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
34. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. №1777-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
35. Про військовий обов'язок і військову службу. Закон України від 25.03.1992 р. (Із змінами, внесеними згідно із Законом України № 4352-VI від 07.02.2012 р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>. (дата звернення 30.01.2020).
36. Закон України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2012 року № 1280-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go>. (дата звернення 30.01.2020).
37. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 5 липня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.
38. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм: Закон України від 23 березня 2000 р. *Відомості Верховної Ради*. 2000. № 24. Ст. 183.
39. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
40. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 33. Ст. 345.
41. Про затвердження Положення про технічний захист інформації в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 вересня 1994 р. № 632. Збірник постанов Уряду України. 1994. № 12. Ст. 302.
42. Про Положення про технічний захист інформації в Україні: Указ Президента України від 27 вересня 1999 р. *Офіційний Вісник України*. 1999. № 39. 15 жовтня.
43. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. №851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.

44. Закон України від 04.07.2011р. № 3207-У1 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 44. ст. 1765.
45. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. URL: <http://www.zakonrada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення 30.01.2020).
46. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: затверджений Законом України від 24 березня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22-23. Ст. 194.
47. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року в редакції Закону від 5 жовтня 2000 року із змінами від 19 червня 2003 року, 3 червня 2004 року, 13 січня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 410; 2004. – № 2. – Ст. 8; 2004. № 33-34. Ст. 405.
48. Про військовий обов'язок і військову службу. Закон України від 25.03.1992 р. (Із змінами, внесеними згідно із Законом України № 4352-VI від 07.02.2012 р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>. (дата звернення 30.01.2020).
49. Про запобігання і протидії корупції: Закон України від 07 квітня 2011 р № 3206-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 44. ст. 1765.
50. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 5.07.1994 р. в редакції від 31.05.2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №26. Ст.347.
51. Про телекомунікації. Закон України від 18.11. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №12. Ст.155.

3.3. Література

Тема 13

1. Бойко А.И. Система и структура уголовного права: в 3-х т. Системная среда уголовного права. Ростов-на-Дону: ЮФУ. 2007. Т II. 640 с.
2. Матвійчук В.К. Становлення і розвиток системи Особливої частини кримінального законодавства України. *Форум права*. 2011. № 2. С. 603-608.
3. Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія. К: Атіка. 2003. 144 с.
4. Хавронюк М.І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. К.: Істина. 2004. 504 с.
5. Чубарев В.Л. Классификация преступлений по родовому объекту посягательства. *Правоведение*. 1989. С. 30-38.
6. Борисов В., Пашенко О. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3. С.180-190.
7. Брич Л. П. Значення видів об'єкта й таких ознак як предмет і потерпілий у розмежуванні складів злочинів. *Держава та регіони*. Серія право. 2006. №2. С.47-57.
8. Брич Л. П. Значення видів об'єкта й таких ознак, як предмет і потерпілий у розмежуванні суміжних складів злочинів між собою і для розмежування складів злочинів, передбачених конкуруючими нормами. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Випуск 44. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка. 2007. С.226-242.
9. Брич Л. П. Значення ознак суб'єкта для розмежування складів злочинів. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2005. №10. С.214-220.
10. Брич Л. П. Значення ознак суб'єктивної сторони у розмежуванні складів злочинів за наявності конкуренції кримінально-правових норм. *Наука і правоохорона*. 2012. №2. С. 25-30.
11. Брич Л. П. Значення суспільно небезпечного діяння у розмежуванні складів злочинів та відмежуванні їх від складів адміністративних правопорушень. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Випуск 53. 2011. С.290-306.
12. Брич Л. П. Місце вчинення злочину і його значення у розмежуванні складів злочинів та відмежуванні їх від складів адміністративних правопорушень. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Випуск 52. 2011. С.267-280.
13. Брич Л. П. Предмет злочину як розмежувальна ознака складів злочинів проти довкілля. *Кримінальний кодекс України 2001 р. (проблеми, перспективи та шляхи вдосконалення*

кримінального законодавства): матеріали науково-практичної конференції 4-5 квітня 2003 р. Львів: ЛІВС при НАВС України. 2003. С.53-56.

14. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Х.: Право, 2016. 356 с.

15. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации пре ступлений. 2-е изд., перераб. и дополн. М.: «Юристъ». 2001. 304 с.

16. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

17. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

18. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

19. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.

20. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.

21. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.

22. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер. 2006. 704 с.

23. Навроцький В. О. Наскрізнi кримінально-правові поняття. Навчальний посібник. Київ: Видавництво Юрінком Інтер, 2023. 376 с.

24. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / [М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін.]; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.

25. Орловський Р. С. Теоретичні та методологічні проблеми інституту співучасті у кримінальному праві України. Харків : Право, 2019. 624 с.

26. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

27. Ус О. В. Теоретичні та прикладні проблеми кваліфікації в кримінальному праві України : монографія. Харків : Право, 2020. 704 с.

Тема 14

1. Бантишев О.Ф., Шамара О.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія. К.: Національна академія СБУ. 2010. 168 с.

2. Дьяков С.В., Игнатъев А.А., Карпушин М.П. Ответственность за государственные преступления. М.: Юрид. лит. 1988. 223 с.

3. Климчук О. Нове у кримінальній відповідальності за диверсію. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. №3. С.84-86.

4. Кузнецов В. В., Сийплові М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО.2022. Вип. 70. С. 381–388.

5. Кучера А.В. Злочини проти основ національної безпеки України. Івано-Франківськ: Сімик, 2003. 72 с.

6. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

7. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

8. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.
9. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.
10. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
11. Ліпкан В.А., Діордіца І.В. Національна безпека України: кримінально-правова охорона: навчальний посібник. КНТ. 2007. 292 с.
12. Мірошник Ю. Державна таємниця як складова забезпечення національної безпеки України. *Право України*. 2004. № 9. С.32-34.
13. Мисливий Ю. А., Грочова О.Ю. Колабораційна діяльність та шпигунство: критерії розмежування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 370–374. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/87.pdf
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.
15. Шлапаченко В.М. Кримінальна відповідальність за шпигунство в законодавстві держав-членів НАТО: навчальний посібник. К.: Національна академія Служби безпеки України. 2007. 57 с.

Тема 15

1. Бережний С.Д. Відповідальність за умисне вбивство з корисливих мотивів за кримінальним законодавством України: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права. 2011. 236 с.
2. Брич Л. П. Кваліфікація злочинів, що вчиняються з певною метою у разі досягнення цієї мети (на прикладі статті 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини»). *Боротьба з торгівлею людьми: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 21 червня 2013 р.). Львів: ЛьвДУВС. 2013. С. 23-27.
3. Брич Л. П. Преступлення против здоровья и против безопасности жизни и здоровья по законодательству Украины: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2010. 116 с.
4. Брич Л. П. Спільні та розмежувальні ознаки складів злочинів, передбачених ст.130 КК України «Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невіліковної інфекційної хвороби», із суміжними складами злочинів. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Випуск 38. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка. 2003. С.454-467.
5. Гороховська О. Вбивства через небережність. К.: Атіка. 2007. 264 с.
6. Гороховська О. В. Відповідальність за посягання на життя: зарубіжний досвід. Серія: Право, 2015 р., № 1 (47).
7. Грищук В.К. Еутаназія: PRO ET CONTRA. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. №4. С.29-36.
8. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.
7. Іванов Ю., Круміна М. Вчинення вбивств та тілесних ушкоджень з небережності: сучасний стан і тенденції. *Право України*. 2005. №11. С.139-145.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.
9. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.
10. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

11. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.
12. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
13. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України / М.І. Хавронюк. Київ : ВД «Дакор», 2020. 266 с.
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.
16. Остапенко Л. Питання співучасті у вбивстві матір'ю своєї новонародженої дитини. *Підприємство, господарство і право*. 2005. №7. С.106-112.
17. Плисюк Н.М. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права. 2014. 159 с.
18. Рішення Європейського суду з прав людини у кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності/ за заг. ред. В. С.Ковальського. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

Тема 16

1. Акімов М. Кримінальна відповідальність за захоплення заручників. *Право України*. 2002. №3. С.150-156.
2. Аніщук Н. До проблеми работоргівлі жінками. *Право України*. 2002. №9. С.99-105.
3. Брич Л.П. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи за законодавством України: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2010. 84 с.
4. Володіна О.О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини. Х.: Мальцев О.В. 2005. 221 с.
5. Джужа О.М. Запобігання злочинам, що пов'язані із сексуальним насильством: монографія. К.: Атіка. 2009. 240 с.
6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.
7. Калмиков Д.О. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей: монографія; наук. ред. д-р юрид.наук, проф. М.І. Хавронюк; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2012. 560 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.
9. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.
10. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.
11. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.
12. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
13. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України / М.І. Хавронюк. Київ : ВД «Дакор», 2020. 266 с.

14. Кримінальна відповідальність за зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом: монографія. А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, Д.П. Москаль, М.В. Сийпловік / за заг. ред. д.ю.н., проф. О.М. Джужи. Ужгород: ІВА. 2012. 272 с.
15. Куц В.М., Дишлевої О.Ю. Медико–правові аспекти криміналізації зґвалтування особи чоловічої статі. *Кримінальне право України*. 2006. №2. С.53-61.
16. Лизогуб Я.Г. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст.146 КК України): деякі проблеми кваліфікованого складу. *Право України*. 2008. №10. С. 126-129.
167. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужи, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
18. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.
19. Орлеан А.М. Кримінально – правова характеристика торгівлі людьми: монографія. Харків: СІМ. 2005. 180 с.
20. Пономаренко Є. Кримінально-правова оцінка злочину зґвалтування: деякі аспекти. *Право України*. 2005. №5. С.92-95.
21. Пономаренко Є. Обставини, що обтяжують кримінальну відповідальність за зґвалтування // *Право України*, 2006. - №7. – С.82-86.
22. Хавронюк М., Калмиков Д. Деякі питання удосконалення відповідальності за злочини проти волі дитини. *Вісник Верховного Суду України*. 2011. №10. С.42-48.
23. Чмут С.В., Хряпінський П.В. Кримінальна відповідальність за статеві злочини з особою, яка не досягла статевої зрілості: монографія. Запоріжжя: КСК-Альянс. 2011. 184 с.

Тема 17

1. Андрушко П.П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: об'єкт і система. *Кримінальне право України*. 2006. № 12. С. 58-63.
2. Зінченко І.О. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та особистих прав, свобод людини і громадянина. Аналіз законодавства і судової практики: монографія. Х.: Вапнярчук Н.М. 2007. 320 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.
5. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.
6. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.
7. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
8. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України / М.І. Хавронюк. Київ : ВД «Дакор», 2020. 266 с.
9. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): монографія. К.: Київський університет. 2006. 573 с.
10. Мазур М.В. Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдумних прав громадян: монографія. Луганськ: Елтон-2. 2012. 218 с.
11. Мельник М.І. Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих прав. К.: Атіка. 2005. 144 с.
12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужи, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.
14. Нерсесян А.С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права. 2010. 192 с.
15. Тихий В.П. Правові позиції Європейського суду з прав людини та проблеми кримінальної відповідальності за порушення виборчого права. *Кримінальне право України*. 2006. №1. С.99-106.

Тема 18

1. Антонюк Н.О. Кримінальна відповідальність за заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживанням довірою: монографія. Л.: ПАІС. 2008. 226 с.
2. Злочини проти власності: правова кваліфікація і методика розслідування / Хавронюк М.І., Дудоров О.О., Луцик В.В., Задоя К.П., Карчевський М.В. Київ: Дакор, 2019. 448 с.
2. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів проти особи та власності. К.: Атака. 2002. 640 с.
3. Коваленко С.В. Корисливо-насильницькі злочини проти власності їх кількісно-якісний аналіз. *Право України*. 2006. №2. С. 70-75.
4. Коваль А.М. Кримінальна відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав: теорія і практика. К.: Юстініан. 2005. 320 с.
5. Коноваленко О. Відповідальність за вчинення розбою: зарубіжний досвід. *Право України*. 2005. №12. С.130-137.
6. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.
7. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.
8. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.
9. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.
10. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
11. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України / М.І. Хавронюк. Київ : ВД «Дакор», 2020. 266 с.
12. Кримінально-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності: монографія / О. В. Коротюк. К.: ОВК, 2019. 1008 с.
13. Любченко Д. Поняття розбою у кримінальному праві України другої половини XVII—XVIII ст.: історично-правовий аналіз. *Право України*. 2005. №1. С.119-124.
14. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія / передм. О. О. Дудорова. Вінниця : ДонНУ ім. В. Стуса, 2020. 1152 с.
15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.
17. Нерсесян А.С. Охорона прав на об'єкти прав інтелектуальної власності нормами кримінального права: проблемні питання. *Судова апеляція*. Науково-практичний журнал. 2007. №2. С.25-31.
18. Нерсесян А.С. Проблеми визначення об'єкта у злочинах проти прав інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2007. №1. С.151-156.

19. Цивінський О. І. Відповідальність за заволодіння чужим майном, вчинене службовою особою, за кримінальним правом України. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2023. 310 с.

20. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 р. № 10. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgiin/laws/main.cgi?nreg=v0010700-09>

Тема 19

1. Андрушко П.П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинних шляхом: кримінально-правова характеристика. П.П. Андрушко, М.Є. Короткевич. К.: Юрисконсульт. 2005. 282 с.

2. Берзін П.С. Контрабанда зброї, бойових припасів та вибухових речовин для вчинення терористичного акту: питання кваліфікації // *Теоретико – прикладні проблеми протидії організованій злочинності та злочинам терористичної спрямованості*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Львів, 8-9 квітня 2005 р.). Львів: Львівський юридичний інститут МВС України. 2005. Частина 1. С.222-227.

3. Гуророва Н.О. Конституційні засади кримінально-правової охорони державних фінансів України. *Конституція України – основа модернізації держави та суспільства*: матеріали наукової конференції. (м. Харків, 21 – 22 червня 2001 року). Харків: Право. 2001. С. 350-358.

4. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: Кримінально-правова характеристика: монографія. К.: Юридична практика. 2003. 924 с.

5. Дудоров О.О., Мельник М.І., Хавронюк М.І. Злочини у сфері підприємництва: навч. посібник / за ред. М.І. Хавронюка. К.: Атіка. 2001. С.328-426.

6. Костін М. Окремі проблемні питання кваліфікації та розслідування контрабанди. *Право України*. 2005. №3. С.112-118.

7. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

9. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

10. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.

11. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Гришука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.

12. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України / М.І. Хавронюк. Київ : ВД «Дакор», 2020. 266 с.

13. Леськів С. Р. Кримінально-правові аспекти визначення статусу криптовалюти в Україні: вітчизняний та зарубіжний досвід / Соломія Романівна Леськів. // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – №9. – С. 199–202.

14. Марін О. К. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 334–338.

15. Налуцишин В.В. Контрабанда: кримінально-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №6. С. 343–347.

16. Налуцишин В.В., Налуцишин В.В. Окремі аспекти кримінально-правової охорони економічних відносин (за законодавством держав романо-германської правової сім'ї). *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 4, 2022. С.184-190.

17. Пасека О.Ф., Кудлак А.Б. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері господарської діяльності : посібник (у схемах) / Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 120 с.

18. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю: монографія. Х.: Ксілон. 2008. 282 с.

19. Фріс П. Л., Шпіляревич В. В. Деякі аспекти дослідження кримінальної відповідальності за порушення порядку переміщення окремих товарів через митний кордон України. *Eurasian scientific discussions* [The XII the International scientific and practical conference December 18-20, 2022]. Barcelona (Spain), 2022. S. 534–542.

20. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» від 25 квітня 2003 року № 3. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgiin/laws/main.cgi?nreg=va003700-03>

21. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 3 червня 2005 р. № 8. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05#Text>

Тема 20

1. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. Київ. 2002. 635 с.

2. Ковтун О.М. Правова охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: навчальний посібник. К: Прецедент. 2010. 229 с.

3. Куцевич М. Розмежування екоциду із злочинами проти екологічної безпеки, передбаченими розділом VIII Особливої частини Кримінального кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. №9. С.124-127.

4. Локтіонова В.В. Наслідки вчинення злочинів проти довкілля: монографія. Кременчук: Щербатих О.В. 2011. 256 с.

5. Матвійчук В.К. Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: монографія. К.: Національна академія управління. 2011. 368 с.

6. Матвійчук В.К., Голуб С.А. Незаконне полювання: відповідальність, протокольна форма провадження, розслідування і запобігання: монографія. К.: КНТ. 2006. 304 с.

7. Митрофанов І.І. Кримінально-правове забезпечення охорони довкілля: монографія. Кременчук: Щербатих О.В. 2010. 272 с.

8. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія; передмова д-ра юрид. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України О.О. Дудорова. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 1152 с.

9. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

10. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

11. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

12. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.

13. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.

14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.

16. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10.12.2004 року № 17. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text>

Тема 21

1. Антипенко В. Визначення поняття «безвинні жертви» у складі тероризму: актуальна проблема. *Право України*. 2001. №6. С.75-79.

2. Вознюк А. Встановлення або поширення злочинного впливу: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*, 2021/ № 3(17), С. 21-39.

3. Данилевський А.О. Щодо юридичної природи матеріального, організаційного чи іншого сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації. *Вісник Академії адвокатури України*. К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. 2007. Вип.10. С.101-105.

4. Ємельянов В.П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование. Спб.: Юрид. Центр Пресс. 2002. 286 с.

5. Ємельянов В.П. Злочини терористичної спрямованості. Харків: Рубінком. 1997. 160 с.

6. Єфремов С. Криміналізація організованої злочинної діяльності у чинному Кримінальному кодексі України. *Право України*. 2003. №9. С.95-99.

7. Костенко О.М. Кваша О.О. Актуальне дослідження феномена бандитизму. *Часопис Київського університету права*. 2005. №2. С.164-167.

8. Кононенко В. Деякі питання судової практики у справах про бандитизм. Коментар судової практики з кримінальних справ. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 1996. №6. С.42-47.

9. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С.С.Чернявський. Київ: Норма права, 2021. 130 с.

10. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

11. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

12. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

13. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.

14. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.

15. Куц В.М. Неправдиве повідомлення про загрозу громадській безпеці (кримінально – правова характеристика та заходи протидії): монографія / В.М. Куц, О.В. Кириленка. Х.: Харків Юридичний. 2006. 212 с.

16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

17. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.

18. Радіонов І.І. Кримінальна відповідальність за бандитизм – історія та перспективи. *Питання боротьби зі злочинністю*. Зб. наук. пр. 2006. Вип.11. С.62-67.

19. Романюк Б., Коваленко В. Щодо кримінально - правового визначення поняття тероризму. *Право України*. 2001. №6. С.71-77.

20. Тихий В.П. Уголовно-правовая охрана общественной безопасности. Харьков: Вища школа. Изд-во при Харьк. ун-те. 1981. 172 с.

21. Яценко С.С. Караність тероризму за кримінальними кодексами деяких європейських та азіатських держав. *Проблеми пенітенціарної теорії та практики*. 2005. №10. С.129-150.

22. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 року №13. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgiin/laws/main.cgi?nreg=v0013700-05>

23. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами вибуховими речовинами» від 26 квітня 2002 року № 3. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-n/laws/main.cgi?nreg=v0003700-02>

Тема 22

1. Бабанін С.В. Витоки та сучасний стан проблеми кримінально-правової охорони безпеки руху на транспорті (ст.291 КК України). *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Х. 2002. Вип.18. С.199-204.

2. Бахуринська О. Розмежування складів порушень вимог законодавства про охорону праці та інших злочинів проти безпеки виробництва. *Вісник прокуратури*. 2006. №7. С.66-73.

3. Борисов В.И. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения / В.И. Борисов, С.В. Гизимчук. Х.: Консум. 2001.

4. Борисов В.І., Крайник Г.С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія. Х.: Юрайт. 2012. 296 с.

5. Борисов В.І. Злочини проти безпеки виробництва: поняття та види. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки / В.І. Борисов, О.О. Пашенко. Х.: СПД ФО Вапнярчук Н.М. 2006. 224 с.

6. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Проблеми кримінальної відповідальності за злочини проти безпеки виробництва. *Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки*. 2011. №3. С. 174-184.

7. Іванов Ю. Незаконне заволодіння транспортним засобом: практичний посібник. К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В. 2007. 186 с.

8. Кравцов Д. Нещасний випадок виробничого характеру: істотні ознаки та відмінності від суміжних понять. *Право України*. 2002. №12. С.108-115.

Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

4. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

5. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

6. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.

7. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.

8. Мисливий В.А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: монографія. Д.: Юрид. акад. МВС. 2004. 380 с.

9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.

11. Осадчий В.І. Злочини проти безпеки виробництва : монографія. К. : Видавництво ТОВ «НВП» Інтерсервіс», 2012. 60 с.

12. Печук, І. С. Кримінально-правова характеристика суб'єкта кримінального правопорушення в складі порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 1. С. 224-230

13. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» від 12 червня 2009 р. №7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text>

14. Щупаківський Р. Визначення об'єкта і предмета незаконного заволодіння чужим транспортним засобом. *Право України*. 2003. №4. С.101-105.

Тема 23

1. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії : монографія / Світлана Олександрівна Сорока, Львів. держ. ун-т внутрішніх справ.— Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 227 с.

2. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

4. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

5. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.

6. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.

7. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: посібник для підрозділів Національної поліції у схемах / С.Я. Бурда, П.С. Гарасим, Е.М. Кісілюк, Т.І. Созанський. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 48 с.

8. Кузнецов В.В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі: монограф. К.: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2012. 908 с.

9. Кубинець В. Визнання видів примусу до вживання наркотиків. *Право України*. 2006. №8. С.91-96.

10. Ландіна А.В. Охорона моральності за Кримінальним кодексом України: Монографія. К.: Вид-во «Юридична думка», 2013. 204 с.

11. Луцак О. Легалізація наркотичних засобів: кримінально-правові проблеми. *Право України*. 2006. №6. С. 91 – 96.

12. Музика О.О. Відповідальність за злочин у сфері обігу наркотичних засобів. К.: Логос. 1998. 323с.

13. Музика А.А., Горох О.П. Покарання за незаконний обіг наркотичних засобів: Монографія. Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. 256 с.

14. Наден О. Підстави звільнення від кримінальної відповідальності за умови добровільної здачі наркотичних засобів: спірні питання. *Право України*. 2001. №5. С.47-53.

15. Наден О.В. Спеціальні види звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Х.: Право. 2003. 224 с.

16. Наклович М.Л. Кримінально-правова боротьба з хуліганством. Львів: Вища школа.1974. 112 с.

17. Налуцишин В.В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст.296 КК України): монографія. Х.: Харків юридичний. 2009. 252 с.
18. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.В. Дорош та ін.; за заг. ред. Ю.В. Бауліна, Л.В. Дорош. Х.: Право. 2005. 256 с.
19. Піщенко Г. Громадський порядок як об'єкт посягання хуліганських дій. *Право України*. 1997. №8. С.87-96.
20. Сердюк П.П. Моральність як об'єкт кримінально-правової охорони. *Кримінальне право України*. 2007. № 1. С.3.
21. Фесенко Є.В. Злочини проти здоров'я населення та система заходів з його охорони: монографія. К.: Атіка. 2004. 280 с.
22. Фесенко Є.В. Кримінально-правовий захист здоров'я населення (коментар законодавства та судової практики). К.: Істина. 2001. 192 с.
23. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про хуліганство» від 22 грудня 2006 року №10. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=va010700-06>
24. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антигромадську діяльність» від 27 лютого 2004 р. № 2. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0002700-04>
25. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів» від 26 квітня 2002 р. № 4. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0004700-02>

Тема 24

1. Антипов В.І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика, науково-практичний коментар / В. І. Антипов. Харків : Право, 2019. 1200 с.
2. Антонов С. Проблемні питання кримінально-правової охорони службової особи, її близьких родичів та громадянина, який виконує громадський обов'язок. *Право України*. 2006. № 2. С. 120-125.
3. Азаров Д.С. Злочини у сфері комп'ютерної інформації (кримінально-правове дослідження). К.: Атіка. 2007. 304 с.
4. Азаров Д.С. Щодо криміналізації окремих діянь у сфері комп'ютерної інформації. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Спілка юристів України. 2000. Вип. 8. С. 343 – 348.
5. Азаров Д.С. Про основні напрями вдосконалення кримінального законодавства щодо захисту суспільних відносин у сфері комп'ютерної інформації. *Вісник Запорізького державного університету (юридичні науки)*. Збірник наукових праць. Запоріжжя: ЗДУ. 2001. № 2. С. 263 – 269.
6. Біленчук П.Д. Комп'ютерна злочинність: навчальний посібник / П.Д. Біленчук, В.В. Бут, В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалюк, Р.Л. Колпак, В.В. Кравчук, Б.В. Романюк, В.С. Цимбалюк. Київ: Атіка. 2002. 240 с.
7. Буряк К.М. Злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : монографія. За загальною редакцією Н.С. Юзікової; Міністерство освіти і науки України, Дніпровський гуманітарний університет. Дніпро: Т.К. Середняк, 2018. 249 с.
8. Брич Л. П. Обмеження у кримінальному праві України права громадян на поширення інформації. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Випуск 45. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка. 2007. С.134-142.
9. Гриців М.І., Антощук В.В. Узагальнення судової практики розгляду справ про злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Офіційний сайт Верховного Суду України. URL: <http://www.scourt.gov.ua> .

10. Давидович І. Особливості конструкції об'єктивної сторони злочину посягання на працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця. *Вісник прокуратури*. 2007. №2. С.74-78.
11. Давидович І. Проблеми визначення змісту вини у злочинних посяганнях на представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок. *Юридична Україна*. 2007. №6. С.97-102.
12. Карчевський М.В. Злочини у сфері використання комп'ютерної техніки: навчальний посібник. К.: Атіка. 2010. 168 с.
13. Карчевський М.В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2012. 528 с.
14. Карчевський М.В. Злочини у сфері використання інформаційних технологій. [Електронний ресурс]: навч. посіб. / М.В. Карчевський. 2020, Сєверодонецьк: РВВ ЛДУВС. Режим доступу: <https://karchevskiy.org/cybercrimes/>
15. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова; МВС України, Харків, нац.ун-т внутр.справ, 2018. 448 с.
16. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.
17. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.
18. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.
19. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.
20. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
21. Лащук Є.В. Інформація з обмеженим доступом як предмет злочину. *Право України*. 2001. №3. С.75-78.
22. Лісовий В. «Комп'ютерні» злочини: питання кваліфікації. *Право України*. 2002. № 2. С. 86 – 88.
23. Макаренко В. Правове регулювання захисту конфіденційної інформації, що є власністю держави: становлення, розвиток, проблемні питання. *Право України*. 2006. № 1. С. 132-136.
24. Мірошник Ю. Державна таємниця як складова забезпечення національної безпеки України. *Право України*. 2004. № 9. С.32-34.
25. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
26. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.
27. Орлов С.А. Суспільна небезпека злочинних діянь у сфері комп'ютерної безпеки. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса: Юридична література. 2001. Вип. 11. С. 544 – 555.
28. Осадчий В. Кримінально – правовий захист правоохоронної діяльності: монографія. К.: Атіка. 2006. 264с.
29. Осадчий В. Об'єкт і система злочинів, передбачених розділом XV КК України. *Право України*. 2004. №2. С. 96-102.
30. Самолова О.С. Кримінально-правова характеристика передачі або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави: автореф. дис.... канд. юрид. наук. Київ. 2006. 20 с.
31. Стрельцов Є.Л. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України: склад злочину/ Є.Л. Стрельцов, А.М. Притула: конспект лекцій.О.: Фенікс. 2011. 28 с.

32. Шепелева Н.В. До питання про відповідальність за посягання на життя, встановлену спеціальними кримінально-правовими нормами. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 9. С. 33-35.

33. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» від 26 червня 1992 року № 8. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text>

Тема 25

1. Андрушко П.П. Документи як предмет злочинів, склади яких передбачені статтями 357, 358 та 366 КК України. *Альманах кримінального права: збірник статей*. /Відповід. ред. П.П.Андрушко, П.С.Берзін. К.: Правова єдність. 2009. Вип.1. С.74-76.

2. Андрушко П. Корупційні правопорушення та корупційні злочини як їх різновид: співвідношення і диференціація відповідальності за їх вчинення. *Право України*. 2010. № 9. С. 90-101.

3. Андрушко П.П. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика: навчальний посібник / П.П. Андрушко, А.А. Стрижевська. К.: «Юрисконсульт». 2006. 342 с.

4. Бантишев О.Ф. Злочини у сфері службової діяльності (питання кваліфікації): навч. посібник. К.: МАУП. 2002. 128 с.

5. Грудзур О. Об'єкт злочинів у сфері службової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12. С. 121-125.

6. Зейкан І. Поняття посадової особи в кримінальному законодавстві: порівняльний аналіз. *Право України*. 2002. №3. С.118-120.

7. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

9. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

10. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.

11. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.

12. Марін О. Відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг: Навчальний посібник. Київ: Дакор, 2021. 272 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.

15. Протидія злочинам у сфері службової діяльності: кримінологічні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні проблеми / О.М. Костенко, О.О. Кваша, М.І. Сірий та ін.: монографія. К.: Наук. Думка, 2014. 320 с.

16. Тростюк З., Соколов А. Істотна шкода як ознака складу службової недбалості. *Вісник прокуратури*. 2009. №1. С.77-82.

17. Тютюгін В.І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : навч.-практ. посіб. / В.І. Тютюгін, Ю.В. Гродецький, С.В. Гізимчук; за ред. В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна. Х. : Право, 2014. 232 с.

18. Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». К.: Атіка, 2011. 424 с.
19. Чепелюк В. Корупція та хабарництво: проблеми співвідношення понять. *Право України*. 2004. №10. С.110-116.
20. Юрченко О.М. Загальні засади кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / О.М. Юрченко, О.Ф. Бантишев, С.А. Кузьмін. К. : Паливода А.В., 2012. 60 с.
21. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення : підручник / [В. Я. Настюк, О. Ю. Синявська, В. В. Мартиновський та ін.]; за заг. ред. В. Я. Настюка. Харків : Право, 2019. 512 с.
22. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» від 26 грудня 2003 р. № 15. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03#Text>

Тема 26

1. Бершов Г. Є. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність судових органів : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова. Харків : НікаНова, 2014. 228 с.
2. Кваснівська Н.Д. Кримінальна відповідальність судді за неправосуддя в Україні: монографія. К.: Юрінком Інтер. 2010. 192 с.
3. Кваша О.О. Поняття злочинів проти правосуддя. *Правова держава*. Щорічник наукових праць. Вип.16. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2005. С.376-382.
4. Кваша О.О. Проблеми кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів. *Проблеми пенітенціарної теорії та практики*. 2005. №10. С.228-236.
5. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.
6. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.
8. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.
9. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
10. Мірошніченко С.С. Злочини проти правосуддя: теорія та практика протидії: монографія. К.: Десна. 2012. 432 с.
11. Мульченко В. В. Кримінально-правова охорона недоторканності судді в Україні : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2015. 248 с.
12. Налуцишин В.В. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 180 с.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.
15. Орел Ю. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти нормальної діяльності органів і установ пенітенціарної служби України : монографія. Харків : В справі, 2016. 416 с.
16. Осадчий В. І. Злочини проти правосуддя : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 200 с.

17. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 744 с.

18. Савченко А. В. Злочини проти правосуддя в Україні та США (на рівні Федерації): порівняльний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 12.

19. Тютюгін В.І. Злочини проти правосуддя: [навч. посіб.]/ В.І. Тютюгін, В.І. Борисов, Ю.В. Гродецька та ін.; За заг. ред. Проф. В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Х.: Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2011. 160 с.

20. Шепітько М. В. Злочини у сфері правосуддя : еволюція поглядів та наукові підходи до формування засобів протидії : монографія. Харків : Право, 2018. 408 с.

21. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» від 24 жовтня 2003 р. № 8. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-03#Text>

Тема 27

1. Брич Л. П. Співвідношення складів військових злочинів зі складами злочинів, що мають з ними тотожні за змістом ознаки. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Випуск 54. 2011. С.323-334.

2. Карпенко М.І. Військові кримінальні правопорушення: питання теорії, законодавства і практики: Монографія. К.: ЗВО «Національна академія управління», 2019. 458 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків. : Право, 2020. 656 с.

4. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник / В.Л. Ортинський, К. Б. Марисюк, Я. В. Ступник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 424 с.

5. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків. : Право, 2020. 768 с.

6. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2020. 672 с.

7. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В.К. Грищука, д.ю.н., проф. Омельчука О.М.. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.

8. Куцевич М.П. Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти: монографія. К.: Юридична думка. 2009. 332 с.

9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. І.М. Копотуна. К. : Професіонал, 2021. 912 с.

11. Панов М.І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (Військові злочини) / М.І. Панов, В.І. Касинюк, С.О. Харитонов. Харків: «Харків юридичний», 2006. 172 с.

12. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.

3.4. Допоміжні джерела

1. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 1.

2. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5. *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 7.
3. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. № 12.
4. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 14. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 1.
5. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 р. № 8. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 6.
6. Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.10.2004 р. № 15. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 11.
7. Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 р. № 6. *Вісник Верховного Суду України*. 1996. № 2.
8. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.04.2003 р. № 3. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 3.
9. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р. № 17. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 1.
10. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 4.
11. Про судову практику у справах про хуліганство: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. *Вісник Верховного Суду України*. 2007. № 2.
12. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного суду України від 12.06.2009 р. № 7. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. №8.
13. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 13. *Збірник поточного законодавства, нормативних актів, арбітражної та судової практики*. 2006. № 6.
14. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 4.
15. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. №4. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 4.
16. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 15. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 2.
17. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.05.1998 р. № 13. *Вісник Верховного Суду України*. 1998. № 3.
18. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 5. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 3.
19. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів:

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.06.1992 р. № 8. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2000. № 4.

20. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 р. № 2. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2004. № 12.

21. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 6.

22. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 8. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-03>. (дата звернення 30.01.2020 р.).

23. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4.07.2010 р. № 7. *Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973-2011)*: станом на 26 верес. 2011 р./ упоряд.: Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін. Х.: Право. 2011. 456 с.

24. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.04.2005 р. № 5. *Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973-2011)*: станом на 26 верес. 2011 р./ упоряд.: Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін. Х.: Право. 2011. 456 с.

Примітка: зазначений перелік літератури та постанов Пленуму Верховного Суду України не є вичерпним. Для вивчення навчальної дисципліни студент повинен використовувати нові видання, які виходять з друку. Особливу увагу потрібно звертати на зміни та доповнення до діючого законодавства, нормативно-правових актів, постанов Пленуму Верховного Суду України.

4. Інформаційні ресурси

1. <http://www.rada.gov.ua>
2. <http://www.president.gov.ua>
3. <http://www.kmu.gov.ua>
4. <http://mon.gov.ua>
5. <http://www.nads.gov.ua>
6. <http://www.me.gov.ua>
7. <http://www.dsiu.gov.ua>
8. <http://www.archives.gov.ua>
9. <http://www.scourt.gov.ua>

РОЗРОБНИК:

професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор

_____ 2021 року

_____ Віктор НАЛУЦИШИН

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри кримінального права та процесу
27 серпня 2021 року, протокол № 1 .

Завідувачка кафедри, доктор юридичних наук,
доцент

_____ 2021 року

_____ Лариса БРИЧ

Декан юридичного факультету, кандидат
юридичних наук, доцент

_____ 2021 року

_____ Сергій КРУШИНСЬКИЙ

Оновлення навчально-методичних матеріалів:

Викладач дисципліни

– професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор _____ В. В. Налуцишин
22 серпня 2023 року

Схвалено кафедрою кримінального права та процесу 28 серпня 2023 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри _____ С. А. Крушинський
__ серпня 2023 року

Обліковий обсяг 7,85 ум. др. арк.